

Ålänningars alkohol-, narkotika- och tobaksbruk samt spelvanor 2021

De senaste rapporterna från ÅSUB

- 2019:1 Tyck till om ungdomsgårdarna. En enkätundersökning för unga i Mariehamn
- 2019:2 Turismens samhällsekonomiska betydelse för Åland 2018
- 2019:3 Konjunkturläget våren 2019
- 2019:4 Utvärderarnas fördjupade årsrapport för 2018 Ålands landsbygdsutvecklingsprogram, perioden 2014–2020
- 2019:5 Arbetsmarknadsbarometern 2019
- 2019:6 Beräkningar av utfallet för ny finansieringsmodell för Ålands självstyrelse
- 2019:7 Utvärdering av genomförandet av Nordiskt samarbetsprogram för regional utveckling och planering 2017–2020
- 2019:8 Fiskerinäringens betydelse för samhällsekonomin på Åland
- 2019:9 Medborgarundersökning: Mariehamn – hösten 2019
- 2019:10 Tillväxtstudie 2019
- 2020:1 Konjunkturläget våren 2020 och coronakrisen
- 2020:2 Utvärdering av Landsbygdsutvecklingsprogrammet för Åland 2014–2020. Årsrapport för 2019, med tematiska fördjupningar
- 2020:3 Att leva och bo som inflyttad på Åland – Utomnordiska och nordiska erfarenheter av åländskt samhällsliv
- 2020:4 Arbetsmarknadsbarometern 2020 och coronakrisen
- 2020:5 Evaluering av AMS – med kunden och framtiden i fokus
- 2020:6 Medievanor på Åland 2020
- 2020:7 Upplevd diskriminering i det åländska samhället 2020
- 2021:1 Ålands befolkningsutveckling under EU-tiden
- 2021:2 Konjunkturläget våren 2021
- 2021:3 Utbildning och arbetsmarknad 2035 – Vägarna till välfärd efter pandemin

ISSN 1455-1977 (print)

ISSN 2737-0798 (online)

Förord

På uppdrag av social- och miljöavdelningen vid landskapsregeringen har Ålands statistik- och utredningsbyrå (ÅSUB) undersökt ålänningarnas bruk av alkohol, narkotika, dopningspreparat och tobaksprodukter samt spelande (ANDTS) under våren 2021. Syftet med undersökningen är att kartlägga alkoholvanorna och bruket av droger och spelvanor samt att jämföra hur vanorna och –mönstren har förändrats över åren på Åland. Resultatet är ägnat att göra underlag för utvecklingen av landskapsregeringens insatser inom området för riskbruk, missbruk och beroende.

Studien grundar sig i första hand på en enkät riktad till drygt 1 200 personer bosatta på Åland. Enkäten har varit möjlig att besvara antingen till pappers eller online. Undersökningen är en uppföljning av fem liknande studier av lite olika omfattning som genomförts under perioden 1995 till 2016. Åren 2011 och 2016 har ÅSUB kartlagt ANDTS-vanorna på Åland med specifika frågor även om dopning och spelvanor. Resultaten i undersökningen jämförs där det har varit möjligt med de tidigare undersökningarna. Dessutom har vissa jämförelser gjorts med resultaten i relevanta svenska och finska undersökningar. Årets undersökning har till vissa delar präglats av coronapandemins verkningar på samhället i form av minskat resande både till och från Åland och av betydligt färre restaurangbesök, vilket i viss utsträckning påverkat inköp och konsumtionsvanor.

ÅSUB riktar ett *stort tack till alla som tagit sig tid att besvara den relativt omfattande enkäten*. Utan er insats hade undersökningen inte varit möjlig.

Eftersom användningen av ANDTS bland unga under 18 år är ett särskilt prioriterat område i landskapets handlingsprogram mot riskbruk och missbruk sammanfattas utöver enkätmaterialiet även resultat om bruk av tobak, alkohol och droger från undersökningen "*Hälsa i skolan*" som Institutet för hälsa och välfärd (THL) gör och som genomförs vart annat år på Åland sedan 2007. Även den *Drogvaneundersökning* som Folkhälsan på Åland gör bland unga refereras som komplement till den här undersökningen som är riktad till myndiga personer.

Utredare *Sanna Roos* har varit huvudansvarig för projektet på ÅSUB och är också författare till den här rapporten. Biträdande statistiker *Tove Fagerström* har bidragit med sammanställning av de öppna svaren i enkäten. Slutligen vill vi framföra ett stort tack THL och till specialforskare Thomas Karlsson vid avdelningen för alkohol och narkotika för information om aktuell forskning i Finland.

Mariehamn i juni 2021

Katarina Fellman
Direktör

Innehåll

Innehåll	5
Figurförteckning	6
Tabellförteckning	9
1. Sammanfattning	10
2. Utredningens bakgrund och de svarande	15
2.1 Utredningens bakgrund och rapportens disposition	15
2.2 De svarande	16
3. Alkohol	18
3.1 Öl, cider och liknande drycker (alkoholhalt max 5,5 %).....	18
3.2 Vin (alkoholhalt max 16 %)	20
3.3 Starkvin (alkoholhalt max 22 %) och starka alkoholdrycker (alkoholhalt över 22 %) %)	22
3.4 Högkonsumtion av alkohol	24
4. Narkotika och dopning	27
5. Tobaksprodukter	31
6. Spelvanor	33
6.1 Spelande av penningspel	33
6.2 Spelande av icke-penningspel.....	34
7. Attityder till och åsikter om rökning samt alkohol- och narkotikabruk	36
7.1 Uppskattade risker med rökning, alkohol och narkotika.....	36
7.2 Attityder i förhållande till minderåriga och alkoholbruk	40
8. Trender i ANDTS-vanor	44
8.1 Trender i alkoholkonsumtion.....	44
8.2 Trender i narkotikavanor	53
8.3 Trender i tobaksbruk	59
8.4 Trender i penningspelande	63
8.5 Trender i attityder till och åsikter om ANDTS	66
9. Avslutande reflektioner	70
Referenser	72
Bilaga 1. Enkät med följbrev	75
Bilaga 2. ANDTS-undersökningar på Åland sedan 1980	82
Bilaga 3. Beräkningar av den totala alkoholkonsumtionen	83
Bilaga 4. De svarandes uppskattning av hur coronapandemin påverkat ANDTS- vanorna	85

Figurförteckning

Figur 1. Andel (%) svarande i oviktat och viktat svarmaterial samt i rampopulationen, efter kön, åldersgrupp och hemregion	17
Figur 2. Hur ofta brukar du dricka öl, cider, long drinks, blanddrycker och liknande? (efter kön)	18
Figur 3. Andel (%) svarande efter uppskattad konsumtion av öl, cider, long drinks, blanddrycker och liknande vid samma tillfälle (efter antal alkoholportioner och kön)	19
Figur 4. Andel (%) svarande efter uppskattad konsumtion av öl, cider, long drinks, blanddrycker och liknande vid samma tillfälle (efter antal alkoholportioner och åldersgrupp).....	19
Figur 5. Hur ofta brukar du dricka vin? (efter kön)	20
Figur 6. Andel (%) svarande efter uppskattad konsumtion av vin vid samma tillfälle (efter antal alkoholportioner och kön)	21
Figur 7. Hur ofta brukar du dricka vin? (efter åldersgrupp).....	21
Figur 8. Hur ofta brukar du dricka starka alkoholdrycker? (efter kön)	22
Figur 9. Andel (%) svarande efter uppskattad konsumtion av starka alkoholdrycker vid samma tillfälle (efter antal alkoholportioner och kön).....	23
Figur 10. Hur ofta brukar du dricka starka alkoholdrycker? (efter åldersgrupp).....	23
Figur 11. Andel (%) svarande efter uppskattad konsumtion av starka alkoholdrycker vid samma tillfälle (efter antal alkoholportioner och åldersgrupp).....	24
Figur 12. Andel (%) svarande som vid samma tillfälle brukat alkohol motsvarande högkonsumtion under de senaste 30 dagarna (efter kön)	25
Figur 13. Andel (%) svarande som vid samma tillfälle brukat alkohol motsvarande högkonsumtion under de senaste 30 dagarna (efter åldersgrupp).....	25
Figur 14. Andel (%) svarande som uppgett att de använt narkotika och andra rusmedel minst en gång under de senaste fem åren (efter rusmedelsgrupp).....	28
Figur 15. Andel (%) svarande som uppgett att de använt narkotika och andra rusmedel minst en gång under de senaste fem åren (efter rusmedelsgrupp och åldersgrupp).....	29
Figur 16. Röker du cigaretter, cigarrer eller pipa? (andel svarande efter kön).....	31
Figur 17. Snusar du? (andel svarande efter kön)	32
Figur 18. Andel (%) svarande som spelat penningsspel under de senaste tolv månaderna.....	33
Figur 19. Andel (%) svarande som spelat digitala icke-penningsspel under de senaste tolv månaderna.....	34
Figur 20. Andel (%) svarande som tror att olika typer av rusmedelsbruk medför stor	

risk (efter kön och typ av rusmedelsbruk).....	37
Figur 21. Andel (%) svarande som tror att olika typer av rusmedelsbruk medför stor risk (efter åldersgrupp).....	40
Figur 22. Andel (%) svarande som är av samma åsikt med följande påståenden (efter kön).....	41
Figur 23. Andel (%) svarande som är av samma åsikt med följande påståenden (efter åldersgrupp).....	43
Figur 24. Alkoholförsäljningen på Åland och i Finland 1990–2020 (100-procentig alkohol, liter per 15 år eller äldre).....	45
Figur 25. Andel (%) svarande efter antal gånger man köpt alkoholhaltiga drycker på färjorna eller flyget under de senaste tolv månaderna (efter kön).....	46
Figur 26. Andel (%) svarande efter antal gånger man köpt alkoholhaltiga drycker på färjorna eller flyget under de senaste tolv månaderna (efter åldersgrupp).....	46
Figur 27. Andel (%) svarande som vid samma tillfälle brukat alkohol motsvarande högkonsumtion under de senaste 30 dagarna 2011, 2016 och 2021.....	47
Figur 28. Andel (%) studerande i årskurs 1 och 2 vid Ålands gymnasium som är nyktra, 2009–2019 (efter läroanstalt).....	49
Figur 29. Andel (%) studerande i årskurs 1 och 2 vid Ålands gymnasium som dricker alkohol varje vecka, 2009–2019 (efter läroanstalt).....	49
Figur 30. Andel (%) studerande i årskurs 1 och 2 vid Ålands gymnasium som är ordentligt berusade minst en gång i månaden, 2009–2019 (efter läroanstalt).....	50
Figur 31. Andel (%) studerande vid Ålands gymnasium efter dryckesval vid senaste berusningstillfället, 2020 (efter läroanstalt och kön).....	50
Figur 32. Alkoholkonsumtion i Finland 1990–2020 efter konsumtionstyp (som 100-procentig alkohol per invånare som fyllt 15 år, liter).....	51
Figur 33. Alkoholkonsumtion i Sverige 2001–2019 efter konsumtionstyp (som 100-procentig alkohol per invånare som fyllt 15 år, liter).....	52
Figur 34. Andel (%) studerande i årskurs 1 och 2 vid Ålands gymnasium som prövat på narkotika minst en gång, 2009–2019 (efter läroanstalt).....	55
Figur 35. Andel (%) studerande i årskurs 1 och 2 vid Ålands gymnasium som prövat på narkotika samt druckit alkohol och/eller rökt, 2020 (efter läroanstalt).....	56
Figur 36. Livstidsprevalens (%) i narkotikabruk i Finland 1998–2018, efter rusmedelsgrupp.....	57
Figur 37. Andel (%) av befolkningen, 16–84 år, som använt cannabis under de senaste 12 månaderna i Sverige 2006–2020.....	58
Figur 38. Andel (%) studerande i årskurs 1 och 2 vid Ålands gymnasium som röker dagligen, 2009–2019 (efter läroanstalt).....	60
Figur 39. Andel (%) studerande i årskurs 1 och 2 vid Ålands gymnasium som använder snus dagligen, 2009–2019 (efter läroanstalt).....	60
Figur 40. Andel (%) studerande i årskurs 1 och 2 vid Ålands gymnasium som	

använder e-cigarett dagligen, 2009–2019 (efter läroanstalt)	61
Figur 41. Andel (%) dagliga rökare och snusare (16–84 år) i Sverige 1980–2017, efter kön	62
Figur 42. Andel (%) studerande i årskurs 1 och 2 vid Ålands gymnasium som spelar penningspel varje vecka, 2017 och 2019 (efter läroanstalt)	64
Figur 43. Andel (%) studerande i årskurs 1 och 2 vid Ålands gymnasium som anger att de ofta försökt tillbringa mindre tid på nätet utan att lyckas, 2017 och 2019 (efter läroanstalt).....	64
Figur 44. Andel (%) penningspelare (15–74 år) i Finland 2007, 2011, 2015 och 2019, efter nivån av riskfyllt spelande.....	65
Figur 45. Andel (%) svarande (2001–2021) som anser att det medför stor risk om man:	67
Figur 46. Andel (%) svarande 2011, 2016 och 2021 som är av samma åsikt med följande påståenden om minderåriga och alkoholbruk.....	68

Tabellförteckning

Tabell 1. Andel (%) svarande som uppgett att de använt narkotika minst en gång under de senaste 12 månaderna (efter rusmedelsgrupp)	29
Tabell 2. Andel (%) svarande i arbetsför ålder som dricker alkohol minst en gång i veckan 1980–2021, efter dryckesgrupp	48
Tabell 3. Andel (%) unga svarande som använt narkotika under de senaste fem åren 2011, 2016 och 2021	54
Tabell 4. Andel (%) svarande som röker och/eller snusar, efter undersökningarna på Åland 1996–2021.....	59
Tabell 5. De kartlagda ANDTS-vanorna i undersökningarna på Åland 1980–2021.....	82

1. Sammanfattning

ÅSUB har på uppdrag av social- och miljöavdelningen vid Ålands landskapsregering genomfört undersökningen *Ålänningars alkohol-, narkotika- och tobaksbruk samt spelvanor 2021*. Utredningen är en uppföljning i en serie av enkätundersökningar som kartlägger ålänningars bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobaksprodukter samt spelande (ANDTS). I undersökningen deltog totalt 637 personer i åldern 18–79 år, vilket motsvarar 53 procent av det slutgiltiga urvalet.

Resultaten indikerar minskade skillnader i totalkonsumtion av alkohol mellan Åland, Finland och Sverige

Dryckesfrekvenserna och -mängderna som de svarande rapporterar visar att öl, cider, long drinks och liknande drycker är de mest populära alkoholdryckerna. I genomsnitt dricker ålänningar dessa alkoholdrycker ungefär ett par gånger i månaden och då cirka 2,5 alkoholportioner vid samma tillfälle. Fler än var tredje svarande dricker öl, cider, long drinks och liknande alkoholdrycker varje vecka. De genomsnittliga dryckesfrekvenserna och -mängderna för vin är ungefär en gång i månaden och då 2,1 alkoholportioner vid samma tillfälle. Knappt var tredje svarande dricker vin varje vecka. Starka alkoholdrycker dricker de svarande i genomsnitt några få gånger om året och då cirka 1,9 alkoholportioner vid samma tillfälle. Färre än var tionde svarande dricker starksprit varje vecka. Det är stora skillnader i dryckesvanorna och totalt nio procent av de svarande uppger att de aldrig varit berusade. Den genomsnittliga åldern för alkoholdebuten är 16 år.

Den totala alkoholkonsumtionen omfattar den registrerade samt den oregistrerade alkoholkonsumtionen och anges omräknat till 100-procentig alkohol per invånare (15 år och äldre). Medan den registrerade alkoholkonsumtionen har ökat från 6,0 liter (2019) till 7,5 liter (2020) har inköp av alkohol på färjor och flyg minskat på grund av reserestriktionerna under coronapandemin. De flesta svarande i den här undersökningen, 56 procent, hade vid svartillfället inte köpt alkohol på färjor och flyg under de senaste tolv månaderna, medan motsvarande andel i den föregående undersökningen 2016 var 21 procent. Turisternas andel av alkoholinköpen i land uppskattas i den här undersökningen ha minskat från 20–30 procent (2016) till 6–10 procent (2020). Den totala alkoholkonsumtionen på Åland uppskattas vara 7,9–8,2 liter. De preliminära resultaten för 2020 indikerar att skillnaderna i totalkonsumtionen mellan Finland, Sverige och Åland har blivit mindre och att den totala konsumtionen ligger i samtliga länder/regioner runt 8–9 liter.

Resultaten i undersökningen *Hälsa i skolan* och i *Drogvaneundersökningen* visar att det finns flera nyktra ungdomar på Åland samtidigt som andelen unga som dricker alkohol varje vecka har varit relativt oförändrad sedan 2009. Regelbunden alkoholkonsumtion är vanligare bland studerande vid yrkesgymnasiet än vid lyceet och var fjärde pojke vid yrkesgymnasiet dricker alkohol varje vecka. De vanligaste

alkoholdryckerna bland unga är cider eller alkoläsk samt sprit.

Andra droger än cannabis blivit vanligare bland unga ålänningar

Totalt fem procent av de svarande i den här undersökningen uppger att de använt narkotika och liknande rusmedel under de senaste fem åren. Det vanligaste rusmedlet är cannabis/ marijuana/ hasch som använts av totalt 4,2 procent av de svarande. Läkemedelsbruk i berusningssyfte, cannabisbruk och bruk av andra droger visar relativt oförändrade resultat 2011–2021 (5 % eller mindre). Statistiskt signifikanta skillnader visar att män och unga svarande (18–24 år) har markant oftare använt narkotika än kvinnor och äldre svarande. Bland unga har tydliga ändringar i narkotikabruket skett 2011–2021 i form av ökat läkemedelsbruk och mer regelbundet bruk av cannabis. Under det senaste decenniet har dessutom andelen unga som använt droger som ecstasy, amfetamin och kokain ökat från noll procent (2011) till 16 procent (2021). Även blandanvändning (användning av flera substanser samtidigt) har under de senaste fem åren ökat från tre procent (2016) till 13 procent (2021) bland de unga svarande. Antalet observationer kring narkotikabruket är dock litet och resultaten behöver tolkas med försiktighet.

Enligt resultaten i undersökningen *Hälsa i skolan* och i *Drogvaneundersökningen* har 16 procent av de studerande vid lyceet och 21 procent vid yrkesgymnasiet prövat på olagliga droger (2019). De rapporterade siffrorna visar att fler än var fjärde pojke i yrkesgymnasiet (28 %) har någon gång prövat på narkotika och ungefär varannan studerande känner till någon som kan erbjuda eller sälja narkotika. Att pröva på narkotika är vanligare bland de studerande som har druckit alkohol och/eller rökt än bland de som inte gjort det.

I Finland har trenderna i narkotikabruket följt den internationella utvecklingen med ett ökat narkotikabruk och minskade könsskillnader sedan 1990-talet. Totalt 24 procent av befolkningen har någon gång använt cannabis (2018) och läkemedelsmissbruk är efter cannabisbruket den vanligaste formen av narkotikabruk. Användningen av MDMA (ecstasy), amfetamin och kokain har blivit vanligare i Finland under 2010-talet. Även i Sverige har cannabisbruket ökat och 13 procent av befolkningen beräknas ha någon gång använt cannabis (2018). Vad gäller övriga droger visar resultaten en ökning av kokain- och ecstasybruket, medan den allra vanligaste formen av narkotikabruk består av narkotikaklassade läkemedel.

Rökningen minskat ytterligare något på Åland

Rökningen har minskat ytterligare på Åland och resultaten visar att 85 procent av de svarande aldrig röker (83 % 2016), medan sju procent röker regelbundet (8 % 2016). Ytterst få svarande uppger att de använder e-cigarett (0,6 %) och den genomsnittliga åldern för tobaksdebut bland de svarande är 14,5 år. Totalt 88 procent av de svarande i den här undersökningen har aldrig använt snus (87 % 2016), medan åtta procent använder snus regelbundet (7 % 2016). Män snusar markant oftare än kvinnor och den genomsnittliga åldern för snusdebut är 18 år.

Av resultaten i undersökningen *Hälsa i skolan* framgår att ungefär en procent av de studerande i lyceet och 21 procent i yrkesgymnasiet röker dagligen. Rökningen har minskat i synnerhet bland pojkar i yrkesgymnasiet (30 % 2017 och 21 % 2019), medan daglig användning av snus har ökat och ligger nu runt sju procent bland studerande i lyceet och 16 procent bland studerande i yrkesgymnasiet (2019). Upp till var fjärde pojke i yrkesgymnasiet använder snus varje dag.

Rökningen har minskat även i Finland och Sverige. Andelen vuxna som röker dagligen uppskattas vara 14 procent i Finland (2018) och elva procent i Sverige (2016–2017). Trots minskande rökning har regelbunden användning av snus varit relativt vanligt förekommande i Sverige. Även i Finland har snusandet ökat i synnerhet i gruppen män i åldern 35–49 år.

Könsskillnader i penningspelande har minskat

I penningspel ingår spel som lotto, bingolotto, kasinospel, tips, spel på hästar eller liknande samt nätspel om pengar såsom poker eller vadslagning. Totalt 39 procent av de svarande i den här undersökningen har spelat penningspel under de senaste tolv månaderna (60 % 2011 och 52 % 2016). En relativt jämn fördelning finns mellan kvinnor och män samt i olika åldersgrupper. I genomsnitt har de svarande spenderat 20,45 euro på penningspel under de senaste sju dagarna (varierar 1–400 euro). Totalt fyra procent av de svarande som under de senaste tolv månaderna spelat penningspel anser att det egna spelandet kan vara ett problem. Benägenhet att rapportera om spelberoendet och dess konsekvenser kan dock variera stort mellan individer.

Något större andel svarande, totalt 45 procent, har spelat digitala icke-penningspel under de senaste tolv månaderna. Dessa svarande har i genomsnitt använt sex timmar för spelandet under de senaste sju dagarna (varierar 0–60 timmar). De yngre svarande och männen har spenderat markant flera timmar på spelandet än de äldre svarande och kvinnorna. De flesta svarande som spelat digitala icke-penningspel under de senaste tolv månaderna upplever inte att spelandet har påverkat det övriga livet (84 %).

Enligt resultaten i undersökningen *Hälsa i skolan* spelar två procent av de studerande vid lyceet och sju procent av de studerande vid yrkesgymnasiet penningspel varje vecka (2019). Trots att både flickor och pojkar spelar penningspel är det endast pojkar som gör det varje vecka. Totalt 36 procent av de studerande vid lyceet och 41 procent vid yrkesgymnasiet spelar digitala spel nästan varje dag, pojkar mer än flickor. Allt flera åländska ungdomar strävar efter att tillbringa mindre tid på nätet.

Både i Finland och Sverige har andelen svarande som spelat penningspel under de senaste tolv månaderna varit relativt stabil under de senaste åren. I Finland var andelen 78 procent i den senaste spelundersökningen (2019) och i genomsnitt hade de svarande spenderat 10 euro per vecka på penningspel. Cirka tre procent av befolkningen i Finland beräknas ha spelproblem. De svarande spelar dock mer

sällan samtidigt som spelande på risknivå har minskat från 15 procent (2007) till elva procent (2019). Totalt 59 procent av de svarande i Sverige har spelat penningspel under de senaste tolv månaderna (2019) och cirka fyra procent av de svarande beräknas ha förhöjd risk för spelproblem. Den högsta andelen problemspelare finns bland unga män samt de svarande som är ensamstående, har riskabla alkoholvanor och spelar online. Bland de svarande som spelar på spelautomater, kasinospel och poker online har problemspelet ökat i Sverige.

Mer liberala attityder till cannabisbruk än för andra droger

De allra flesta svarande (86–93 %) anser att det är **mycket riskfyllt** att regelbundet bruka droger som amfetamin, LSD, kokain eller ecstasy, köra påverkad i trafiken eller dricka sex portioner starksprit varje dag. Även att dagligen röka eller att regelbundet använda marijuana/hasch anses av de flesta svarande (80–81 %) medföra stora risker för hälsan. Fler än varannan svarande (55–69 %) tror att det medför **stor risk** om personen provar droger 1–2 gånger, brukar marijuana/hasch då och då eller dricker två portioner starksprit nästan varje dag. Relativt få svarande (12 %) anser att det medför stor risk om personen röker cigaretter då och då.

De svarande fick även ange åsikter om alkoholbruket i förhållande till barn och ungdomar. De flesta svarande (74–85 %) anser **inte** att det är acceptabelt att vuxna bjuder minderåriga på alkohol, att vuxna är berusade i minderårigas närvaro eller att minderåriga prövar på alkohol. De flesta svarande anser dessutom **inte** att minderåriga som bjuds på alkohol hemma lär sig hantera alkohol bättre än de som inte bjuds på alkohol hemma. Fler än varannan svarande (54 %) tycker **inte** att det är okej om vuxna dricker alkohol i minderårigas närvaro medan en nykter vuxen på plats tar hand om barnen. Att det är okej för vuxna att dricka alkohol i minderårigas närvaro delar åsikterna i två relativt jämna grupper (40 % är av annan åsikt och 34 % är av samma åsikt). Däremot anser de flesta svarande (77 %) att föräldrars attityder till ungdomars drickande har betydelse för tonåringarnas drickande. Kvinnor och äldre svarande har mer återhållsamma attityder till alkoholbruk i förhållande till minderåriga jämfört med män och yngre svarande.

Ålänningars attityder till alkohol, narkotika och rökning har blivit mer liberala. Närmast alla svarande uppskattar dock fortsättningsvis att det finns stora risker med regelbundet bruk av droger som amfetamin och kokain. De motsvarande andelarna har minskat vad gäller regelbundet bruk av marijuana/ hasch och uppfattningen om risker med att dagligen dricka större mängder starksprit. De flesta svarande anser att det är mycket riskabelt för personens hälsa att röka minst ett paket cigaretter varje dag. Sporadiskt cannabisbruk (då och då) eller dagligt bruk av relativt små mängder av starksprit anses vara mindre riskfyllt nu än för 20 år sedan. En motsatt trend visar att en allt större andel svarande uppskattar det som mycket riskfyllt att 1–2 gånger prova andra droger som amfetamin, kokain eller ecstasy (58 % 2001 och 69 % 2021). Att då och då röka cigaretter har relativt sällan uppskattats medföra stora risker för personen.

Studier i Finland och Sverige har visat liknande utveckling i attityder till narkotika- och alkoholbruk som rapporteras för Åland. I Finland har attityderna till cannabis blivit mer tillåtande samtidigt som cannabisbruket har ökat, medan det allmänna förhållningssättet är klart mer kritisk i förhållande till andra droger. Dessutom visar studier i Finland att personer som ofta eller i stora mängder konsumerar alkohol förhåller sig mer positivt till berusning än övriga svarande. I Sverige visar de senaste resultaten (2020) en något mer återhållsam allmän attityd till alkoholbruk. Män och yngre svarande (25–34 år) har mer tillåtande attityder till alkohol än kvinnor och äldre svarande. Även toleransen att bjuda minderåriga i den egna familjen på alkohol har ökat i Sverige under det senaste decenniet.

2. Utredningens bakgrund och de svarande

ANDTS-undersökning 2021 har genomförts av ÅSUB på uppdrag av social- och miljöavdelningen vid Ålands landskapsregering. Med hjälp av undersökningen kartlägger vi ålänningars bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobaksprodukter samt spelande (ANDTS). Kunskap om ANDTS-vanorna samt befolkningens attityder till och åsikter om dessa vanor utgör kärnan i myndigheternas folkhälsofrämjande och förebyggande arbete. Utredningen utgör därmed en viktig grund för planering av insatserna hos berörda myndigheter på Åland.

2.1 Utredningens bakgrund och rapportens disposition

Denna utredning är en uppföljning i en serie av undersökningar kring ANDTS-vanorna på Åland sedan 1980. De första undersökningarna om alkoholkonsumtion bland ålänningar genomfördes på initiativ av Ålands Nykterhetsförbund 1980¹ och av landskapsregeringen (tidigare Ålands landskapsstyrelse) 1995². År 1996 kartlades även ålänningars bruk av tobak och narkotika³.

Undersökningar om ålänningars alkohol- och narkotikavanor samt tobaksbruk har därefter följts upp med cirka fem års mellanrum. Undersökningen 2001 (Jordas & Lilja, 2002) presenterades i rapporten *Utvärdering av alkohol- och narkotikapolitiskt program för landskapet Åland 1996–2000* och en uppföljande undersökning genomfördes 2005 (Lilja & Jordas, 2006). Sedan 2011 har ÅSUB kartlagt ANDTS-vanorna på Åland med specifika frågor även om dopning och spelvanor⁴. ÅSUB:s rapportering för 2011, 2016 och 2021 och den kontinuerliga uppföljningen av situationen med ANDTS-vanorna på Åland ger viktig kunskap om de trender som kan urskiljas i utvecklingen av ANDTS-vanorna över tid.

Landskapsregeringens ANDTS-politiska program 2017–2020 har haft följande övergripande målsättningar⁵:

- Antalet personer som utvecklar riskbruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningspreparat, tobak eller spel ska minska.
- Debutåldern för ANDT-bruk och penningspel ska höjas och antalet barn och unga personer som börjar använda alkohol, narkotika, dopningspreparat, tobak eller penningspel ska minska.
- Totalkonsumtionen av alkohol, narkotika, dopningspreparat och tobak bland vuxna ska minska. Konsumtionen av penningspel ska hållas på en kontrollerad nivå och utgå ifrån principer om ansvarsfullt spelande. Det

¹ Pettersson, 1982.

² Karlsson, 1995.

³ Ahlqvist, 1996.

⁴ ÅSUB Rapport 2011:6, ÅSUB Rapport 2016:7 och den föreliggande rapporten.

⁵ Se *Alkohol-, narkotika-, dopnings-, tobaks- och spelpolitiskt program 2017–2020*.

långsiktiga målet gällande tobak är ett tobaksfritt Åland år 2040.

- Alkohol, narkotika, dopningspreparat och tobak ska bli mindre tillgängliga. Tillgängliggörande av penningspel ska utgå ifrån principer om ansvarsfullt spelande och konsumentskydd.
- Tillgången på vård och stöd för personer med missbruk eller beroende samt för deras anhöriga ska förbättras och risken för återfall minska.
- Skadeverkningar relaterade till ANDTS-bruk ska begränsas.

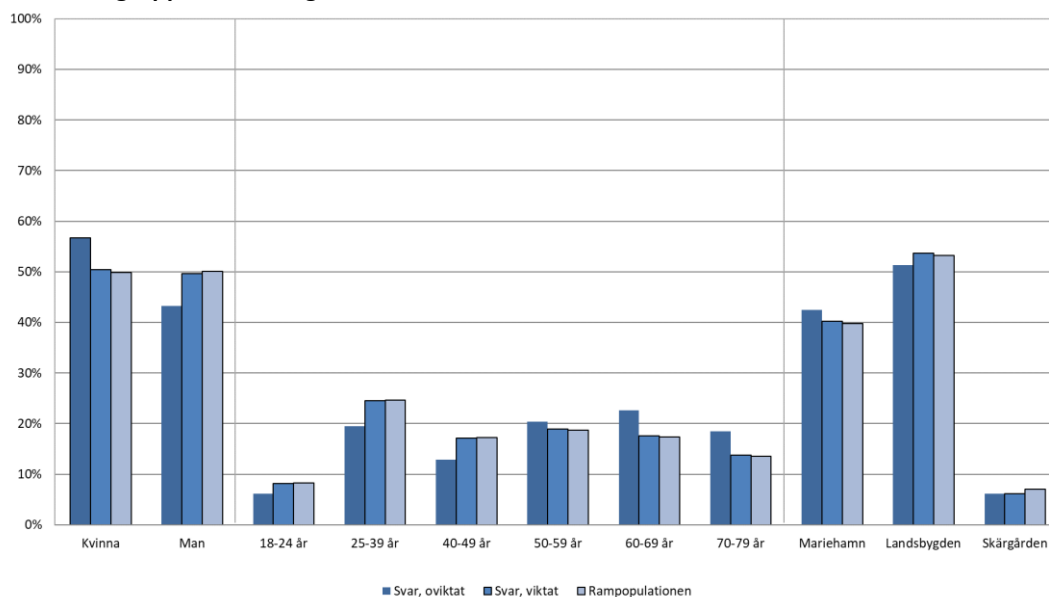
Vi inleder rapporten med en beskrivning av urvalet och de svarandes bakgrund i nästa avsnitt (avsnitt 2.2). Därefter presenteras årets resultat skilt för varje ANDTS-vana (kapitel 3–6) samt för attityder till och åsikter om ANDTS (kapitel 7). Rapportens sista kapitel (kapitel 8) sammanfattar trenderna i ANDTS-vanorna. Vi sammanställer trenderna först för ålänningar i allmänhet och därefter presenteras befintlig statistik med fokus på unga ålänningar. Resultaten för de åländska ungdomarna (årskurserna 1 och 2 vid Ålands gymnasium) är hämtade från studierna *Hälsa i skolan* (Institutet för hälsa och välfärd; THL) och *Drogvaneundersökning* (Folkhälsan på Åland). Slutligen presenterar vi även material om trender i ANDTS-vanor i Finland och Sverige som för det mesta är dokumenterade av THL (Finland) samt Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN, Sverige) och Folkhälsomyndigheten (Sverige).

2.2 De svarande

Insamlingen av enkätsvar gjordes under februari–mars 2021 med möjligheten att fylla i formuläret antingen i pappersformat eller elektroniskt. Inbjudan till undersökningen med en bifogad pappersenkät skickades till 1 224 slumpmässigt utvalda personer i åldern 18–79 år som enligt det aktuella befolkningsregistret var bosatta på Åland. Totalt 11 av dessa hade en ogiltig adress eller var annars oförmögna att besvara enkäten. Det slutgiltiga urvalet blev därmed 1 213 personer. Enkäten besvarades av 637 personer, vilket motsvarar 53 procent av det slutgiltiga urvalet.

Figur 1 visar andelen svarande efter kön, åldersgrupp och hemregion samt i jämförelse med den totala åländska befolkningen (rampopulationen). Samtliga resultat i den här rapporten är baserade på det viktade materialet. Genom viktning kan eventuella skevheter i svarsmaterialet korrigeras så att materialet bättre motsvarar befolkningsstrukturen efter kön, ålder och hemregion. Partiellt bortfall innebär att den svarande har låtit bli att svara på vissa frågor och svarsandelarna i den här undersökningen rapporteras därmed i förhållande till antalet svarande som har valt att besvara den aktuella frågan.

Figur 1. Andel (%) svarande i oviktat och viktat svarsmaterial samt i rampopulationen, efter kön, åldersgrupp och hemregion

Källa: ÅSUB

Samma bakgrundsvariabler kartläggs i den här undersökningen som i ÅSUB:s undersökningar 2011 och 2016 för att möjliggöra uppföljningen av ANDTS-vanorna i förhållande till de svarandes kön, åldersgrupp, hemregion, utbildning och hushållstyp. Bakgrundsvariablerna är därmed följande:

- Kön: *kvinnor och män*
- Åldersgrupper: *18–24 år, 25–39 år, 40–49 år, 50–59 år, 60–69 år och 70–79 år*
- Hemregion: *Mariehamn, landsbygden och skärgården*
- Högsta utbildning: *grundskola/folkskola/mellanskola, yrkesskola/institut/gymnasium och universitet/ högskola*
- Hushållstyp: *hushåll med/utan barn*

Vi analyserar gruppkillnader i ANDTS-vanorna mot samtliga dessa bakgrundsvariabler⁶. Till exempel en statistiskt signifikant könsskillnad kan tolkas som att de rapporterade skillnaderna mellan kvinnors och mäns svar högst sannolikt beror på just könet⁷. Statistisk signifikans som har fastställts i analyserna rapporteras både i texten och figurerna/tabellerna.

⁶ Korrelationerna mellan bakgrundsvariablerna visar en svag men statistiskt signifikant korrelation mellan högre utbildning och åldersgrupp ($r = -.21, p < .001$), region ($r = -.14, p < .001$) och hushåll med barn ($r = -.17, p < .001$). En något starkare korrelation finns mellan åldersgrupp och hushåll med barn ($r = .43, p < .001$).

⁷ En signifikansnivå mindre än 0,01 ($p < .01$) används i analyserna på grund av det relativt stora urvalet. I analyserna av narkotikabruk används dock en signifikansnivå mindre än 0,05 ($p < .05$) som indikerar att sannolikheten för resultatet är minst 95 %. För variansanalyserna (ANOVA) rapporteras Welch's värden om testvärdena visar att variationen i de jämförda grupperna inte är homogena.

3. Alkohol

Alkoholkonsumtion bland ålänningar kartläggs genom de svarandes uppskattning av hur ofta de dricker alkohol och hur mycket vid samma tillfälle.

Alkoholdryckerna innehåller minst 2,25 volymprocent alkohol och fördelas i följande grupper:

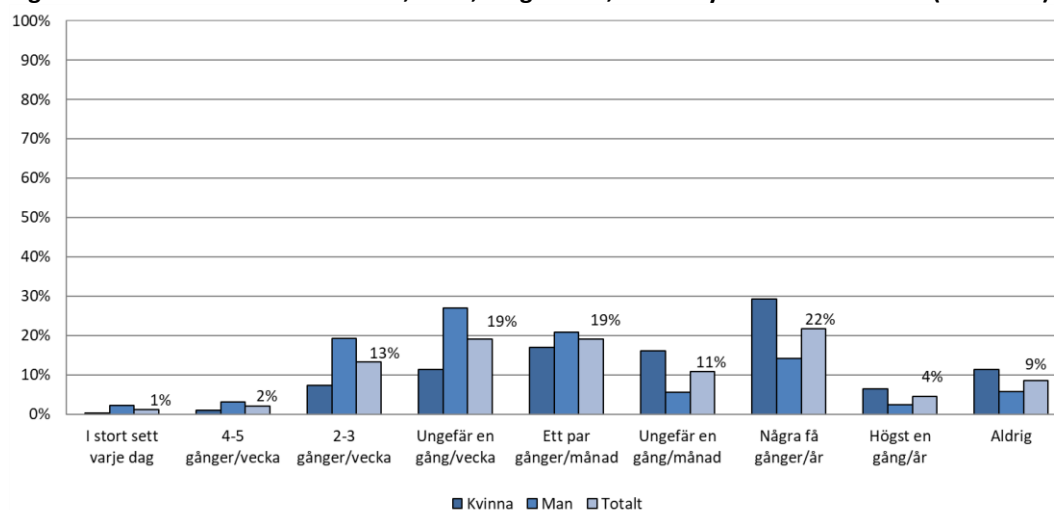
- Öl, cider, long drinks, blanddrycker och liknande (alkoholhalt max 5,5 %)
- Vin (alkoholhalt max 16 %)
- Starkvin, till exempel portvin, sherry och liknande (alkoholhalt max 22 %)
- Starka alkoholdrycker: till exempel vodka, whisky och starka likörer (alkoholhalt över 22 %)

En alkoholportion motsvarar cirka tolv gram ren (100-procentig) alkohol och finns i en flaska mellanöl, cider eller liknande (33 cl), ett glas vin (12 cl), ett glas starkvin (8 cl) eller ett snapsglas starka alkoholdrycker (4 cl).

3.1 Öl, cider och liknande drycker (alkoholhalt max 5,5 %)

Fler än var tredje svarande (36 %) dricker öl, cider och liknande drycker varje vecka. Det finns signifikanta könsskillnader i dryckesfrekvenserna⁸ och de flesta män dricker dessa alkoholdrycker varje vecka (51 % av männen och 20 % av kvinnorna, se *Figur 2*). Bland kvinnor är det allra vanligast att dricka öl, cider och liknande drycker högst en gång i månaden eller aldrig (63 % av kvinnorna och 28 % av männen).

Figur 2. Hur ofta brukar du dricka öl, cider, long drinks, blanddrycker och liknande? (efter kön)

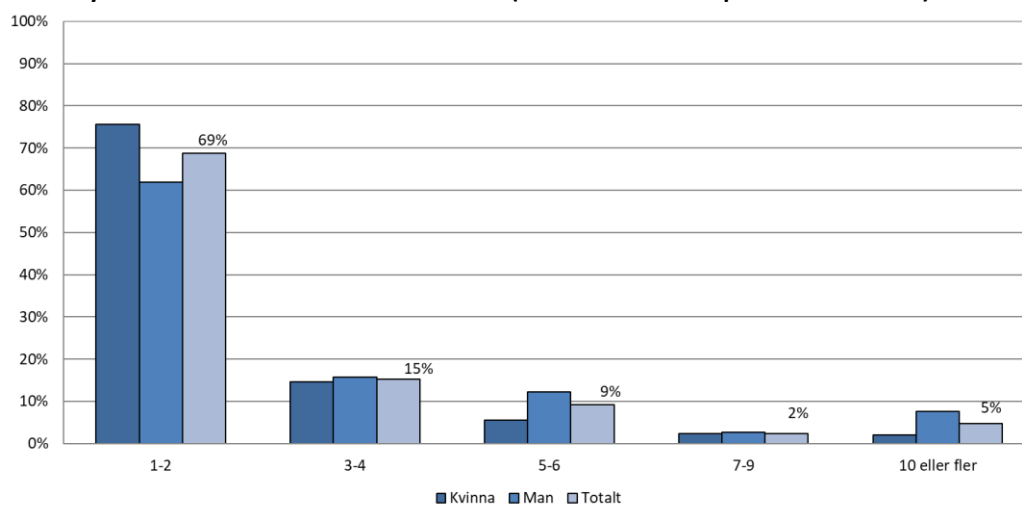
Not: En statistiskt signifikant könsskillnad.

Källa: ÅSUB

⁸ ANOVA: $F_{1,626} = 80.45, p < .001$.

Resultaten för dryckesportioner (Figur 3) visar att de flesta svarande (69 %) dricker öl, cider och liknande drycker högst två alkoholportioner vid samma tillfälle. Återigen finns signifikanta könsskillnader⁹ som visar att en större andel kvinnor än män dricker dessa alkoholdrycker högst två portioner vid samma tillfälle (76 % av kvinnor och 62 % av män), medan en större andel av män än kvinnor dricker tio eller fler portioner vid samma tillfälle (8 % av män och 2 % av kvinnor). Varannan svarande som dricker minst tio portioner öl, cider och liknande drycker vid samma tillfälle¹⁰ dricker dessa alkoholdrycker varje vecka.

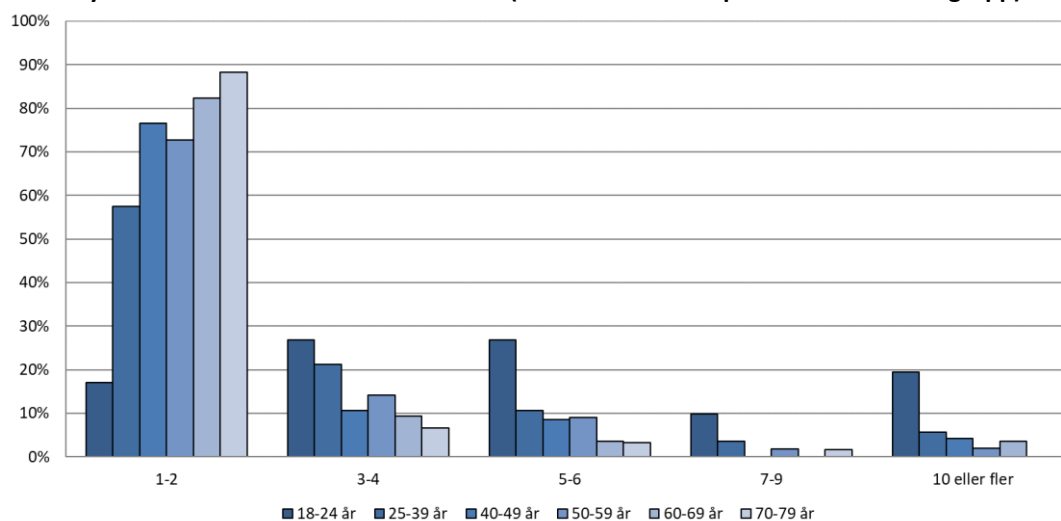
Figur 3. Andel (%) svarande efter uppskattad konsumtion av öl, cider, long drinks, blanddrycker och liknande vid samma tillfälle (efter antal alkoholportioner och kön)

Not: En statistiskt signifikant könsskillnad.

Källa: ÅSUB

Figur 4. Andel (%) svarande efter uppskattad konsumtion av öl, cider, long drinks, blanddrycker och liknande vid samma tillfälle (efter antal alkoholportioner och åldersgrupp)

Not: En statistiskt signifikant åldersskillnad.

Källa: ÅSUB

⁹ ANOVA: Welch's $F_{1,626} = 23.10, p < .001$.

¹⁰ Totalt 18 svarande.

Vad gäller åldersskillnader visar analyserna att det finns statistiskt signifikanta skillnader i förhållande till dryckesportioner¹¹. *Figur 4* visar att de yngre svarande dricker öl, cider och liknande drycker i större mängder vid samma tillfälle än de äldre svarande¹². Det är oftast unga vuxna som dricker tre eller fler alkoholportioner åt gången.

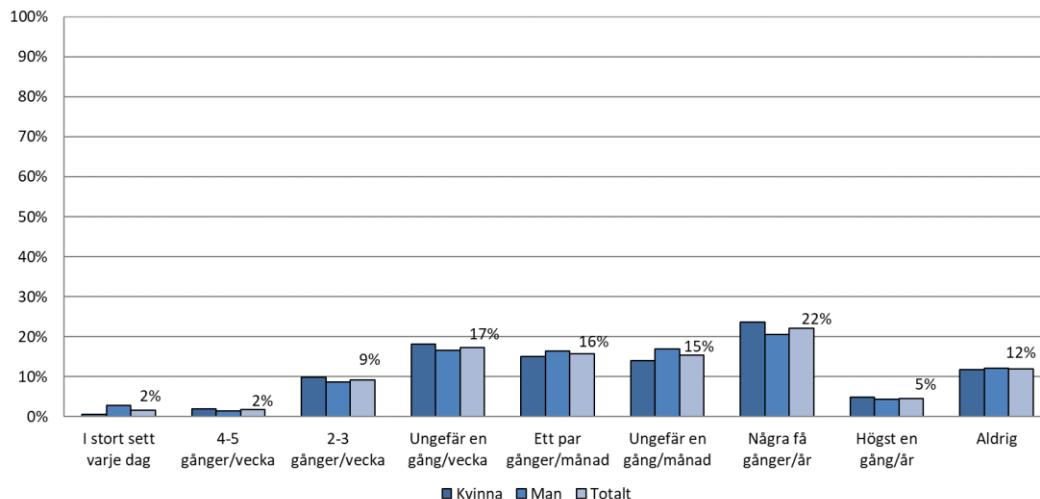
Slutligen visar resultaten att även de svarandes utbildningsbakgrund påverkar vissa dryckesvanor. De som har en grundläggande utbildning (grundskola/ folkskola/ mellanskola) dricker enligt resultaten markant mer sällan öl, cider och liknande än de svarande med högskole-/ universitetsutbildning eller yrkes-/ instituts-/ gymnasial utbildning¹³. För dryckesmängder finns inga signifikanta skillnader i förhållande till de svarandes utbildningsnivå.

3.2 Vin (alkoholhalt max 16 %)

Färre än var tredje svarande (30 %) dricker vin varje vecka (*Figur 5*).

Dryckesfrekvenserna är relativt lika mellan könen och visar att de flesta kvinnor och män (54 %) dricker vin högst en gång i månaden eller aldrig. Ser man på veckovist alkoholbruk är det dock vanligare att kvinnor dricker vin än öl, cider och liknande (31 % respektive 20 %, se resultaten i avsnitt 3.1), medan bland män är det vanligare att dricka öl, cider och liknande än vin (51 % respektive 30 %).

Figur 5. Hur ofta brukar du dricka vin? (efter kön)

Källa: ÅSUB

Vad gäller dryckesmängderna för vin visar *Figur 6* att de flesta kvinnor (75 %) och män (65 %) dricker vin högst två alkoholportioner vid samma tillfälle. Bland de svarande som konsumerar vin minst tio portioner vid samma tillfälle uppger de flesta att de dricker vin varje vecka¹⁴.

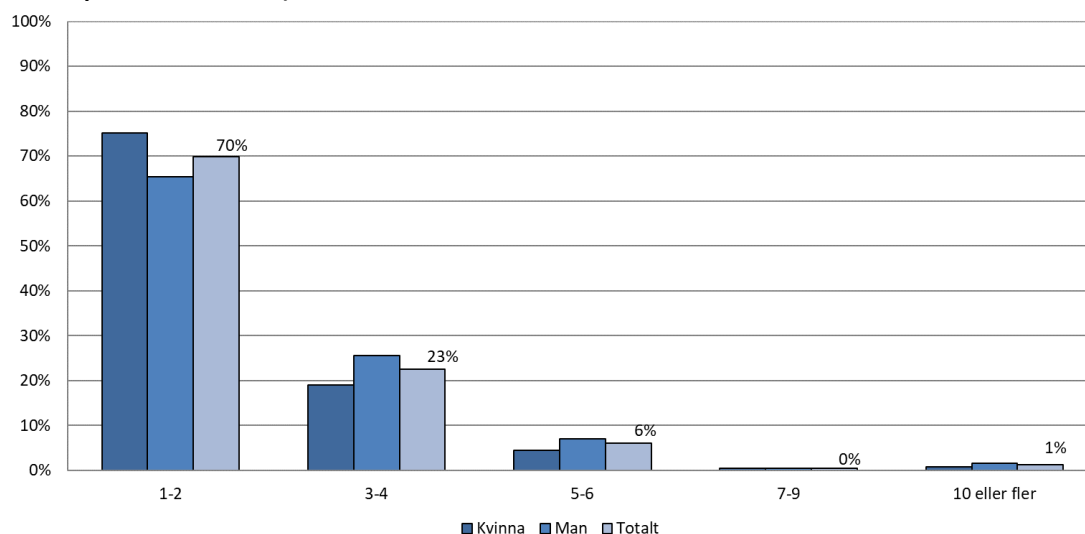
¹¹ Observera att skillnaderna inte var signifikanta för dryckesfrekvenser.

¹² ANOVA: Welch's $F_{5,204} = 13.95$, $p < .001$.

¹³ ANOVA: $F_{2,623} = 5.56$, $p = .004$.

¹⁴ Totalt 6 svarande varav 5 rapporterar att de dricker vin varje vecka.

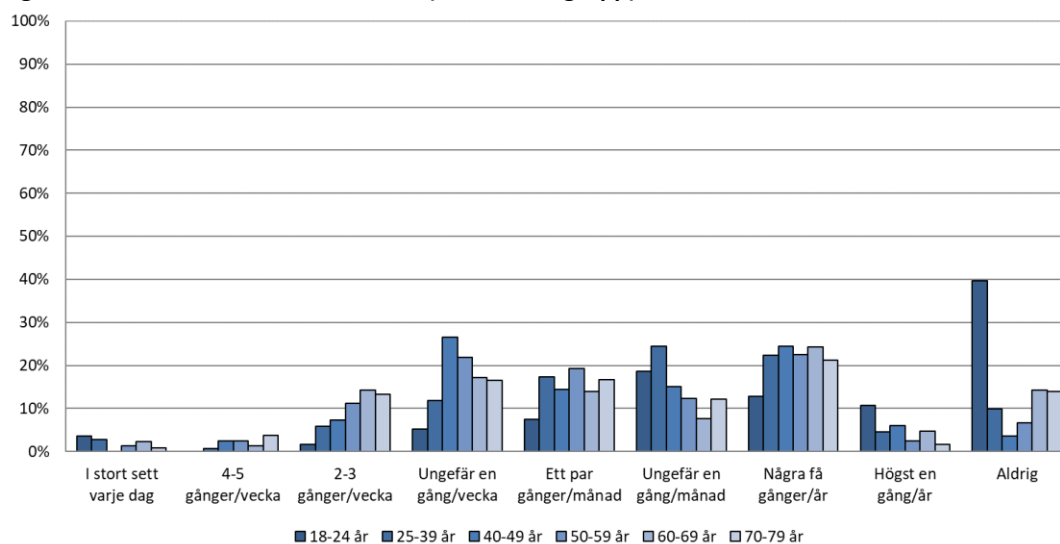
Figur 6. Andel (%) svarande efter uppskattad konsumtion av vin vid samma tillfälle (efter antal alkoholportioner och kön)

Källa: ÅSUB

Resultaten ovan indikerar att relativt få könsskillnader finns i dryckesvanorna för vin. Statistiska skillnader finns däremot i förhållande till de svarandes ålder, *Figur 7* visar att unga vuxna (18–24 år) dricker vin markant mer sällan än de övriga åldersgrupperna¹⁵. Detta gäller dock endast dryckesfrekvenser då inga signifikanta åldersskillnader finns i dryckesmängder för vin.

Figur 7. Hur ofta brukar du dricka vin? (efter åldersgrupp)

Not: En statistiskt signifikant åldersskillnad.

Källa: ÅSUB

Slutligen visar resultaten även att de som har en grundläggande utbildning (grundskola/ folkskola/ mellanskola) dricker markant mer sällan vin och i markant

¹⁵ ANOVA: Welch's $F_{5,244} = 6.43, p < .001$.

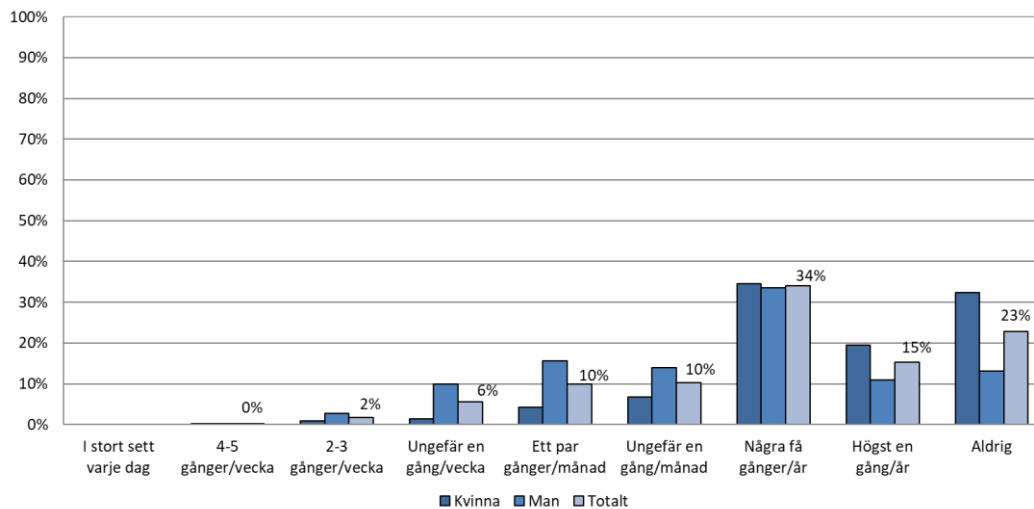
mindre dryckesportioner jämfört med de övriga svarande¹⁶. För dryckesfrekvenser finns inga signifikanta skillnader i förhållande till de svarandes utbildningsnivå.

3.3 Starkvin (alkoholhalt max 22 %) och starka alkoholdrycker (alkoholhalt över 22 %)

Relativt små dryckesfrekvenser och -mängder rapporteras för starkvin som portvin, sherry och liknande. Nästan varannan svarande (47 %) uppger att de aldrig dricker starkvin och endast ytterst få (2 %¹⁷) dricker starkvin varje vecka. Ungefär varannan av de som dricker starkvin varje vecka dricker endast en portion vid samma tillfälle (45 %).

Det är även relativt ovanligt bland de svarande att varje vecka bruka starka alkoholdrycker som vodka, whisky och starka likörer (8 %, se *Figur 8*). Signifikanta könsskillnader finns dock i dryckesfrekvenserna och visar att män dricker starka alkoholdrycker markant oftare än kvinnor¹⁸. Fler än var tionde man (13 %) dricker starka alkoholdrycker varje vecka, medan de flesta kvinnor (93 %) rapporterar att de dricker dessa alkoholdrycker högst en gång i månaden eller aldrig (72 % bland män).

Figur 8. Hur ofta brukar du dricka starka alkoholdrycker? (efter kön)

Not: En statistiskt signifikant könsskillnad.

Källa: ÅSUB

Dryckesmängderna för starka alkoholdrycker är i allmänhet små, vilket framgår av *Figur 9*. De flesta kvinnor (87 %) och män (65 %) dricker högst två alkoholportioner starka alkoholdrycker vid samma tillfälle. En signifikant könsskillnad visar dock att män dricker markant större mängder starka alkoholdrycker vid samma tillfälle än

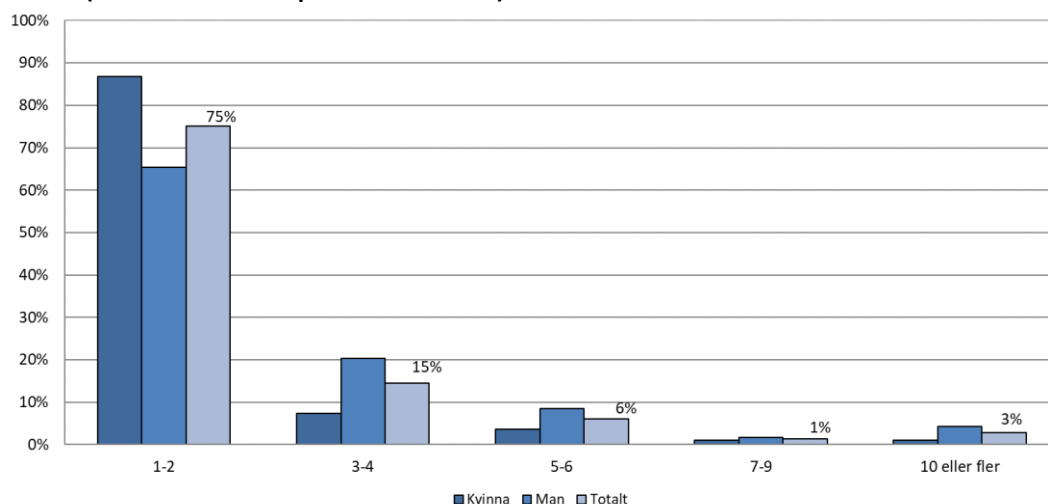
¹⁶ ANOVA: (frekvenser) $F_{2,622} = 14.75, p < .001$; (portioner) $F_{2,547} = 7.11, p = .001$.

¹⁷ Totalt 11 svarande. Signifikanta gruppsskillnader kan inte testas på ett statistiskt pålitligt sätt.

¹⁸ ANOVA: Welch's $F_{1,600} = 88.18, p < .001$.

kvinnor¹⁹. Fler än var tionde man (14 %) dricker fem eller flera alkoholportioner av starka drycker vid samma tillfälle.

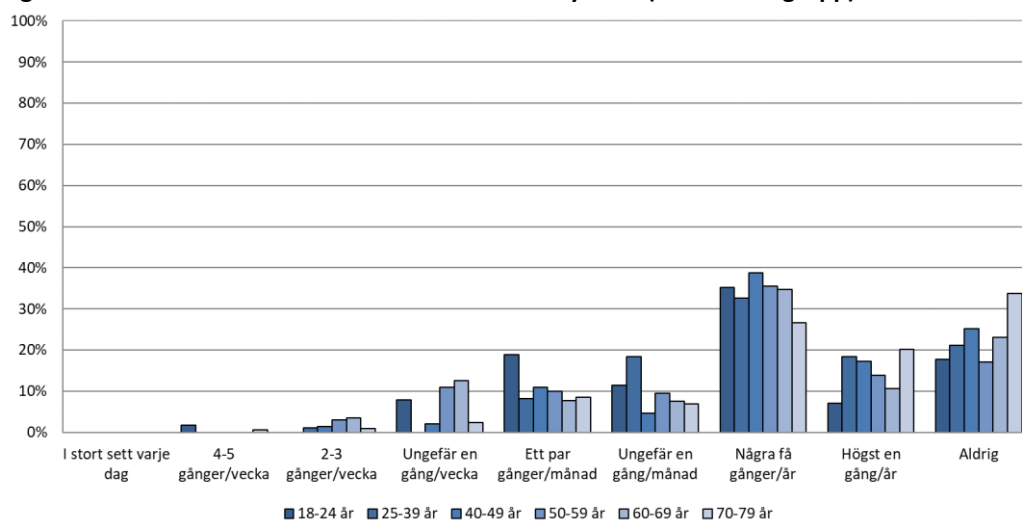
Figur 9. Andel (%) svarande efter uppskattad konsumtion av starka alkoholdrycker vid samma tillfälle (efter antal alkoholportioner och kön)

Not: En statistiskt signifikant könsskillnad.

Källa: ÅSUB

Figur 10. Hur ofta brukar du dricka starka alkoholdrycker? (efter åldersgrupp)

Not: En statistiskt signifikant åldersskillnad.

Källa: ÅSUB

Även signifikant åldersskillnader finns för starka alkoholdrycker. *Figur 10* visar att i synnerhet de äldsta svarande (70–79 år) dricker markant mer sällan starka alkoholdrycker än de yngre svarande²⁰. *Figur 11* visar dessutom att de yngsta svarande (18–24 år) dricker större mängder starksprit vid samma tillfälle jämfört med de övriga svarande (likt resultatet för öl, cider och liknande i avsnitt 3.1)²¹. Av

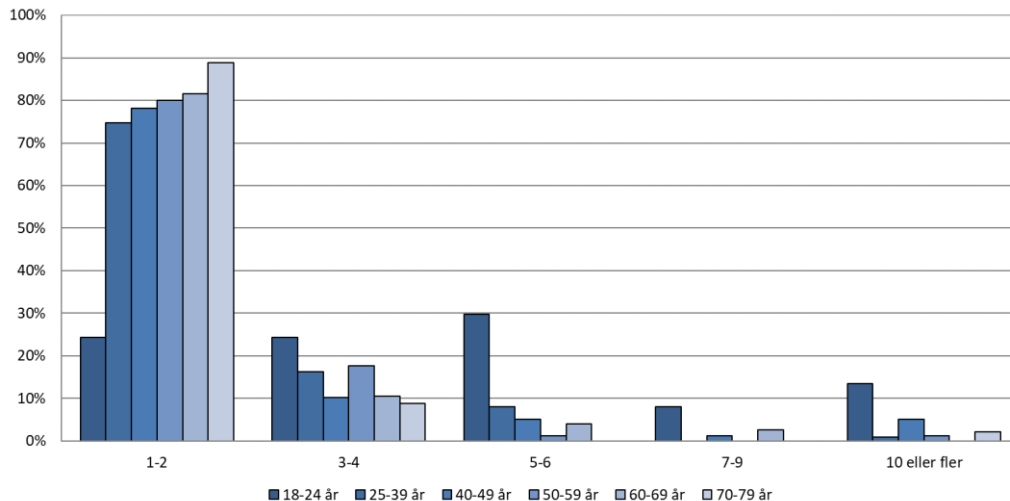
¹⁹ ANOVA: Welch's $F_{1,412} = 44.00, p < .001$.

²⁰ ANOVA Welch's $F_{5,241} = 4.42, p = .001$.

²¹ ANOVA Welch's $F_{5,191} = 9.92, p < .001$.

de unga som uppgett antalet portioner för starka alkoholdrycker rapporterar de flesta (76 %) att de vanligtvis dricker fler än två alkoholportioner vid samma tillfälle.

Figur 11. Andel (%) svarande efter uppskattad konsumtion av starka alkoholdrycker vid samma tillfälle (efter antal alkoholportioner och åldersgrupp)

Not: En statistiskt signifikant åldersskillnad.

Källa: ÅSUB

Slutligen visar resultaten även att de som har yrkesskola, institut eller gymnasium som sin högsta utbildning dricker starka alkoholdrycker i markant större mängder jämfört med de som har en grundläggande utbildning eller universitets-/högskoleutbildning²².

3.4 Högkonsumtion av alkohol

Forskningen har visat att alkoholmängden som personen konsumerar vid samma tillfälle har ett samband med alkoholens skadliga effekt²³. För att få en uppfattning om högkonsumtionen bland ålänningar frågades de svarande hur ofta de under de senaste 30 dagarna och vid samma tillfälle har druckit en alkoholmängd motsvarande sex alkoholportioner²⁴. Resultaten i *Figur 12* visar att 28 procent av de svarande hade druckit alkohol motsvarande högkonsumtion under de senaste 30 dagarna. Högkonsumtion var markant vanligare bland män än bland kvinnor (40 % respektive 17 %)²⁵.

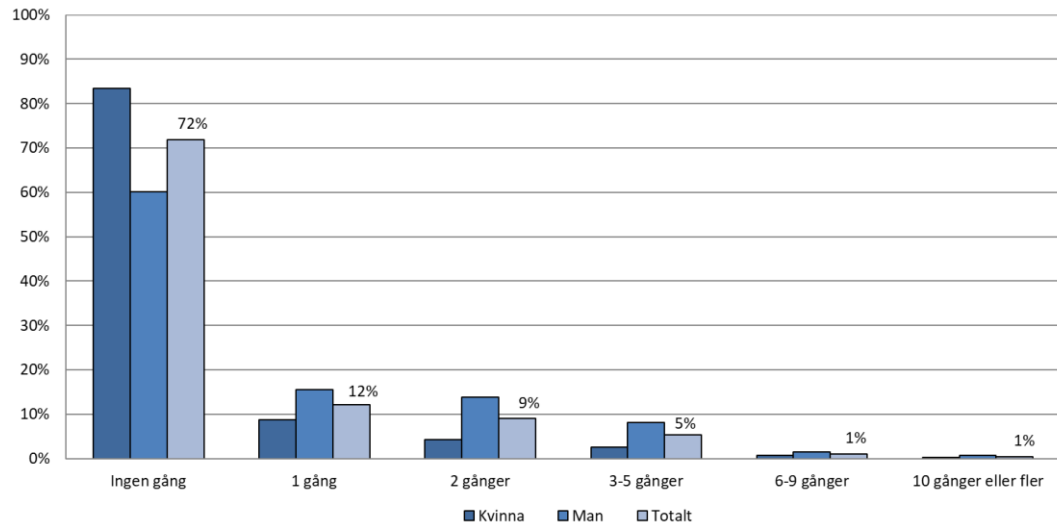
²² ANOVA: Welch's $F_{2,176} = 5.97$, $p = .003$.

²³ Se t.ex. Allebeck et al., 2018.

²⁴ Sex alkoholportioner som en gräns för högkonsumtion har använts i ÅSUB:s tidigare undersökningar.

²⁵ ANOVA: Welch's $F_{1,555} = 38.12$, $p < .001$.

Figur 12. Andel (%) svarande som vid samma tillfälle brukat alkohol motsvarande högkonsumtion under de senaste 30 dagarna (efter kön)

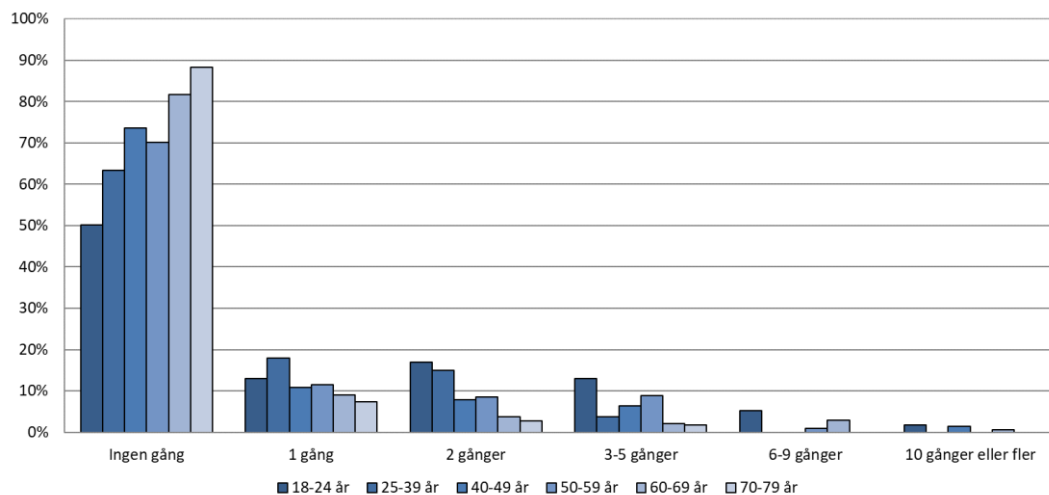

Not: En statistiskt signifikant könsskillnad.

Källa: ÅSUB

Av Figur 13 framgår att det finns även en statistiskt signifikant åldersskillnad i svarsmaterialet för högkonsumtion. Högkonsumtion av alkohol är markant vanligare bland unga vuxna (18–24 år) än bland de övriga svarande²⁶ då varannan ung svarande (50 %) hade brukat alkohol motsvarande högkonsumtion under de senaste 30 dagarna. Resultaten indikerar att i synnerhet åländska män och unga vuxna har ökad risk för berusningsskador som bråk, slagsmål eller olycksfall på grund av alkoholbruk som motsvarar högkonsumtion²⁷.

Figur 13. Andel (%) svarande som vid samma tillfälle brukat alkohol motsvarande högkonsumtion under de senaste 30 dagarna (efter åldersgrupp)

Not: En statistiskt signifikant åldersskillnad.

Källa: ÅSUB

²⁶ ANOVA: Welch's $F_{5,243} = 7.87, p < .001$.

²⁷ Enligt THL ligger gränsen för riskkonsumtion vid flera än 5 alkoholportioner vid samma tillfälle. Se thl.fi/sv/web/alkohol-tobak-och-beroenden/alkohol/sa-har-dricker-finlandarna.

En delmålsättning i landskapsregeringens *Alkohol-, narkotika-, dopnings-, tobaks- och spelpolitiskt program 2017–2020* har varit att höja debutåldern bland annat inom alkoholbruket. Den genomsnittliga åldern för alkoholdebuten bland de svarande är 16 år. Debutåldern är markant högre bland kvinnor (17 år, standardavvikelse 3,5 år) än bland män (16 år, standardavvikelse 2,8 år)²⁸. Debutåldern är markant högre även i åldersgruppen 70–79 år (18 år, standardavvikelse 4,2 år) jämfört med de övriga svarande (16 år, standardavvikelse 2,9 år)²⁹. Totalt nio procent av de svarande uppger att de aldrig varit berusade.

De flesta svarande som rapporterar att de brukat alkohol under de senaste tolv månaderna uppger att coronapandemin inte har påverkat alkoholbruket eller att frågan inte är aktuell (83 %, 477 personer). Tolv procent (71 personer) av de svarande som brukat alkohol uppskattar att pandemin har minskat det egna alkoholbruket, medan fem procent (29 personer) upplevt en ökning i sin alkoholkonsumtion. Av de som uppger ökat alkoholbruk har de allra flesta, 78 procent, rapporterat att de under de senaste 30 dagarna druckit alkohol motsvarande högkonsumtion. De flesta av dessa har dessutom gjort det tre eller fler gånger under tidsperioden. Bland de svarande som uppgett minskat alkoholbruk har 34 procent druckit motsvarande högkonsumtion under de senaste 30 dagarna och de allra flesta av dessa har gjort det endast en gång. Av rapporteringen från Finland framgår att coronapandemin har ökat alkoholbruket bland personer som vanligtvis dricker stora mängder alkohol, medan alkoholkonsumtion bland personer som i vanliga fall brukar små mängder alkohol har minskat ytterligare (se avsnitt 8.1).

²⁸ ANOVA: Welch's $F_{1,507} = 9.17$, $p = .003$. En förändring kan konstateras sedan den föregående undersökningen 2016 då debutåldern bland kvinnor var 16 år.

²⁹ ANOVA: Welch's $F_{5,207} = 4.43$, $p = .001$. Den genomsnittliga debutåldern bland de yngsta svarande, 18–24 år, var 16 år.

4. Narkotika och dopning

I motsats till alkohol, tobak och spelande, är det olagligt att inneha och använda narkotika³⁰ i Finland. Att uppskatta den exakta totalkonsumtionen av narkotika bland ålänningar är därmed svårt. I denna utredning delas narkotika och dopningsmedel in i följande grupper:

- Läkemedel
- Cannabis, marijuana, hasch
- Amfetamin
- Kokain
- Ecstasy (MDMA)
- Hallucinogener som LSD, "svampar" eller liknande
- Andra droger som heroin, metamfetamin, GHB, nätdroger, khat eller annat
- Anabola steroider, testosteron, tillväxthormoner eller liknande
- Andra preparat: till exempel lim, thinner

Totalt fem procent av de svarande i den här undersökningen (7 kvinnor och 25 män) uppger att de använt narkotika och andra liknande rusmedel under de senaste fem åren. Antalet observationer om narkotikabruk i den här enkätundersökningen är litet och resultaten behöver tolkas med försiktighet. *Figur 14* visar att det vanligaste rusmedlet i narkotikagrupper är cannabis/ marijuana/ hasch som totalt 4,2 procent av de svarande (26 personer) har använt under de senaste fem åren. Flera svarande hade även använt amfetamin (1,9 %, 12 personer), kokain (2,0 %, 12 personer) och ecstasy (1,7 %, 11 svarande) åtminstone en gång under de senaste fem åren.

I enkäten ställdes även frågor om missbruk av olika läkemedel. Flera svarande i den här undersökningen rapporterar att de använt receptbelagda läkemedel utan läkarordination (1,2 %, 8 personer), medan det är mindre vanligt att bruka icke-receptbelagda läkemedel i berusningssyfte (0,9 %, 6 personer) eller opioidläkemedel som subutex eller oxikodon utan läkarordination (0,8 %, 5 personer). Färre än fem svarande har erfarenheter av andra droger som metamfetamin, ketamin eller DMT³¹ och/eller andra preparat som lim och thinner från de senaste fem åren. Att använda dopningsmedel är mycket ovanligt och ingen av de svarande har under de senaste fem åren använt anabola steroider eller liknande.

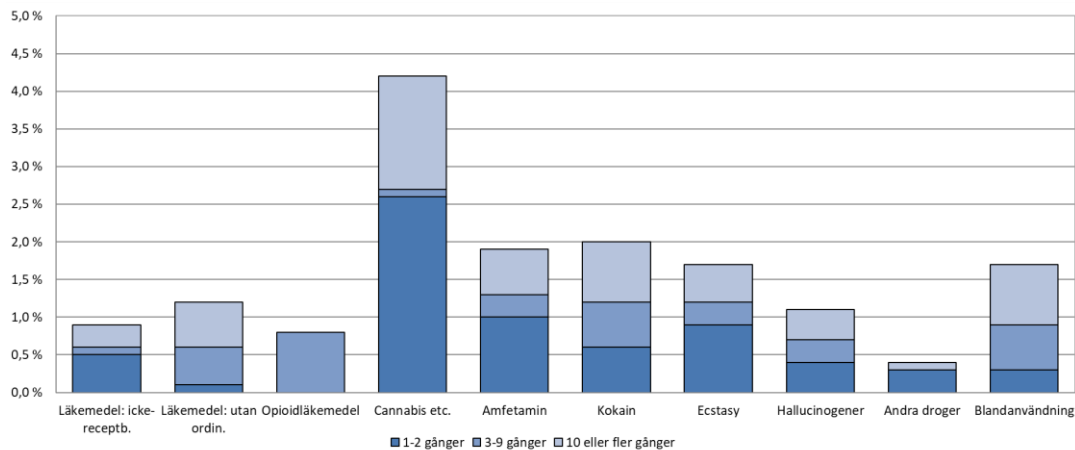
Att cannabis/ marijuana/ hasch är det vanligaste rusmedlet i narkotikagrupper bekräftas delvis i de frekvenser som de svarande uppger för narkotikabruket. Bland de som har använt cannabis/ marijuana/ hasch under de senaste fem åren uppger ungefär var tredje svarande (38 %, 10 personer) att de gjort det fler än 1–2 gånger och oftast 10 eller fler gånger. Vad gäller amfetamin, kokain och ecstasy visar resultaten att trots det relativt låga antalet svarande som brukat dessa narkotika

³⁰ Narkotikalag FFS 2008/373.

³¹ DMT är en kraftigt psykoaktiv enteogen ur klassen tryptaminer.

under de senaste fem åren har ungefär varannan svarande eller flera gjort det fler än 1–2 gånger (amfetamin: 50 %, 6 personer; kokain: 75 %, 9 personer; ecstasy: 45 %, 5 personer). Slutligen visar resultaten att relativt få svarande har använt två eller flera av de föregående substanserna vid samma tillfälle (1,7 %, 11 personer).

Figur 14. Andel (%) svarande som uppgett att de använt narkotika och andra rusmedel minst en gång under de senaste fem åren (efter rusmedelsgrupp)

Not: Observera att skalan slutar vid 5 %. Färre än fem svarande hade använt andra droger, andra preparat och/eller steroider under de senaste fem åren och dessa rusmedel lämnas därmed utanför diagrammet.

Källa: ÅSUB

Både kvinnor och män finns bland de svarande som har använt cannabis/marijuana/hasch, amfetamin, kokain, ecstasy, hallucinogener och andra droger under de senaste fem åren. Statistiskt signifikanta skillnader visar att män rapporterar markant oftare än kvinnor och de yngre svarande oftare än de äldre svarande om narkotikabruk under de senaste fem åren³². Region, utbildningsnivå eller hushållstyp har inte påverkat det rapporterade narkotikabruket på ett statistiskt signifikant sätt.

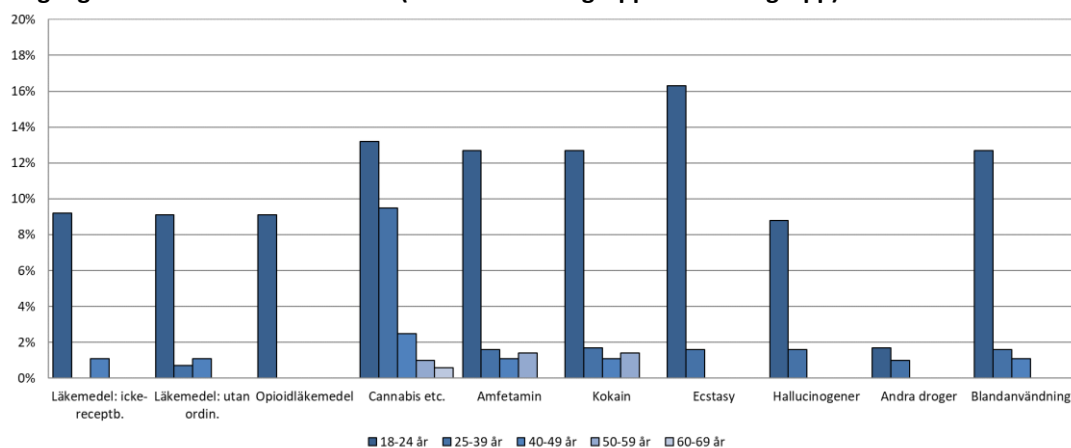
Figur 15 visar att användningen av narkotika har varit störst bland unga vuxna (18–24 år) under de senaste fem åren. Totalt 16,4 procent (9 personer) i denna åldersgrupp rapporterade om narkotikabruk under de senaste fem åren. I åldersgruppen 70–79 år har ingen använt narkotika eller liknande rusmedel och gruppen lämnas därmed utanför rapporteringen av narkotikabruket. Fler än var tionde svarande i åldern 18–24 år (13,2 %, 7 personer) och cirka var tionde svarande i åldern 25–39 år (9,5 %, 15 personer) har använt cannabisprodukter under de senaste fem åren.

Cannabis/ marijuana/ hasch är det mest använda illegala rusmedlet bland alla svarande, men bland unga svarande är det även vanligare att ha använt ecstasy (16,4 %, 9 personer) än cannabis. Alla de unga svarande som hade använt narkotika under de senaste fem åren hade åtminstone en gång använt ecstasy. Dessutom har fler än var tionde svarande i åldern 18–24 år använt amfetamin (12,7 %, 7 personer)

³² (Kön) $\chi^2 = 10.96$, $p = .001$; (Ålder) $\chi^2 = 33.04$, $p < .001$.

och kokain (12,7 %, 7 personer) under de senaste fem åren. Att bruka läkemedel och hallucinogener var något mer sällan förekommande i åldersgruppen 18–24 år (cirka 9 %, 5 personer), medan det har varit relativt vanligt i åldersgruppen med blandanvändning av olika rusmedel under de senaste fem åren (12,7 %, 7 personer).

Figur 15. Andel (%) svarande som uppgett att de använt narkotika och andra rusmedel minst en gång under de senaste fem åren (efter rusmedelsgrupp och åldersgrupp)

Not: Observera att skalan slutar vid 20 %. I åldersgruppen för 70–79 åringar rapporterades inget narkotikabruk och gruppen har därmed lämnats utanför diagrammet.

Källa: ÅSUB

I enkäten frågades även om narkotikabruket ur ett kortare tidsperspektiv än fem år och svarmaterialet om narkotikabruk under de senaste tolv månaderna ger en mer detaljerad bild av den nuvarande situationen kring narkotikabruket på Åland.

Tabell 1. Andel (%) svarande som uppgett att de använt narkotika minst en gång under de senaste 12 månaderna (efter rusmedelsgrupp) visar att 1,7 procent av de svarande (10 personer) i den här undersökningen har använt cannabisprodukter under de senaste tolv månaderna och de flesta av dessa (8 personer) har gjort det fler än 1–2 gånger. Färre än tio personer har använt övriga rusmedel under de senaste tolv månaderna.³³

Tabell 1. Andel (%) svarande som uppgett att de använt narkotika minst en gång under de senaste 12 månaderna (efter rusmedelsgrupp)

Läkemedelsgrupp	Aldrig	1-2 gånger	3-10 gånger	Cirka 1-3 gånger i	
				månaden	Varje vecka
Läkemedel: icke-receptbelagda i berusningssyfte	99,9	0,1	0	0	0
Läkemedel: receptbelagda utan läkarordination	99,4	0,5	0	0	0,1
Läkemedel: opioidläkemedel utan läkarordination	99,5	0,5	0	0	0
Cannabis/marijuana/hasch	98,3	0,4	0,4	0,6	0,3
Amfetamin	98,6	0,8	0,4	0,1	0
Kokain	98,6	0,7	0,6	0	0
Ecstasy	99,2	0,4	0,3	0,1	0
Hallucinogener	99,3	0	0,4	0,3	0
Andra droger	99,9	0	0,1	0	0
Blandanvändning	98,6	0,6	0,6	0,1	0

Källa: ÅSUB

³³ Gruppjämförelser kan inte genomföras på ett statistiskt pålitligt sätt på grund av få observationer.

Antalet observationer i rusmedelsbruket under de senaste fem åren är litet och coronapandemin uppges ha haft endast liten påverkan på narkotikabruket bland de svarande. Bland de svarande som brukat narkotika och liknande rusmedel uppger de flesta att coronapandemin inte påverkat bruket eller att frågan inte är aktuell (77 %, 24 personer). Elva procent (cirka 4 personer) uppskattar att pandemin har minskat det egna narkotikabruket, medan tolv procent (cirka 4 personer) upplevt en ökning i sitt narkotikabruk.

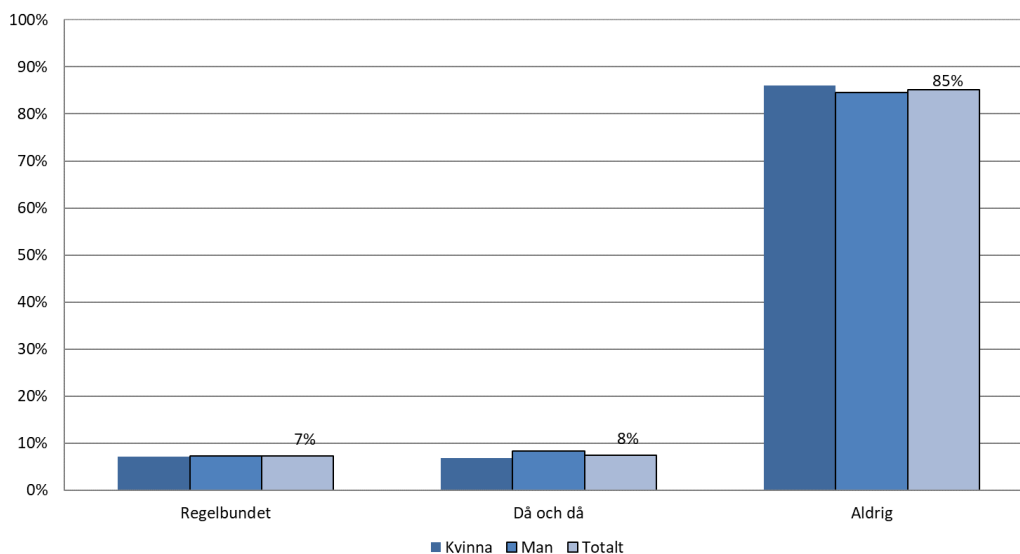
5. Tobaksprodukter

I landskapets *Alkohol-, narkotika-, dopnings-, tobaks- och spelpolitiskt program 2017–2020* är målsättningen att minska tobaksbruket och begränsa tobakens negativa effekter bland befolkningen. Prioriterade delmålsättningar är bland annat att minska tillgängligheten till tobak och antalet personer som röker samt höja debutåldern. Det långsiktiga målet som specificeras i programmet är ett tobaksfritt Åland 2040. Tobaksprodukterna fördelas i denna undersökning på följande grupper:

- Cigaretter, cigarrer och pipa
- Elektroniska cigaretter
- Snus

Det är mycket vanligt bland de svarande att avstå från att röka cigaretter, cigarrer eller pipa. *Figur 16* visar att 85 procent av de svarande aldrig röker, medan åtta procent röker då och då. Den minsta gruppen, sju procent av de svarande, röker regelbundet. Att använda e-cigaretter är mer sällsynt förekommande, ytterst få svarande uppger att de använder e-cigaretter regelbundet eller då och då (0,6 %). Den genomsnittliga åldern för tobaksdebut bland de svarande är 14,5 år.

Figur 16. Röker du cigaretter, cigarrer eller pipa? (andel svarande efter kön)

Källa: ÅSUB

En statistiskt signifikant gruppskillnad baserad på den svarandes utbildning visar att de svarande som har universitets- eller högskoleutbildning röker markant mer sällan än de som har en grundläggande eller gymnasial utbildning.³⁴

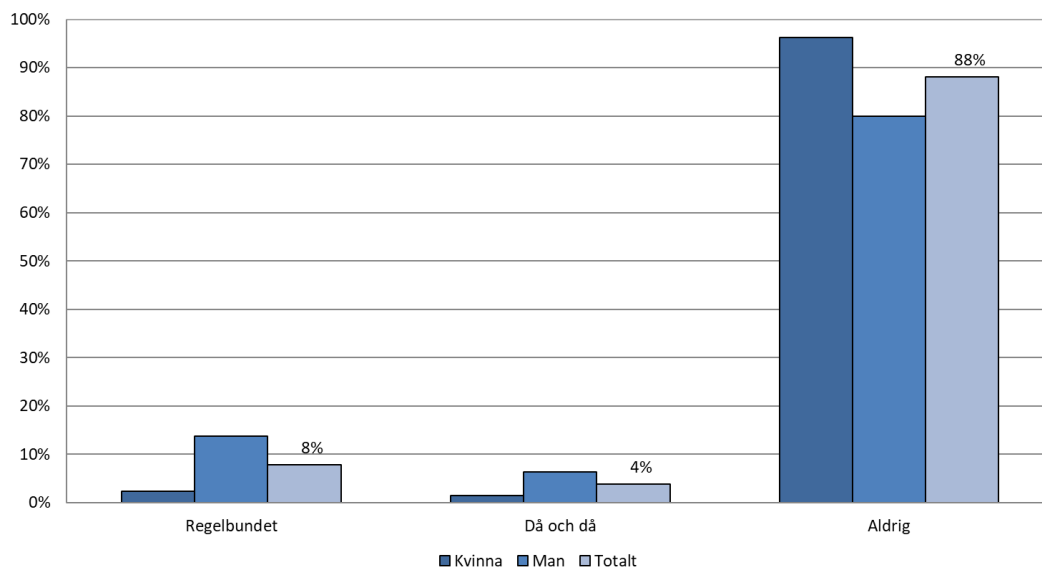
Bland de svarande som röker regelbundet eller då och då (92 personer) uppger de flesta att coronapandemin inte påverkat rökandet eller att frågan inte är aktuell (74 %). Cirka var femte av de svarande som röker har minskat rökandet under

³⁴ $\chi^2 = 20.34, p < .001$.

coronapandemin (18 %), medan några svarande uppger att de har börjat röka mera (11 %).

Att använda snus är även mindre vanligt bland de svarande än att röka cigaretter, cigarrer eller pipa (se *Figur 17*). Totalt 88 procent av de svarande i den här undersökningen har aldrig använt snus. Fyra procent av de svarande snusar då och då och åtta procent använder snus regelbundet. Män snusar markant oftare än kvinnor³⁵ och den genomsnittliga åldern för snusdebut bland de svarande är 18 år.

Figur 17. Snusar du? (andel svarande efter kön)

Not: En statistiskt signifikant könsskillnad.

Källa: ÅSUB

Bland de svarande som snusar regelbundet eller då och då (76 personer) uppger de flesta att coronapandemin inte påverkat snusandet eller att frågan inte är aktuell (73 %). Cirka var femte av de svarande som använder snus har minskat bruket under coronapandemin (19 %), medan några svarande har börjat snusa mera (9 %).

Den genomsnittliga debutåldern för rökning är 15 år och för snusande 18 år³⁶. Debutåldern för rökning är markant högre bland kvinnor (15 år, standardavvikelse 3,1 år) än bland män (14 år, standardavvikelse 2,6 år)³⁷. I resultaten finns indikationer om att det är vanligare bland de yngsta svarande, 18–24 år, att då och då pröva på tobaksprodukter än bland de äldre svarande (33 % av unga och 5 % av de övriga svarande röker då och då, medan 15 % av unga och 6 % av de övriga svarande röker dagligen eller regelbundet). I avsnitt 8.3 ser vi närmare specifikt på ungas tobaksbruk på Åland.

³⁵ $\chi^2 = 40.94, p < .001$.

³⁶ I undersökningen 2016 var debutåldern för rökning 15 år och för snusande 17 år.

³⁷ ANOVA: $F_{1,120} = 8.78, p = .004$.

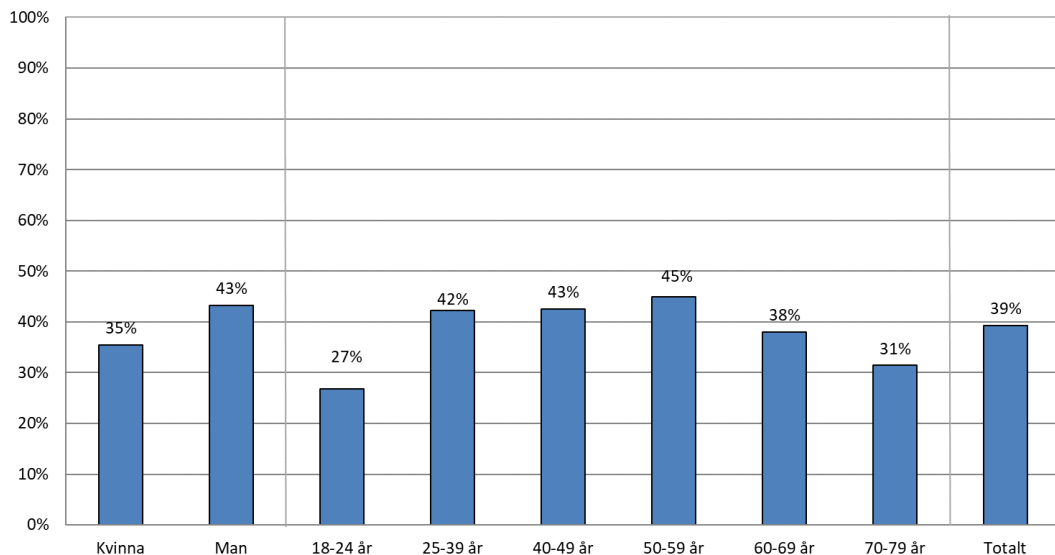
6. Spelvanor

Spel om pengar anses allt oftare vara en folkhälsofråga och sedan 2013 har spelproblemen officiellt diagnostiserats på liknande sätt och tillsammans med problem relaterade till alkohol- och narkotikabruk³⁸. I den här utredningen kartlägger vi spelande med både penningspel och digitala icke-penningspel. I penningspel ingår spel som lotto, bingolotto, kasinospel, tips, spel på hästar eller liknande samt nätspel om pengar såsom poker eller vadslagning. Även digitala icke-penningspel har under de senaste decennierna blivit allt vanligare och beroendeliknande digitalt spelande eller videospelande har fått en diagnos bland annat i klassifikationen som Världshälsoorganisationen (WHO) ger ut³⁹. Digitala spel kan spelas bland annat på datorn, mobilen, surfplattan eller på digitala konsoler som Nintendo Wii eller Play Station.

6.1 Spelande av penningspel

Figur 18 visar att totalt 39 procent av de svarande har spelat penningspel under de senaste tolv månaderna. Spelfrekvenserna är relativt jämnt fördelade mellan kvinnor och män samt i olika åldersgrupper. I genomsnitt har de svarande spenderat 20,45 euro på penningspel under de senaste sju dagarna. De penningbelopp som de svarande har spenderat varierar dock relativt mycket (standardavvikelse 44 euro), allt från en euro till 400 euro⁴⁰.

Figur 18. Andel (%) svarande som spelat penningspel under de senaste tolv månaderna

Källa: ÅSUB

³⁸ Se *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-5)*.

³⁹ Världshälsoorganisationen (WHO) har sedan 2018 inkluderat spelberoendet av digitalt spelande eller videospelande bland övriga beroenden i internationell klassifikation av sjukdomar (ICD-11). Se www.who.int/news-room/q-a-detail/addictive-behaviours-gaming-disorder

⁴⁰ En svarande rapporterade om ett belopp som är större än 38 000 euro. Svaret behandlas som en avvikande observation och ingår inte i medeltalet för beloppen som spelats under de senaste sju dagarna.

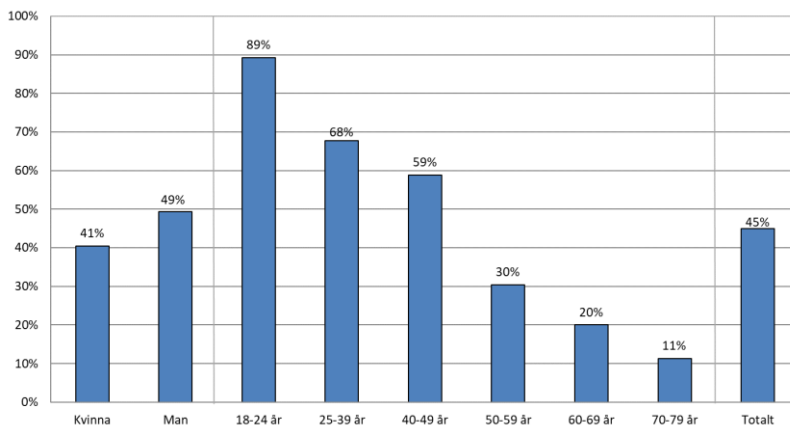
För att kartlägga eventuellt problemspelande frågades de svarande om de under de senaste tolv månaderna personligen upplevt att penningsspelet kan vara ett problem. Totalt fyra procent (nio personer) av de som under de senaste tolv månaderna spelat penningsspel anser att det egna spelet kan vara ett problem. Det är dock viktigt att uppmärksamma att likt för andra beroenden kan personens medvetenhet om sitt spelberoende och benägenhet att rapportera om det variera stort mellan individer. En studie om penningsspelande (2019) som genomfördes av THL i Finland visade att medan fem procent av de svarande hade uppskattat att penningsspelet kan vara ett problem för dem, visade en annan mätare att cirka två procent har spelproblem och nio procent spelar på risknivå⁴¹.

Bland de svarande som spelat penningsspel under de senaste tolv månaderna uppger de flesta att coronapandemin inte påverkat spelet eller att frågan inte är aktuell (95 %, 231 svarande). Två procent (cirka 6 personer) uppskattar att penningsspelet minskat och tre procent (cirka 6 personer) att spelet ökat i samband med coronapandemin.

6.2 Spelande av icke-penningsspel

Att spela digitala icke-penningsspel är något vanligare bland de svarande än att spela penningsspel. Totalt sett har dock färre än varannan svarande (45 %) i den här undersökningen spelat digitala spel under de senaste tolv månaderna. De som har spelat digitala spel har i genomsnitt använt sex timmar för spelet under de senaste sju dagarna. Antalet timmar varierar ända från noll till 60 timmar (standardavvikelse 9 timmar). *Figur 19* visar att spelet är markant vanligare bland de yngre svarande jämfört med de äldre svarande⁴². De yngre svarande och männen i den här undersökningen har även spenderat markant flera timmar på spelet än de äldre svarande och kvinnorna⁴³.

Figur 19. Andel (%) svarande som spelat digitala icke-penningsspel under de senaste tolv månaderna

Not: En statistiskt signifikant ålderskillnad.

Källa: ÅSUB

⁴¹ Salonen, Lind, Hagfors, Castrén & Kontto, 2020.

⁴² ANOVA: Welch's $F_{5,248} = 38.19$, $p < .001$.

⁴³ ANOVA (kön): Welch's $F_{1,243} = 13.45$, $p < .001$; ANOVA (åldersgrupp): Welch's $F_{5,47} = 5.16$, $p = .001$.

För digitalt spelande finns det en signifikant skillnad baserad på den svarandes hushållstyp. De som bor i en barnfamilj har under de senaste tolv månaderna spelat digitala spel markant oftare än de svarande som inte bor i ett hushåll med barn.⁴⁴ Resultaten indikerar även att bland de som bor i skärgården är det något mindre vanligt att spela digitala spel än bland de övriga svarande⁴⁵.

Även de som har spelat digitala spel fick uppskatta om spelandet påverkat deras övriga liv på ett negativt sätt på grund av tiden som de använt för spel. De flesta svarande som spelat digitala spel under de senaste tolv månaderna upplever att spelandet inte har påverkat det övriga livet (84 %). Dock finns det även svarande som anser det motsatta, nämligen att spelandet då och då eller ofta påverkat livet på ett negativt sätt (17 %). Coronapandemin anses inte ha påverkat spelandet, eller frågan uppges inte vara aktuell, av de flesta som spelat digitala spel under de senaste tolv månaderna (74 %). Få svarande uppger att de under pandemin har minskat sitt spelande av digitala spel (1 %), medan en större andel svarande rapporterar att de börjat spela mera (25 %).

I den öppna enkätfrågan (fråga 43, se *Bilaga 1*) har de svarande kommenterat spelande på följande sätt:

-Paf tjänar sina pengar från spelberoende och delar Paf-medel till hela ön... men ingen pratar om moraliska saker med Paf och deras missbrukande av spelberoende folk. Paf (och rederierna som bara säljer alkohol) är heliga kossor, man får inte säga nånting om detta!

-Blir irriterad på reklam i tv på spel, under en paus ca 5–6 olika spelsidor.

-Mer åtstramningar av penningspel (vet ej hur man åtgärdar det; kanske t.ex. begränsa tillgång till spelautomater). Kräva mer kontroll från spelbolagen.

-Spelreklamen borde förbjudas. (De övriga alternativen är väl förbjudna redan, annars de också.) Gärna mer info i stället om deras skadliga verkan på hälsa och ekonomi mm. Ha kändisar som talar om sådant och som säger att de inte brukar eller spelar, så de vågar stå emot ev. gruppsyck.

-Efter att ha levt med en man som spelade dagligen i timtal på icke-penningspel och där spelandet styrde hela familjens liv så bör samhället bli bättre på att se även detta som ett allvarligt missbruk.

⁴⁴ $\chi^2 = 18.91, p = .004$.

⁴⁵ $\chi^2 = 27.76, p = .006$.

7. Attityder till och åsikter om rökning samt alkohol- och narkotikabruk

Ålänningars attityder till och åsikter om ANDTS-vanor presenteras i två block. Det första blocket kartlägger attityder till rökning samt alkohol- och narkotikabruk, medan fokus i det andra blocket är på attityder i förhållande till minderåriga och alkoholbruk. I detta kapitel presenterar vi även ett antal kommentarer som kommit in genom en öppen enkätfråga (fråga 43, se *Bilaga 1*). Totalt 119 personer i den här undersökningen (19 %) valde att lämna in personliga synpunkter om ANDTS-vanor eller liknande. Totalt 59 procent av de enskilda kommentarerna är från kvinnor och 39 procent från svarande i åldern 18–39 år.

Relativt många kommentarer handlar om ANDTS-vanor i allmänhet (39 svar), men flera svarande har även kommenterat sina egna ANDTS-vanor (17 svar). Ett flertal kommentarer har ett specifikt fokus på alkohol (10 svar), narkotika (16 svar), tobak (7 svar) eller spelande (7 svar). Kommentarer om spelandet har återgetts i kapitel 6.

7.1 Uppskattade risker med rökning, alkohol och narkotika

Uppskattade risker med rökning samt alkohol- och narkotikabruk kartläggs med hjälp av nio påståenden. I samband med dessa påståenden fick de svarande uppskatta risken med det aktuella beteendet genom att välja bland svarsalternativen ingen risk, liten risk, måttlig risk eller stor risk. *Risker* med att regelbundet bruka narkotika har kommenterats av de svarande på följande sätt:

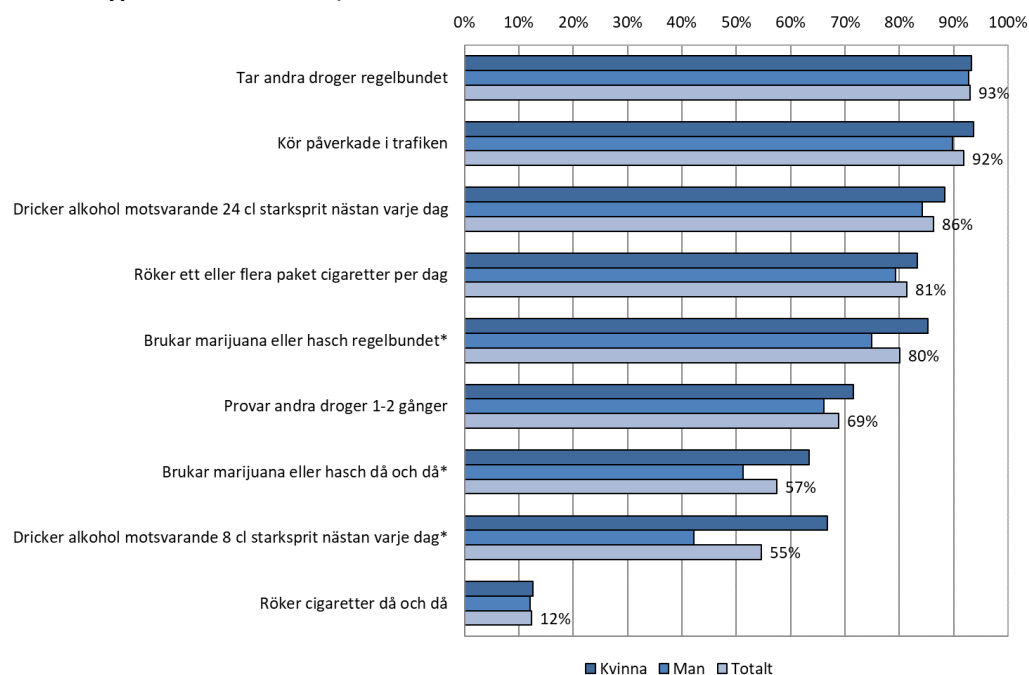
- *Narkotika är en dålig sak att prova på om man har lätt att bli beroende. För om man blir beroende kan livet gå väldigt mycket neråt och sedan då t.ex. gräs inte hjälper längre börjar man använda starkare saker t.ex. heroin. Har en bekant som behöver 1–2 joints gräs för att kunna känna att personen klarar av att leva den dagen. Drogerna har tagit över personens liv och påverkar allt från skola, jobb, kompisar, familj och andra relationer på ett väldigt negativt sätt.*

- *Frågan om det är riskfyllt att bruka olika droger regelbundet så beror det på vilka droger, om det bl.a. är beroendeframkallande eller inte. T.ex. de flesta hallucinogener är inte beroendeframkallande och har bl.a. hjälpt [mig]. Är av åsikten att alla droger är dåliga inkluderat alkohol och nikotin. Men tycker att hallucinogener är ett undantag då de 1. inte GÅR att ta varje dag och få effekt, inte ens varje vecka 2. De är inte beroendeframkallande, tvärtom så hjälper de många med missbruk att bli av med det. 3. P.g.a. att de har en antidepressiv effekt på lång sikt och att många reder ut och ser problem de har dolt i sitt undermedvetna och kan lösa dem. Finns även många studier på detta.*

Figur 20 visar att de allra flesta svarande anser att det är **mycket riskfyllt** för människan att regelbundet bruka droger som amfetamin, LSD, kokain eller ecstasy (93 %), köra påverkad i trafiken (92 %) eller dricka sex portioner starksprit varje dag

(86 %). Även att dagligen röka (81 %) eller att regelbundet använda marijuana/hasch (80 %) upplevs av de flesta svarande medföra stora risker för personens hälsa.

Figur 20. Andel (%) svarande som tror att olika typer av rusmedelsbruk medför stor risk (efter kön och typ av rusmedelsbruk)

Not: (*) En statistiskt signifikant könsskillnad.
Källa: ÅSUB

Många kommentarer handlar om *lagstiftning* kring narkotikabruket. Några svarande önskar hårdare straff för narkotikabruket samtidigt som de flesta kommentarer ifrågasätter den nuvarande lagstiftningen. Konsekvenser som uppstår av lagstiftningen för personer som är narkotikaberoende och för unga brukare anses snarare vara ödeläggande än att kunna hjälpa personen.

- Hårdare straff för allt som har med narkotika att göra!

- Jag anser att det ska vara mycket strängare straff vid rattonykterhet och narkotikaanvändande.

- Hårdare straff på narkotika.

- Narkotika förstör liv, sluta med det genast, förbjud de i alla länder.

- Bruk av narkotika bör legaliseras så att man kan lägga kraft på reglering och skademinimering med hjälp av vård och psykiatri, samt andra sociala stödåtgärder.

- Jag anser att det behöver vara enklare för någon med narkotikaproblem att kunna söka hjälp. Systemet gör brukandet till en ond spiral då om man en gång blir stämplad med att

använda eller testa narkotika får man inte samma hjälp av vård eller till och med att de ser ner på en. Till exempel om man får böter för sitt brukande. Men man brukar för att man har dålig ekonomi och mår dåligt. Så om man får böter gör det bara att man hamnar ännu längre ner och brukar mer. Jag tycker även det är superviktigt att det finns möjlighet till att testa droger, exempelvis om man köper LSD, så man vet att man inte får i sig något skadligt vilket är en risk när hela narkotikamarknaden är svart och olaglig.

- Lag och regulationer kring alkohol- och tobaksförsäljning är rimliga och enligt mig väl uttänkta. Densamma gällande narkotika bör ses över. Att straffa en missbrukare för narkotikabrott kommer i bästa fall ge upphov till en kort paus i missbruket. Individen kommer antagligen må mycket sämre av att till exempel inte ha tillräckligt med pengar, till följd av böter, till vardagliga kostnader såsom hyra, räkningar, mat eller nöje och risken är stor att individen kommer vända sig till fel sida av lagen för att råda bot på det problemet. Istället bör samhället se på missbruk för vad det egentligen är: en folksjukdom. Att erbjuda rehabilitering och stöd samt avkriminalisera narkotika kommer minska belastningen på rättssystemet och myndigheter och även bidra till en ökad hälsa i samhället.

- Jag tror att nolltolerans mot narkotika påverkar människors narkotikaanvändande negativt, det täcker inte in de faktiska farorna med narkotika. Det försämrar också synen på brukare, som är människor med en sjukdom inte kriminella.

- Lagen borde ändras så att samhället kan gripa in då föräldrar har en ungdom med drogproblem som de själva ej kan hjälpa, stoppa, får vård till.

- Unga med narkotikaproblem borde tas om hand av sjukoården, inte polisen. Straff och fängelse gör ingen till en bättre människa.

- Erbjud mycket stödprogram för narkotikamissbrukare, moralisera inte, skambelägg inte, försök fånga upp unga i riskzonen.

- Jag anser inte att marijuana är en farlig drog. Jag ser gärna att den legaliseras i Finland. I förhållande till alkohol anser jag att alkohol är betydligt farligare. Jag har aldrig provat droger men om det vore lagligt hade jag kanske provat.

- Innehav av mindre mängd narkotika för eget bruk borde inte vara straffbart, som i Portugal och nu snart också Norge.

- Legalize it, don't penalize it! [Legalisera, inte bestraffa! (översättning)]

Trots enskilda kommentarer om legalisering av vissa droger anser fler än varannan svarande att det medför **stor risk** om personen provar droger 1–2 gånger (69 %), brukar marijuana/hasch då och då (57 %) eller dricker två portioner starka alkoholdrycker (starksprit) nästan varje dag (55 %; se Figur 21). Relativt få svarande (12 %) anser att det medför stor risk om personen röker cigaretter då och då.

Risker kring tobaksbruk har kommenterats på ett blandat sätt och i flera kommentarer jämförs tobaksbruk med bland annat snusande. Följande kommentarer handlar på ett eller annat sätt om tobaksprodukter:

- Tobak borde förbjudas. Dom som röker blåser ut röken & den är ännu farligare då för andra. Alkoholpriserna borde ökas väldigt mycket så människor köper mindre alkohol för det blir för dyrt. Eller förbjuda allt helt.

- Eget ansvar. Med respekt till andra. T.ex. röker man får man skylla sig själv om hälsan börjar svikta p.g.a. rökning. Men att inte sitta o röka vid rökförbud. Och sitta så inte andra icke-rökare får röken på sig.

- Personer, som vill bli av med rökande av tobak, borde få mera hjälp av hälsovården. T.ex. mediciner mot abstinensbesvär.

- Om cigaretter är ok att sälja, så kan man inte heller förbjuda snus. Inte för att jag tycker att någotdera är bra, men det ska vara lika.

- Snus är bättre än cigaretter och borde vara lagligt och säljas här och i resten av EU. Det är gott att lyxa till det med en cigarill, cigarr eller pipa någon gång ibland. En eller två öl till en fotbollsmatch eller ett glas rom/portvin skadar inte...

- E-cigg/nikotinvätska borde få säljas mer fritt, upp till var och en om man vill röka och skadar ingen. Fritt fram så länge myndig.

Statistiskt signifikanta könsskillnader visar att kvinnor i högre grad än män anser att det medför stor risk att regelbundet eller då och då bruka marijuana eller hasch⁴⁶. Kvinnorna anser även oftare än män att det är mycket riskfyllt om en person dricker två portioner starksprit nästan varje dag⁴⁷. Resultaten i avsnitt 3.1 visar att män dricker starksprit markant oftare och i större mängder än kvinnor, vilket eventuellt delvis avspeglas i olika förhållningssätt till starksprit bland kvinnor och män.

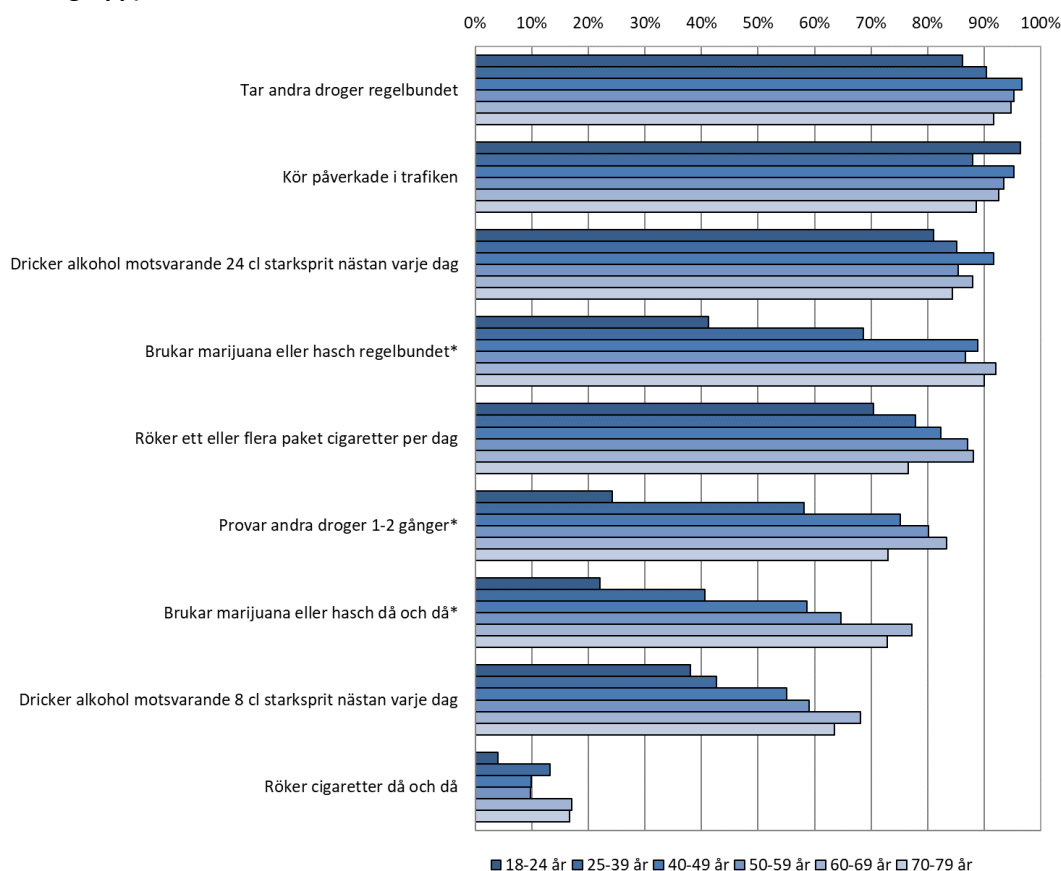
Även signifikanta ålderskillnader finns i hur olika åldersgrupper uppskattar risker med rökning samt alkohol- och narkotikabruk. De äldre svarande anser oftare än de yngre att det medför stor risk om en person brukar marijuana eller hasch, provar andra droger 1–2 gånger eller röker cigaretter då och då⁴⁸.

⁴⁶ ANOVA (regelbundet): Welch's $F_{1,561} = 11.76$, $p = .001$; ANOVA (då och då): Welch's $F_{1,604} = 12.22$, $p = .001$

⁴⁷ ANOVA $F_{1,615} = 26.90$, $p < .001$.

⁴⁸ ANOVA: ANOVA (33a): $F_{5,613} = 3.26$, $p = .007$; (33f) Welch's $F_{5,239} = 14.53$, $p < .001$; (33g) $F_{5,235} = 8.62$, $p < .001$; (33h) $F_{5,237} = 10.14$, $p < .001$.

Figur 21. Andel (%) svarande som tror att olika typer av rusmedelsbruk medför stor risk (efter åldersgrupp)

Not: (*) En statistiskt signifikant åldersskillnad.

Källa: ÅSUB

7.2 Attityder i förhållande till minderåriga och alkoholbruk

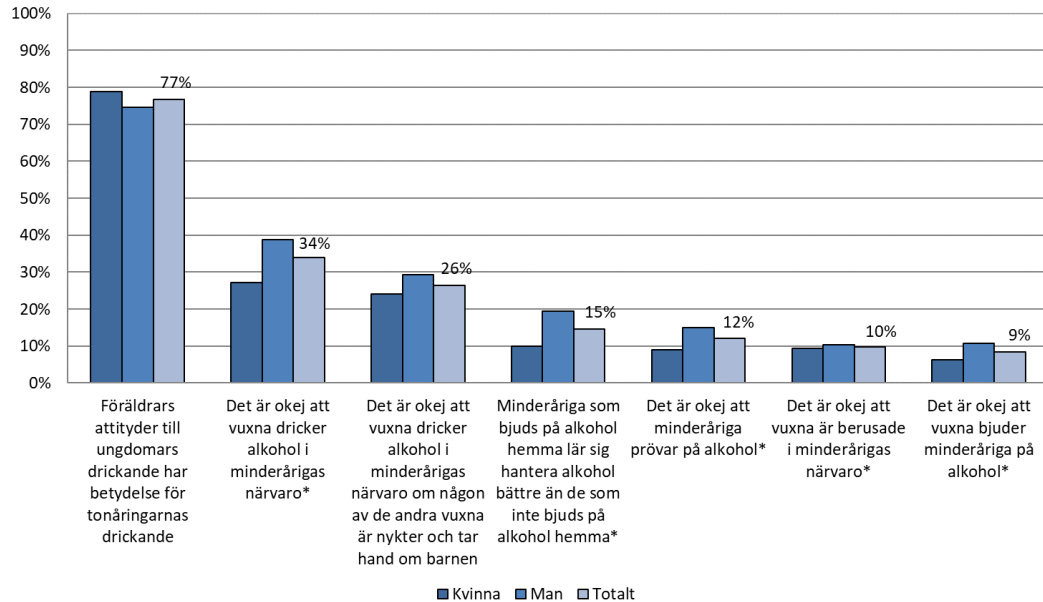
De svarandes attityder i förhållande till minderåriga och alkoholbruk kartläggs med hjälp av sju påståenden. I samband med påståenden fick de svarande uppskatta i vilken mån de var av samma eller annan åsikt som det aktuella påståendet. *Figur 22* visar andelen svarande som är av samma åsikt som påståendet. De flesta svarande anser **inte**⁴⁹ att det är acceptabelt att vuxna bjuder minderåriga på alkohol (85 %), att vuxna är berusade i minderårigas närvaro (79 %) eller att minderåriga provar på alkohol (76 %). De flesta svarande (74 %) anser **inte** att minderåriga som bjuds på alkohol hemma lär sig hantera alkohol bättre än de som inte bjuds på alkohol hemma. Fler än varannan svarande tycker dessutom **inte** att det är okej om vuxna dricker alkohol i minderårigas närvaro medan en nykter vuxen på plats tar hand om barnen (54 %).

Att det är okej för vuxna att dricka alkohol i minderårigas närvaro delar åsikterna i två relativt jämna grupper (40 % är av annan åsikt och 34 % är av samma åsikt). Däremot anser de flesta svarande att föräldrars attityder till ungdomars drickande

⁴⁹ Andel svarande som valt svarsalternativet 1 eller 2.

har betydelse för tonåringarnas drickande (77 %).

Figur 22. Andel (%) svarande som är av samma åsikt med följande påståenden (efter kön)

Not: (*) En statistiskt signifikant könsskillnad. Skala: 1 = helt av annan åsikt och 5 = helt av samma åsikt. De svarande som är av samma åsikt har valt svarsalternativet 4 eller 5.

Källa: ÅSUB

För de flesta påståenden gällande minderåriga och alkohol finns det statistiskt signifikanta skillnader mellan kvinnor och män. Kvinnorna har mer återhållsamma attityder till alkoholbruk i förhållande till minderåriga jämfört med männen⁵⁰. Signifikanta åldersskillnader visar även att de äldre svarande är mer återhållsamma vad gäller alkohol och minderåriga⁵¹. Figur 23 visar att svarande i åldersgrupperna 18–24 år och 25–39 år är mer liberala i de flesta frågor jämfört med de äldre svarande.

Förutom köns- och åldersskillnader finns det även signifikanta skillnader beroende på de svarandes utbildning och hushållstyp. De svarande som har universitets- eller högskoleutbildning anser oftare än övriga svarande att det är acceptabelt att vuxna dricker alkohol i minderårigas närvaro samtidigt som de högutbildade är något mer restriktiva vad gäller att vuxna är berusade i minderårigas närvaro⁵². De som har en grundläggande utbildning anser även mer sällan än övriga svarande att föräldrars attityder har betydelse för ungdomars drickande⁵³. De svarande som bor i samma hushåll som barn anser oftare att det inte är acceptabelt att vuxna dricker i minderårigas närvaro (även om det finns en nykter vuxen som ser efter barnen) jämfört med de svarande som inte bor med barn.⁵⁴

⁵⁰ ANOVA (30a) $F_{1,612} = 12.19, p = .001$; (30b) Welch's $F_{1,597} = 16.77, p < .001$; (30c) Welch's $F_{1,585} = 20.87, p < .001$; (30d) $F_{1,613} = 11.24, p = .001$; (30e) $F_{1,611} = 11.80, p < .001$.

⁵¹ ANOVA (25a) Welch's $F_{5,608} = 14.67, p < .001$; (25b) Welch's $F_{5,238} = 8.27, p < .001$; (25c) $F_{5,604} = 7.64, p < .001$; (25d) $F_{5,609} = 13.02, p < .001$; (25f) Welch's $F_{5,607} = 8.62, p < .001$.

⁵² ANOVA (34d) Welch's $F_{2,205} = 8.02, p < .001$; (34e) Welch's $F_{2,199} = 7.47, p = .001$

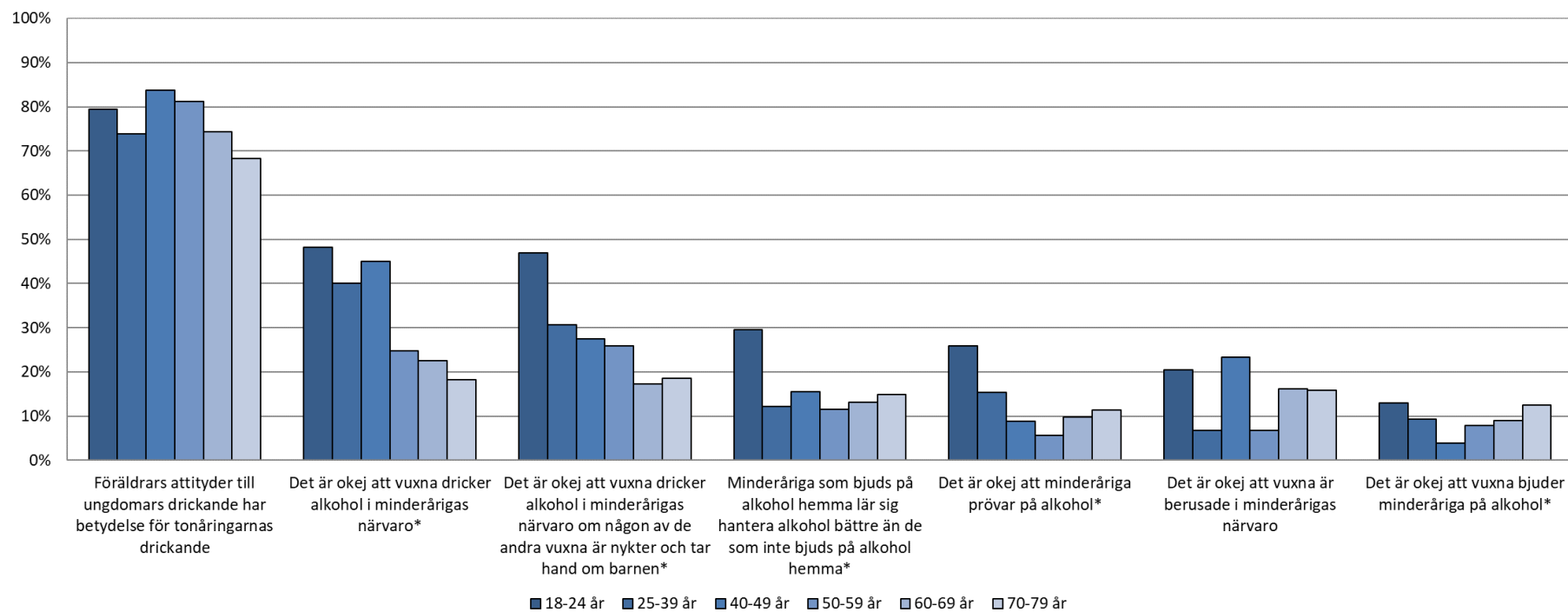
⁵³ ANOVA (34g) Welch's $F_{2,203} = 5.01, p = .007$.

⁵⁴ ANOVA (34d) $F_{1,517} = 25.17, p < .001$; (34 f) $F_{1,514} = 9.49, p = .002$.

Frågorna kring minderåriga och alkoholbruk fick kommentarer med olika synpunkter på ungas alkoholbruk av de svarande:

- *Föräldrarna måste ta vara på sina barn. Det är inte samhällets ansvar.*
- *Bättre samarbeten skola, arbetsplats och social emellan för att tidigt märka avvikande saker som kan vara p.g.a. alkohol/drogmissbruk.*
- *Låt ungdomarna smaka sprit hemma annars kan det sluta illa.*
- *Desto senare man börjar ju mindre risk för överkonsumtion.*
- *Tycker alkoholfrågorna är svåra då vi alla är så olika som människor. Jag själv var tillåten att dricka vid 16–17 års ålder med regeln att jag ringer mamma om det är något och sover hemma. Medan mina vänner i den åldern hade nolltolerans hemma vilket gjorde att dom drack sig redlösa och inte vågade åka hem och sova vilket i vissa fall fick förödande konsekvenser. Frågan är otroligt svår överlag och jag tror inte att exakt samma regler för alla är bra.*
- *[Låt inte] 16-åringar sälja alkohol.*

Figur 23. Andel (%) svarande som är av samma åsikt med följande påståenden (efter åldersgrupp)

Not: (*) En statistiskt signifikant åldersskillnad. Skala: 1 = helt av annan åsikt och 5 = helt av samma åsikt. De svarande som är av samma åsikt har valt svarsalternativet 4 eller 5.
Källa: ÅSUB

8. Trender i ANDTS-vanor

I detta kapitel presenterar vi de trender som har dokumenterats i ANDTS-vanor på Åland, bland unga ålänningar och i Ålands närregioner (Finland och Sverige).

Vi analyserar trenderna i ANDTS-vanor bland vuxna ålänningar med hjälp av undersökningar som främst har genomförts på initiativ av landskapsregeringen. ANDTS-vanorna bland unga ålänningar har kartlagts vartannat år sedan 2007 i THL:s undersökning *Hälsa i skolan*. Totalt deltog 457 unga i THL:s senaste undersökning våren 2019⁵⁵. Även Folkhälsan på Åland har under de senaste två åren samlat in svarsmaterial genom *Drogvaneundersökningen* och totalt deltog 598 unga på Åland i undersökningen hösten 2020⁵⁶.

Dokumenterade trender i ANDTS-vanor i Ålands närregioner presenteras främst med hjälp av undersökningar som THL har publicerat i Finland samt CAN och Folkhälsomyndigheten i Sverige. På grund av olika metoder och tillvägagångssätt i de nationella undersökningarna behöver dock alla jämförelser mellan regioner tolkas med försiktighet. Dessutom är det viktigt att uppmärksamma ändringar som har skett i statistikföringen och beräkningarna kring ANDTS-vanorna över tid, vilket försvårar statistiskt pålitliga jämförelser ur ett längre tidsperspektiv.

8.1 Trender i alkoholkonsumtion

Att mäta total alkoholkonsumtion bland befolkningen genom enkätundersökningar är svårt, då respondenterna ofta är benägna att glömma eller dölja sin verkliga alkoholkonsumtion⁵⁷. Dessutom påverkas resultatet av urval, frågeställningar och andra metodologiska frågor, vilket försvårar jämförelser i alkoholkonsumtion över tid eller mellan olika länder och regioner. Sedan 1980 har dryckesvanorna bland ålänningar kartlagts med relativt jämna mellanrum (1995, 2001, 2005, 2011, 2016 och 2021).

⁵⁵ Totalt finns 226 svarande i lyceet och 231 svarande i yrkesgymnasiet med i resultat tjänsten för undersökningen. Följande inriktningar vid yrkesgymnasiet var representerade bland de svarande: Hotell och restaurang, ekonomi samt datanom (65 svarande), Teknik (72 svarande), Livsstil och hälsa (62 svarande) samt Sjöfart (38 svarande). Ur svars materialet har THL avlägsnat de formulär där de svarande har besvarat mindre än hälften av frågorna, där de svarande har utelämnat uppgiften om kön eller där den svarandes årskurs inte har framgått. Materialet bland de yrkesstuderande har även begränsats till personer under 21 år för att bättre kunna jämföras med resultaten för de studerande vid lyceet. På grund av bortfallet i yrkesgymnasiet måste resultaten för denna grupp tolkas med försiktighet, speciellt vid jämförelser mellan åren.

⁵⁶ Totalt 271 svarande i lyceet och 327 svarande i yrkesgymnasiet deltog i undersökningen.

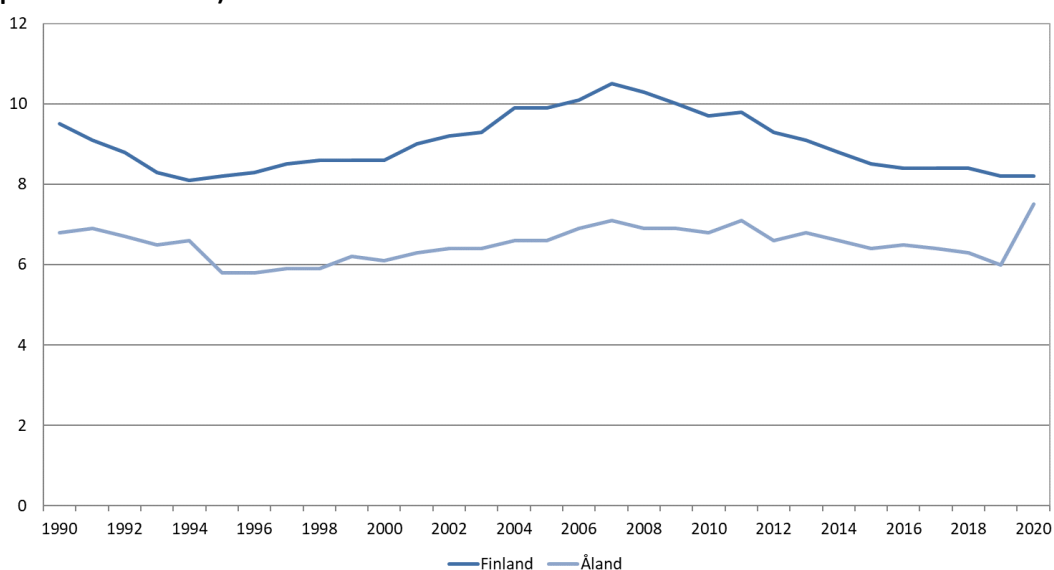
⁵⁷ De första undersökningarna beräknade alkoholens total konsumtion i befolkningen genom att utgå ifrån att svars materialet täcker endast en liten andel (27–50 procent) av den beräknade totala konsumtionen. Se mera i *Bilaga 3* samt i Karlsson, 1995.

Uppskattad total alkoholkonsumtion bland ålänningar

Den totala alkoholkonsumtionen (liter per person och år) beräknas i 100-procentig alkohol per invånare som fyllt 15 år och består av registrerad och oregistrerad alkoholkonsumtion.

Registrerad alkoholkonsumtion består av försäljningen av alkohol via detaljhandel samt serveringsställen. Den registrerade alkoholkonsumtionen visade en neråtgående trend på Åland från 2011 till 2019 men har under det senaste året ökat från 6,0 liter (2019) till 7,5 liter (2020; se *Figur 24*). Ökningen rapporterades vara den största (+24,3 %) bland landskapen i Finland år 2020. Totalt sett är den registrerade alkoholkonsumtionen på Åland fortsättningsvis relativt liten jämfört med de övriga landskapen och endast i Södra Österbotten samt Österbotten statistikfördes en lägre registrerad konsumtionsnivå än på Åland (7,1 respektive 6,5 liter)⁵⁸. Den tydliga ökningen i alkoholförsäljningen på Åland sammanfaller med coronapandemin och restriktioner i resandet.

Figur 24. Alkoholförsäljningen på Åland och i Finland 1990–2020 (100-procentig alkohol, liter per 15 år eller äldre)

Källa: THL; ÅSUB

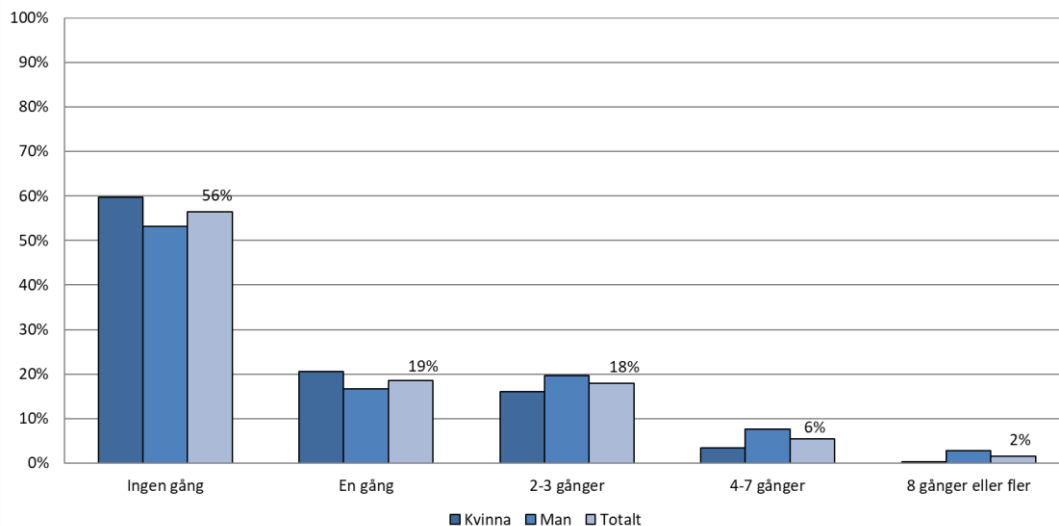
I **oregistrerad alkoholkonsumtion** ingår bland annat resandeförsel av alkoholdrycker samt eventuell smuggling och hemtillverkning. Resultaten för ålänningars inköp av alkohol på färjor och flyg (*Figur 25*) visar att de flesta svarande i den här undersökningen, 56 procent, inte har köpt alkohol på färjor och flyg under de senaste tolv månaderna. Den motsvarande andelen var 21 procent i den föregående undersökningen 2016⁵⁹. Dessutom visar årets resultat att kvinnor och de äldsta svarande har köpt markant mer sällan alkohol på färjor och flyg under de

⁵⁸ Se www.sotkanet.fi; Försäljning av alkoholdrycker, liter 100-procentig alkohol / 15 år och över.

⁵⁹ Resandeförseln av alkoholdrycker halverades i Finland 2020. Källa: thl.fi/sv/web/thlfi-sv/statistik-och-data/statistik-efter-amne/alkohol-droger-och-beroende/alkohol/resandeforseln-av-alkoholdrycker.

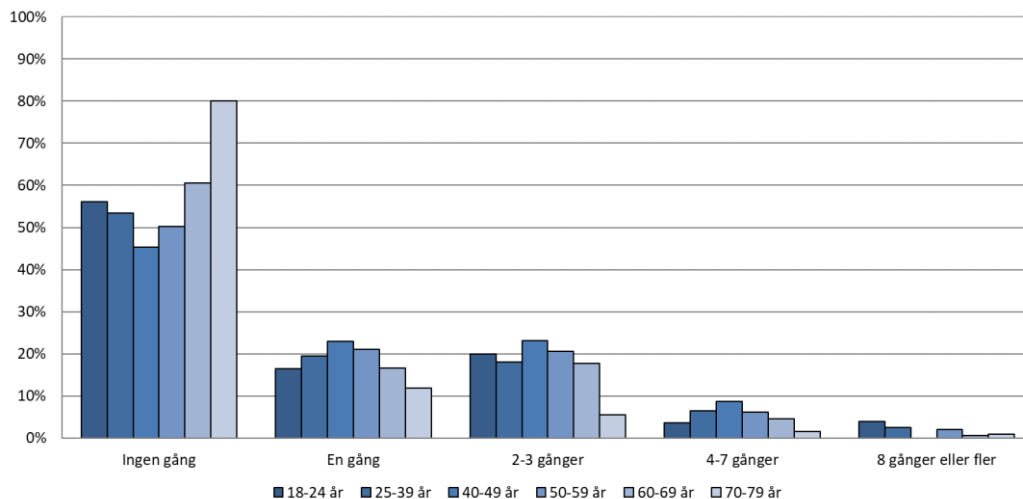
senaste tolv månader än män och de yngre svarande (se *Figur 25* och *Figur 26*)⁶⁰. De svarande har i genomsnitt köpt 0,8 liter alkohol på färjor och flyg under de senaste tolv månaderna omräknat till 100-procentig alkohol. Den motsvarande siffran var 2,2 liter i den föregående undersökningen 2016⁶¹.

Figur 25. Andel (%) svarande efter antal gånger man köpt alkoholhaltiga drycker på färjorna eller flyget under de senaste tolv månaderna (efter kön)

Källa: ÅSUB

Figur 26. Andel (%) svarande efter antal gånger man köpt alkoholhaltiga drycker på färjorna eller flyget under de senaste tolv månaderna (efter åldersgrupp)

Källa: ÅSUB

Resultaten ovan visar en ökning i registrerad alkoholkonsumtion och en minskning av resandeförseln av alkoholdrycker. Dessutom behöver vi uppskatta turisternas del i alkoholkonsumtionen på Åland. Turiststatistiken på Åland visar att inresandet

⁶⁰ ANOVA: Wench's $F_{1,621} = 10.24$, $p = .001$; ANOVA: Wench's $F_{5,617} = 7.26$, $p < .001$.

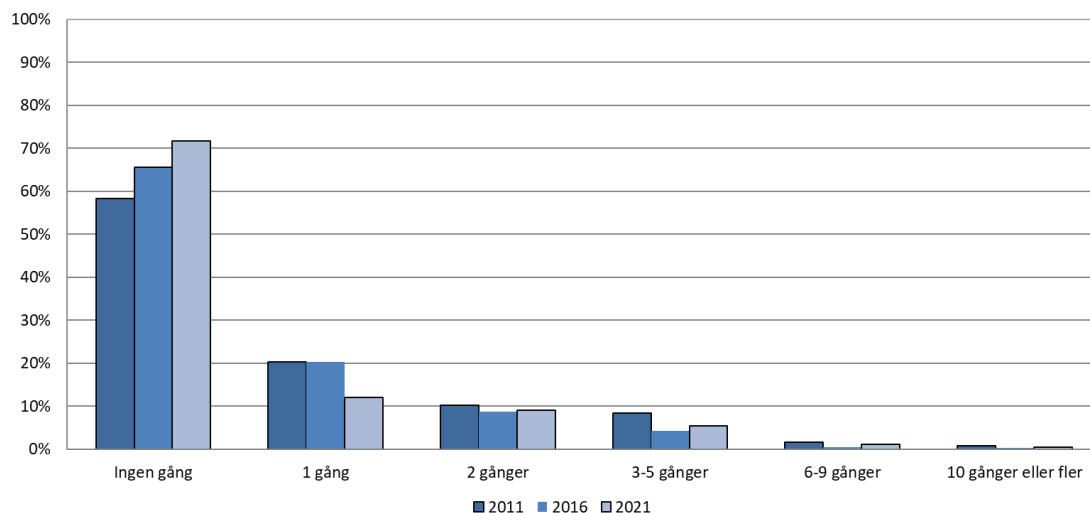
⁶¹ Beräknat per invånare som fyllt 15 år.

i allmänhet minskade med 67 procent år 2020⁶², vilket leder till att turisternas andel i den registrerade alkoholkonsumtionen på Åland kan uppskattas vara cirka 6–10 procent.⁶³

Den totala alkoholkonsumtionen omfattar både den registrerade och den oregistrerade alkoholkonsumtionen som i årets undersökning uppskattas vara 7,9–8,2 liter per invånare (15 år och äldre) omräknad till 100-procentig alkohol. I alkoholvaneundersökningarna 1995, 2001 och 2005 uppskattades den totala årliga alkoholkonsumtionen vara cirka **8 liter** per invånare på Åland, medan den totala konsumtionsnivån i undersökningen 2011 beräknades vara något lägre (7,4–8,0 liter per invånare). År 2016 beräknades den totala konsumtionen ligga nära **7,5 liter** per invånare.

En ökning i den totala alkoholkonsumtionen på Åland avviker från trenden som har rapporterats i närregionerna där den registrerade alkoholkonsumtionen har minskat sedan 2007 (se mera under rubriken *Trender i alkoholvanor i Finland och Sverige*)⁶⁴. De flesta svarande i den här undersökningen (70 %) uppskattar dock att coronapandemin inte har påverkat det personliga alkoholbruket. Fler än var tionde svarande (12 %) uppger att man under pandemin har minskat sitt alkoholbruk, medan relativt få svarande (5 %) uppger att alkoholbruket har ökat⁶⁵.

Figur 27. Andel (%) svarande som vid samma tillfälle brukat alkohol motsvarande högkonsumtion under de senaste 30 dagarna 2011, 2016 och 2021

Not: Högkonsumtion motsvarar 6 alkoholportioner.

Källa: ÅSUB

⁶² ÅSUB Statistik 2021:2.

⁶³ Turisternas andel i den registrerade alkoholkonsumtionen uppskattades vara cirka 20–30 procent i den föregående undersökningen 2016, se ÅSUB Rapport 2016:7.

⁶⁴ Eventuellt har turisternas andel i försäljningsstatistiken överskattats och ålänningars införsel av alkohol underskattats i de tidigare undersökningarna. Årets undersökning visar även att bland annat internetköp av alkohol eller införsel från andra länder/regioner (5 %) kan ha varit större i de tidigare undersökningarna än uppskattat.

⁶⁵ Totalt 14 % av de svarande uppger att frågan inte är aktuell och totalt 70 % att coronapandemin inte haft någon påverkan på alkoholbruket.

Förutom trender i den totala alkoholkonsumtionen på Åland har även andra ändringar skett i ålänningars alkoholkonsumtion under de senaste tio åren. Högkonsumtion av alkohol har blivit allt mindre vanligt bland ålänningar, trots att konsumtion i stora mängder fortfarande är vanligare bland män och unga vuxna än bland kvinnor och de äldre svarande. *Figur 27* visar att andelen svarande som **inte** under de senaste 30 dagarna vid samma tillfälle brukat alkohol motsvarande högkonsumtion har ökat från 58 procent (2011) till 71 procent (2021).

Vissa ändringar har även skett i de alkoholdrycker som konsumeras mest på Åland. *Tabell 2* sammanfattar alkoholkonsumtionen som sker minst en gång i veckan efter dryckesgrupper. Vad gäller veckovisa brukare av alkohol indikerar statistiken att andelen för öl, cider och liknande har stabiliserat sig runt 36 procent och för vin runt 28 procent efter ökningen 1995–2005. Andelen svarande som dricker starka alkoholdrycker minst en gång i veckan har i de senaste undersökningarna varit runt sju procent.

Tabell 2. Andel (%) svarande i arbetsför ålder som dricker alkohol minst en gång i veckan 1980–2021, efter dryckesgrupp

År	Öl etc.	Vin	Starksprit
1980	33	7	12
1995	40	15	10
2001	40	.	8
2005	40	30	8
2011	37	30	11
2016	32	26	7
2021	36	28	7

Not: Arbetsför ålder är 20–59 år i undersökningen 1980, 15–69 i undersökningen 1995, 18–69 i undersökningen 2001 och 2005 samt 18–64 år i undersökningarna 2011–2021.

Källa: Jordas & Lilja, 2002; Karlsson, 1995; Lilja & Jordas, 2006; Pettersson, 1982; ÅSUB Rapport 2011:6; ÅSUB Rapport 2016:7.

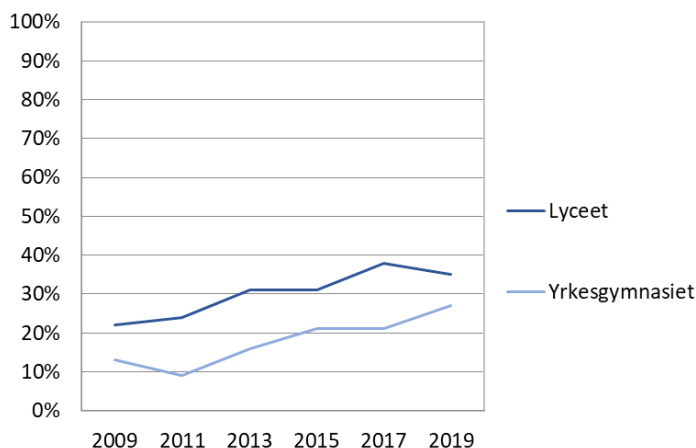
Även den senaste försäljningsstatistiken (2020) för sålda dryckesmängder på Åland visar att maltdryckerna är den mest sålda dryckesgruppen (1 578 000 liter), följd av vin (532 000 liter), blanddrycker (209 000 liter), cider (102 000 liter) och slutligen starka alkoholdrycker (82 000 liter)⁶⁶.

Alkoholkonsumtion bland unga ålänningar

Unga är en viktig målgrupp i det förebyggande arbetet kring ANDTS-vanorna i befolkningen. Enligt resultaten i undersökningen *Hälsa i skolan* har andelen nyktra ungdomar i årskurserna 1 och 2 vid Ålands gymnasium totalt sett stigit sedan 2009 (*Figur 28*). De senaste resultaten (2019) visar att nykterhet är vanligare bland studerande vid lyceet (35 %) än studerande vid yrkesgymnasiet (27 %). I lyceet är nykterhet vanligare bland pojkar (42 %) än flickor (31 %), medan det i yrkesgymnasiet är vanligare att flickor rapporterar om nykterhet än pojkar (35 % respektive 22 %). Andelen nyktra studerande är relativt lika på Åland som i hela landet (35 % i gymnasiet och 29 % i yrkesläroanstalterna).

⁶⁶ Jääskeläinen & Virtanen, 2021.

Figur 28. Andel (%) studerande i årskurs 1 och 2 vid Ålands gymnasium som är nyktra, 2009–2019 (efter läroanstalt)

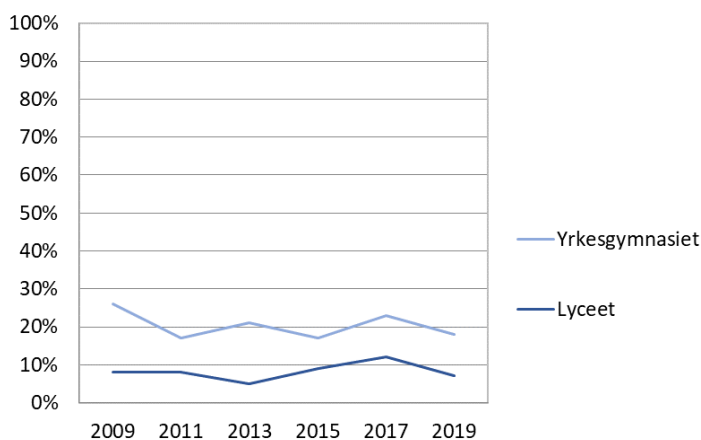

Not: Indikatorn grundar sig på frågan: "Hur ofta allt som allt dricker du alkohol, till exempel minst en halv burk öl?" Svartalernativ: 1) en eller flera gånger i veckan, 2) ett par gånger i månaden, 3) ungefär en gång i månaden 4) mera sällan, 5) aldrig. Granskningen omfattar de som gett alternativ 5 som svar.

Källa: THL; ÅSUB

Trots flera nyktra ungdomar visar resultaten i *Figur 29* att andelen studerande som dricker alkohol varje vecka har varit relativt stabil sedan 2009. Regelbunden alkoholkonsumtion är vanligare bland studerande vid yrkesgymnasiet (18 %) än vid lyceet (10 %). Veckovis alkoholkonsumtion är även vanligare bland pojkar (25 % i yrkesgymnasiet och 9 % i lyceet) än flickor (6 % i yrkesgymnasiet och 5 % i lyceet). Var fjärde pojke som går i yrkesgymnasiet på Åland dricker alkohol varje vecka. Jämförelser med resultaten i Finland visar att andelen studerande som dricker alkohol varje vecka är större på Åland än i hela landet (6 % i gymnasiet och 13 % i yrkesläroanstalterna).

Figur 29. Andel (%) studerande i årskurs 1 och 2 vid Ålands gymnasium som dricker alkohol varje vecka, 2009–2019 (efter läroanstalt)

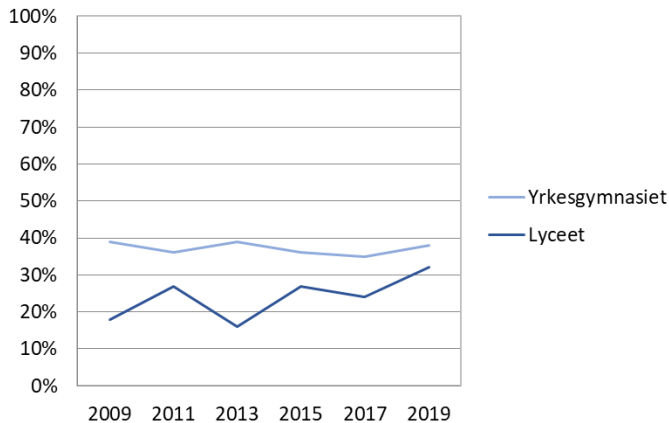

Not: Indikatorn grundar sig på frågan: "Hur ofta allt som allt dricker du alkohol, till exempel minst en halv burk öl?" Svartalernativ: 1) en eller flera gånger i veckan, 2) ett par gånger i månaden, 3) ungefär en gång i månaden, 4) mera sällan, 5) aldrig. Granskningen omfattar de som gett alternativ 1 som svar.

Källa: THL; ÅSUB

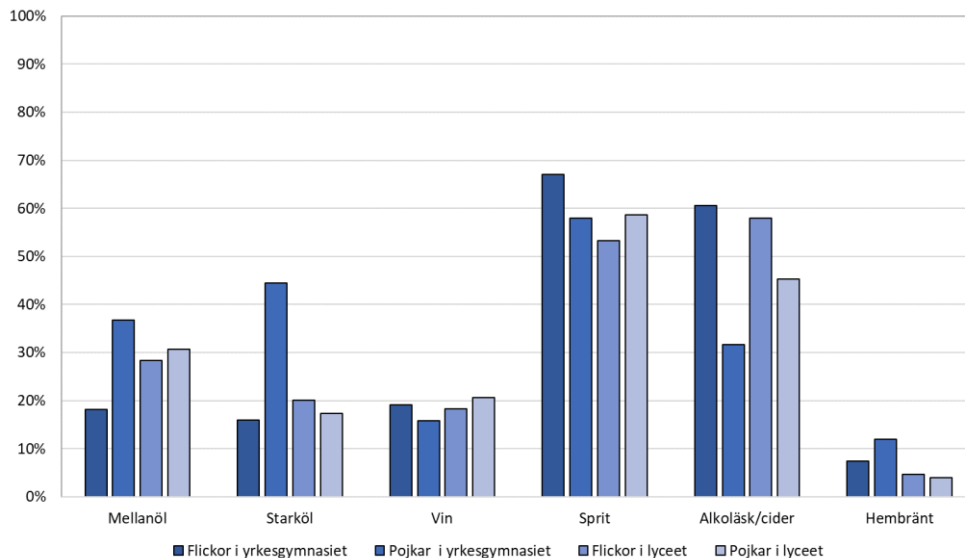
Förutom veckovis alkoholkonsumtion är det vanligare bland studerande vid yrkesgymnasiet att vara ordentligt berusade minst en gång i månaden (38 %) jämfört med studerande vid lyceet (32 %, *Figur 30*). Könsskillnader i yrkesgymnasiet visar att det är vanligare bland pojkar att vara ordentligt berusade minst en gång i månaden jämfört med flickor (47 % respektive 23 %) och att nästan varannan pojke i yrkesgymnasiet dricker sig berusad minst en gång i månaden. Motsvarande könsskillnader finns inte bland studerande vid lyceet. De åländska uppgifterna visar att det är vanligare bland åländska ungdomar att dricka sig berusade minst en gång i månaden jämfört med hela landet (27 % i yrkesläroanstalterna och 18 % i gymnasiet).

Figur 30. Andel (%) studerande i årskurs 1 och 2 vid Ålands gymnasium som är ordentligt berusade minst en gång i månaden, 2009–2019 (efter läroanstalt)

Not: Indikatorn grundar sig på frågan: "Hur ofta dricker du dig ordentligt berusad?" Svarsalternativ: 1) en eller flera gånger i veckan, 2) ungefär 1–2 gånger i månaden, 3) mera sällan, 4) aldrig. Granskningen omfattar de som gett alternativ 1 eller 2 som svar. De som har berättat att de inte dricker alkohol tillhör kategori 5 "dricker inte alkohol". Källa: THL; ÅSUB

Figur 31. Andel (%) studerande vid Ålands gymnasium efter dryckesval vid senaste berusningstillfället, 2020 (efter läroanstalt och kön)

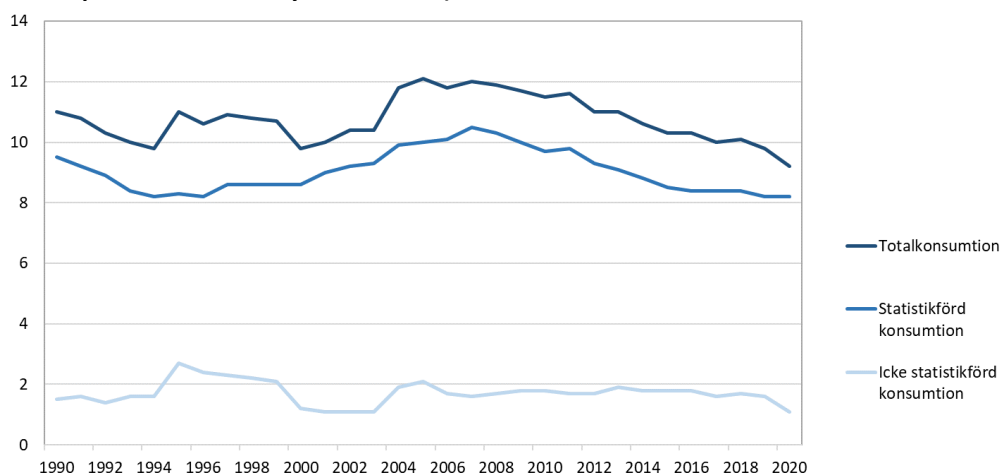
Not: Omfattar de svarande som uppgett att de har druckit alkohol. Källa: Folkhälsan; ÅSUB

Resultaten i *Drogvaneundersökningen 2020* belyser ytterligare ungas alkoholbruk på Åland. Resultaten visar att de ungdomar i lyceet som är under 18 år och som druckit alkohol vanligtvis har fått alkohol av kamrater eller kamraters syskon (59 %), medan minderåriga studerande vid yrkesgymnasiet som druckit alkohol vanligtvis har fått alkohol av en vuxen (dock ej förälder; 52 %). De vanligaste alkoholdryckerna bland unga är cider eller alkoholisk läsk samt sprit. *Figur 31* visar att dryckesvalet är mer lika bland flickor och pojkar i lyceet jämfört med flickor och pojkar i yrkesgymnasiet.

Trender i alkoholvanor i Finland och Sverige

En neråtgående trend i den totala alkoholkonsumtionen har rapporterats i Finland sedan 2007 då totalkonsumtionen beräknades vara 12,0 liter per invånare (15 år och äldre) omräknad till 100-procentig alkohol (se *Figur 32*)⁶⁷. Totalkonsumtionen har fortsatt att minska under coronapandemin och restriktionerna i resandet uppskattades ha halverat resandeförseln av alkoholdryckerna i landet⁶⁸. Den totala alkoholkonsumtionen i Finland beräknades vara 9,2 liter per invånare år 2020⁶⁹.

Figur 32. Alkoholkonsumtion i Finland 1990–2020 efter konsumtionstyp (som 100-procentig alkohol per invånare som fyllt 15 år, liter)

Källa: Jääskeläinen & Virtanen, 2021; ÅSUB

Den största dryckesgruppen för alkoholförsäljningen i Finland består (2020) av maldrycker (337 483 000 liter), följd av vin (66 298 000 liter), blanddrycker (56 410 000 liter), cider (36 687 000 liter) och starka alkoholdrycker (23 423 000 liter). Genom en ändring i alkohollagen har det sedan 2018 varit möjligt att sälja drycker med 5,5 volymprocent alkohol i dagligvaruhandel, medan den tidigare gränsen var 4,7 volymprocent. Försäljningen av dessa något starkare alkoholdrycker ökade från nio procent år 2017 till 26 procent år 2020. Även försäljning av svaga viner och

⁶⁷ Jääskeläinen & Virtanen, 2021.

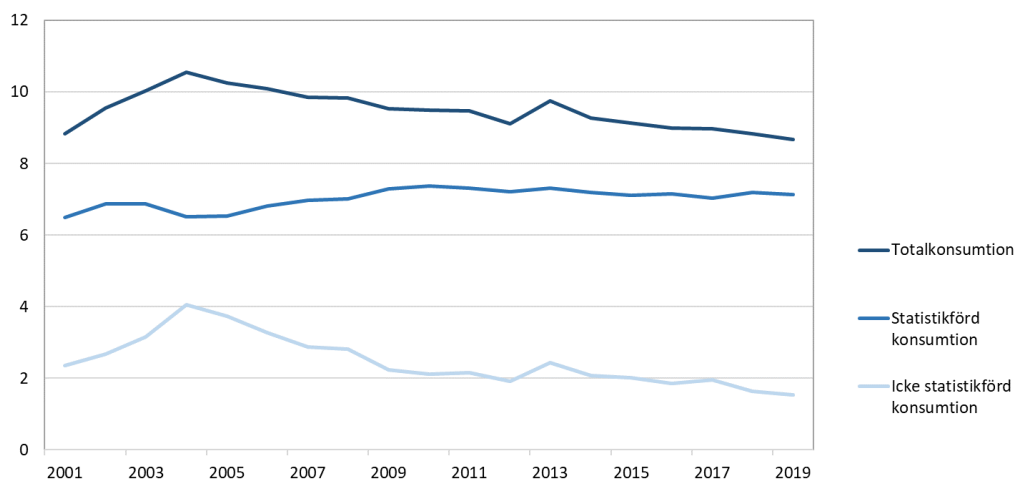
⁶⁸ Karlsson & Jääskeläinen, 2021.

⁶⁹ Jääskeläinen & Virtanen, 2021.

blanddrycker har ökat i Finland sedan 1995, samtidigt som försäljning av starka alkoholdrycker har minskat. Enligt THL:s undersökningar har alkoholkonsumtion ökat under coronapandemin bland de som dricker stora mängder alkohol, medan konsumtion bland de som brukar små mängder alkohol har minskat ytterligare⁷⁰.

Den totala alkoholkonsumtionen har varit mindre i Sverige än i Finland. CAN rapporterar om en sjunkande trend i totalkonsumtion av alkohol i Sverige sedan 2004 då konsumtionen var som högst, 10,6 liter per invånare (se *Figur 33*)⁷¹. Enligt Folkhälsomyndighetens rapportering har riskkonsumtion av alkohol minskat och framför allt män konsumerar alkohol i allt mindre mängder än tidigare. Samtidigt finns det fortsättningsvis signifikanta könsskillnader i alkoholbruket mellan kvinnor och män.

Figur 33. Alkoholkonsumtion i Sverige 2001–2019 efter konsumtionstyp (som 100-procentig alkohol per invånare som fyllt 15 år, liter)

Not: Observera att uppgifterna saknas för 2020. De preliminära beräkningarna för mars-april 2020 visar att den registrerade konsumtionen låg ungefär på samma nivå som under mars-april 2019, medan den oregistrerade anskaffningen hade minskat med 56 %.

Källa: Trolldal, 2020 (tabellbilaga); ÅSUB

Likt i Finland, har försäljningen av svaga alkoholdrycker ökat i Sverige, medan försäljningen av starka alkoholdrycker har minskat. Den största dryckesgruppen inom alkoholförsäljningen i Sverige (2019) består av drycker med 7–15 volymprocent alkohol (202 326 000 liter), medan svagare och starkare alkoholdrycker säljs i betydligt mindre mängder (19 939 000 liter respektive 1 123 000 liter).⁷² Vin dominerar alkoholförsäljningen i Systembolaget (54 %), men starköl står för över hälften av försäljningen i restaurangerna (58 %). Resandeförseln av alkohol i Sverige består mestadels av sprit (51 %).⁷³

⁷⁰ Mäkelä, Warpenius, Keski-Kuha etc., 2021.

⁷¹ www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/andts/utveckling-inom-andts-anvandning-och-ohalsa/bruk/alkoholkonsumtion-i-befolkningen/.

⁷² www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/5155a35c788a45e7b9bf05448378b578/registrerad-forsaljning-vin-ja-sta-alkoholdrycker-detaljhandel-serveringsstallen-1995-2019.pdf

⁷³ Trolldal, 2020.

Resultaten för total konsumtion av alkohol visar att skillnaderna i konsumtionen i Finland, Sverige och på Åland har blivit allt mindre. De preliminära resultaten för 2020 indikerar att den totala konsumtionen i samtliga länder/regioner ligger runt 8–9 liter per invånare.

8.2 Trender i narkotikavanor

Att beräkna andelen personer som använder narkotika i befolkningen är svårt, eftersom narkotikabruket är illegalt och straffbart bland annat i Finland och Sverige. I enkätundersökningar förekommer dessutom underrapportering i samband med narkotikavanor. Självrapporterade uppgifter om narkotikavanor bland ålänningar har samlats in i undersökningar 1996, 2001, 2005, 2011, 2016 och 2021⁷⁴.

Beräknat narkotikabruk bland ålänningar

Ålänningars narkotikavanor kartlades första gången 1996 och resultaten visade att var tionde svarande (10 %) hade någon gång i sitt liv använt cannabisprodukter, medan läkemedel i berusningssyfte samt övriga droger och preparat användes mer sällan (3 % eller mindre). Könsskillnaderna i cannabisbruket var relativt stora (4 % bland kvinnor och 16 % bland män). I den följande undersökningen 2001 konstaterades att livstidsprevalensen av cannabisbruket hade minskat (8 %) och att även de signifikanta könsskillnaderna i cannabisbruket hade försvunnit. Läkemedelsbruk utan läkarordination samt bruk av övriga droger och preparat var fortsättningsvis relativt sällan förekommande (4 % eller mindre). I undersökningen 2005 minskade det självrapporterade cannabisbruket ytterligare (5 %) samtidigt som andelen svarande som använt andra narkotikamedel och liknande preparat var liten (4 % eller mindre). I samtliga dessa undersökningar fastställs även ett samband mellan cannabisbruk och rökning/ alkoholbruk/ attityd till cannabisbruk.

Sedan 2011 har ÅSUB haft som uppdrag att kartlägga narkotikabruket på Åland⁷⁵. Under de senaste undersökningarna (2011, 2016 och 2021) har läkemedelsbruk i berusningssyfte, cannabisbruk och bruk av andra droger varit fem procent eller mindre bland samtliga svarande. Större ändringar har dock skett i de yngsta åldersgrupperna. Resultaten i *Tabell 3*. Andel (%) unga svarande som använt narkotika under de senaste fem åren 2011, 2016 och 2021 indikerar att medan läkemedelsbruk, cannabisbruk och bruket av andra droger varit stabilt eller minskat bland 25–39-åriga kan större ändringar i bruket konstateras bland de yngsta svarande, 18–24 år. I årets undersökning har läkemedelsbruket ökat bland de yngsta, medan cannabisbruket har minskat. Förändringen i frågeställningen om läkemedelsbruk kan ha påverkat resultatet i årets undersökning, eftersom mer detaljerade frågor ställdes om läkemedelsbruk, medan frågan om cannabisbruket har varit densamma i samtliga tre undersökningar. Resultaten indikerar därmed ett

⁷⁴ ÅSUB publicerade även rapporten *Narkotikasituationen på Åland 2001* (Rapport 2001:6) som sammanställde statistiska uppgifter om narkotikabruket på Åland.

⁷⁵ Observera att fr.o.m. 2011 har frågan om narkotikabruket uppskattats för de senaste fem åren medan livstidsprevalens uppskattades i de tidigare undersökningarna.

något ökat läkemedelsbruk bland de yngsta, medan cannabisbruk var vanligare bland de yngsta svarande i mitten av 2010-talet. En något oroväckande utveckling kan avläsas ur *Tabell 3* för bruket av andra droger. Även denna fråga ställdes mer detaljerat i årets undersökning och kan ha resulterat i en ökad andel brukare bland 18–24-åriga.

Tabell 3. Andel (%) unga svarande som använt narkotika under de senaste fem åren 2011, 2016 och 2021

	2011	2016	2021
<i>Läkemedel: alla svarande</i>	5	5	2
18-24 år	9	9	13
25-39 år	3	3	1
<i>Cannabis: alla svarande</i>	2	4	4
18-24 år	13	20	13
25-39 år	3	8	10
<i>Andra droger: alla svarande</i>	1	2	2
18-24 år	0	8	16
25-39 år	2	2	2

I andra droger ingår bl.a. amfetamin, kokain, ecstasy och hallucinogener.

Källa: ÅSUB Rapport 2011:6; ÅSUB Rapport 2016:7

Trenderna i narkotikabruket visar flera intressanta detaljer. De ändringar som har skett i narkotikabruket bland unga ålänningar (18–24 år) indikerar bland annat att de unga som använder cannabisprodukter gör det allt mer regelbundet. Andelen unga svarande som använt cannabis fler än 1–2 gånger under de senaste fem åren har ökat från under tre procent (0 % 2011, 2 % 2016) till 13 procent (7 personer) under de senaste tio åren. Samtliga unga svarande som i årets undersökning har använt cannabisprodukter har gjort det tio eller fler gånger. Även resultaten för cannabisbruket under de senaste tolv månaderna visar att totalt elva procent (6 personer) av de yngsta svarande har använt cannabisprodukter och då antingen cirka 1–3 gånger i månaden eller varje vecka.

Även trenderna för andra droger visar att andelen unga svarande (18–24 år) som har använt andra droger än cannabis/marijuana/hasch minst en gång under de senaste fem åren har ökat (0 % 2011, 8 % 2016, 16 % 2021). De mest använda drogerna bland unga svarande är ecstasy, amfetamin och kokain (se även kapitel 4). Bland de unga svarande finns även personer som har använt dessa droger relativt nyligen, under de senaste tolv månaderna. Slutligen har även blandanvändning ökat bland unga svarande från tre procent 2016 till 13 procent (7 personer) 2021.

Slutligen kan vi konstatera att vissa former av narkotikabruk är närmast obefintliga på Åland. Resultaten för frågorna om användningen av dopningspreparat samt preparat som lim och thinner indikerar att bruket av dessa medel under det senaste decenniet (2011–2021) varit ytterst sällsynt på Åland⁷⁶.

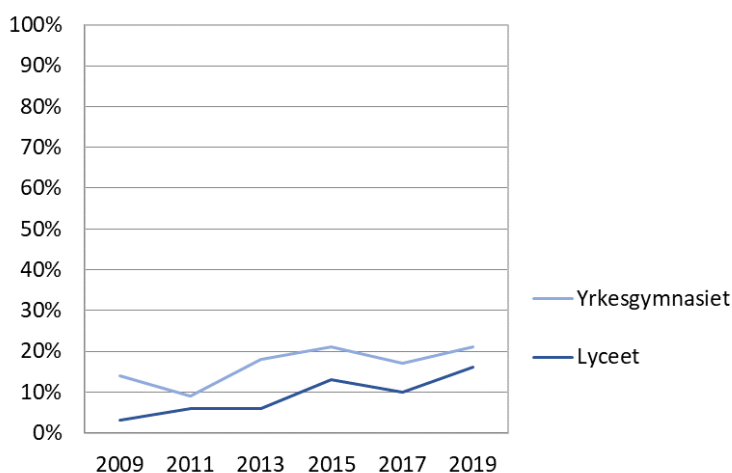
⁷⁶ Dopningspreparat: 0 % 2011, 2016 och 2021; lim och thinner: 0,1 % 2016 och 2021.

Vi vill understryka att antalet observationer om narkotikabruk i den här enkätundersökningen är litet och resultaten behöver tolkas med försiktighet. Sedan 2018 har THL vid sex tillfällen genomfört mätningar av narkotika (MDMA, metamfetamin, amfetamin och kokain) i avloppsvattnet i Mariehamn⁷⁷. Uppgifterna visar att narkotikahalterna i vattnet minskade under perioden mars 2018 – maj 2020 och ökade sedan något från maj 2020 till november 2020. Mätningarna visar även att vid de flesta provtillfällen har amfetamin varit vanligt förekommande i avloppsvattnet i Mariehamn och innan coronapandemin samt vid den senaste mätningen (november 2020) förekom även kokain i mätningarna på Åland. Även MDMA (ecstasy) har funnits i avloppsvattnet i Mariehamn vid de flesta provtillfällen.

Narkotikabruk bland unga ålänningar

Figur 34 visar andelen studerande i årskurserna 1 och 2 vid Ålands gymnasium som enligt resultaten i undersökningen *Hälsa i skolan* har prövat på narkotika minst en gång i sitt liv. Både i lyceet och i yrkesgymnasiet har andelen unga som använt narkotika ökat under det senaste decenniet. I lyceet har andelen ökat från tre procent (2009) till 16 procent (2019), vilket är något mera än i hela landet (14 %). Studerande vid yrkesgymnasiet har testat narkotika i större utsträckning än studerande vid lyceet med en ökning från 14 procent (2009) till 21 procent (2019). Även denna siffra är något större än den motsvarande siffran för hela landet (20 %). Det är vanligare att pojkar har prövat på narkotika (18 % i lyceet och 28 % i yrkesgymnasiet) jämfört med flickor (14 % i lyceet och 12 % i yrkesgymnasiet) på Åland.

Figur 34. Andel (%) studerande i årskurs 1 och 2 vid Ålands gymnasium som prövat på narkotika minst en gång, 2009–2019 (efter läroanstalt)

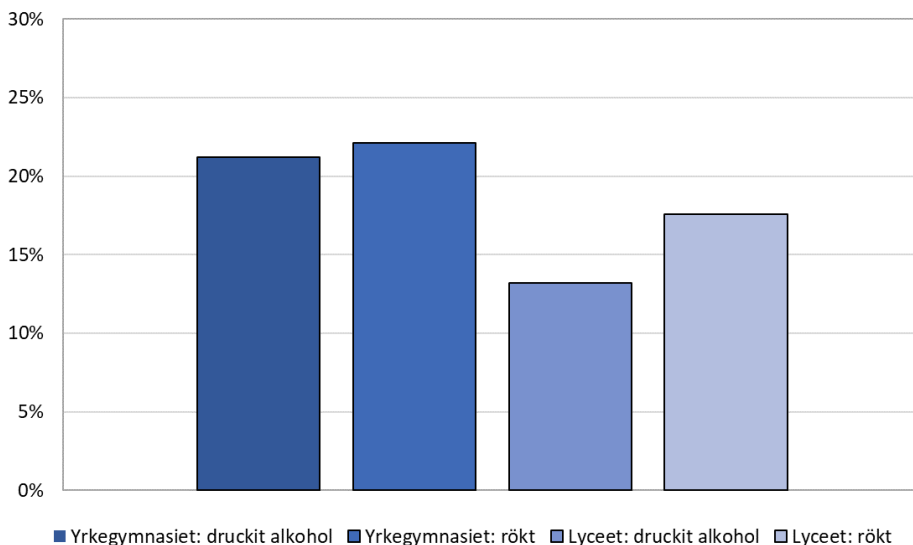
Not: Indikatorn grundar sig på frågan: "Har du någonsin prövat på eller använt följande ämnen?" Svarsalternativ: 1) aldrig = 0 poäng, 2) en gång = 1 poäng, 3) 2-4 gånger = 1 poäng, 4) minst 5 gånger = 1 poäng. Delfrågor: 1) Marijuana eller hasch (cannabis), 2) Ecstasy, amfetamin, subutex, heroin, kokain, LSD, gamma eller andra motsvarande narkotika. Granskningen omfattar de som har fått 1-2 poäng.
Källa: THL; ÅSUB

⁷⁷ För uppgifterna, se Gunnar & Kankaanpää, 2020 och thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/jatevesitutkimus. Mätningstillfällen: mars 2018, november 2018, mars 2020, maj 2020, augusti 2020 och november 2020.

De rapporterade siffrorna visar att fler än var fjärde pojke i yrkesgymnasiet (28 %) har prövat på narkotika minst en gång. Totalt 14 procent av pojkarna vid yrkesgymnasiet rapporterar dessutom att de använt cannabis under de senaste 30 dagarna jämfört med tio procent av pojkarna i lyceet. Totalt två procent av flickorna i yrkesgymnasiet och tre procent av flickorna i lyceet uppger att de använt cannabis under de senaste 30 dagarna.

Ytterligare uppgifter i *Drogvaneundersökningen* (2020) visar att ungefär varannan studerande vid Ålands gymnasium känner till någon som kan erbjuda eller sälja narkotika (52 % i lyceet och 50 % i yrkesgymnasiet). Undersökningen lyfter fram sambandet mellan narkotika- och alkohol-/tobaksbruk (se *Figur 35*). Att pröva på narkotika är vanligare bland de studerande som har druckit alkohol och/eller rökt än de som inte gjort det. Bland studerande som inte hade rökt och/eller druckit alkohol var andelen svarande som prövat på narkotika mindre än en procent. De flesta studerande håller helt och hållet med påståendet "Det är bra att det är olagligt att använda cannabis/marijuana/hasch" (60 % vid lyceet och 58 % vid yrkesgymnasiet).

Figur 35. Andel (%) studerande i årskurs 1 och 2 vid Ålands gymnasium som prövat på narkotika samt druckit alkohol och/eller rökt, 2020 (efter läroanstalt)

Not: Observera att skalan slutar vid 30 %. Samma elever kan ingå i gruppen för studerande som druckit alkohol och studerande som rökt.

Källa: Folkhälsan; ÅSUB

Trender i narkotikavanor i Finland och Sverige

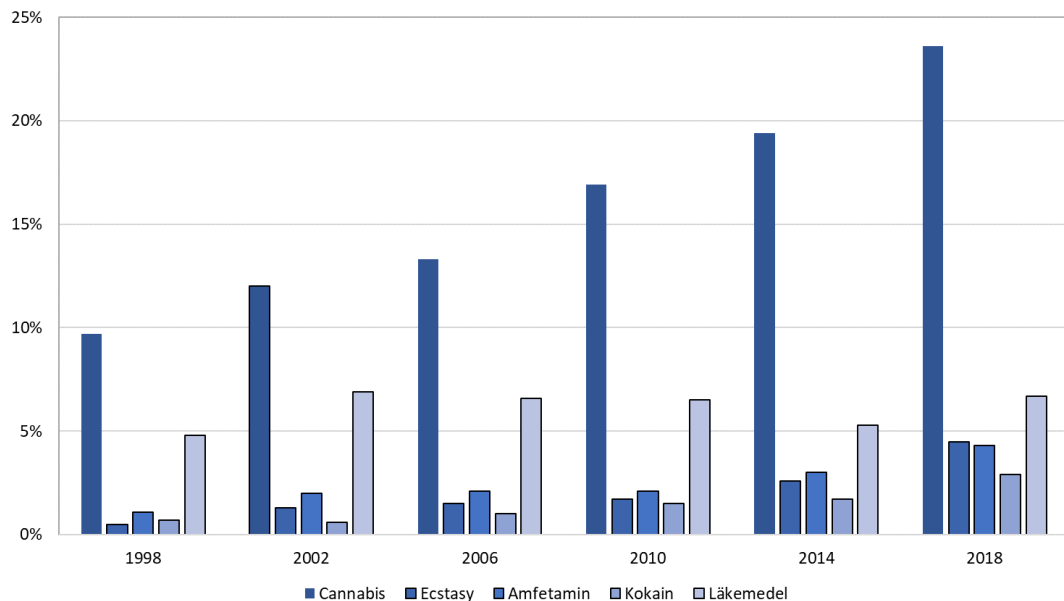
Enligt THL:s undersökningar⁷⁸ har trenderna i narkotikabruket i Finland följt den internationella utvecklingen med ett ökat narkotikabruk sedan 1990-talet. Könsskillnaderna i narkotikabruket minskade i slutet av 1990-talet. Under 2000-talet har andelen personer som prövat på narkotika ökat stabilt i synnerhet bland unga och unga vuxna. Enligt uppgifterna för 2018 hade 24 procent av befolkningen i

⁷⁸ För uppgifter i detta avsnitt, se Karjalainen, 2020.

åldern 15–69 år någon gång använt cannabis och sju procent under det senaste året. Bland 25–34-åriga var den motsvarande andelen 44 procent. Resultaten i Finland indikerar att livstidsprevalens i cannabisbruket har stabiliserat sig bland de yngsta, 15–24-åriga, medan den har ökat bland 25–44-åringarna. Under 2010-talet har de flesta nya cannabisbrukare dock varit i åldern 15–24 år och cirka var fjärde av dessa beräknas att fortsätta med cannabisbruket. Regelbundet bruk av cannabis har blivit vanligare i Finland sedan 2010-talet.

Den mest använda cannabisprodukten är marijuana och den vanligaste formen av cannabisbruk är rökning (91 %). Det är relativt vanligt bland de som använder cannabis att även bruka andra droger och alkohol. Enligt uppgifter från finska myndigheter har det under 2000-talet blivit vanligare att odla cannabis och konfiskering av cannabisplantor har ökat i snabbt tempo från ett par hundra plantor i början av 2000-talet till mer än 23 000 plantor under 2010-talet.

Figur 36. Livstidsprevalens (%) i narkotikabruk i Finland 1998–2018, efter rusmedelsgrupp

Not: Läkemedel refererar till bruket av lugnande medel, sömn- och verktabletter för icke-mediciniska ändamål. Observera att skalan slutar vid 25 %.

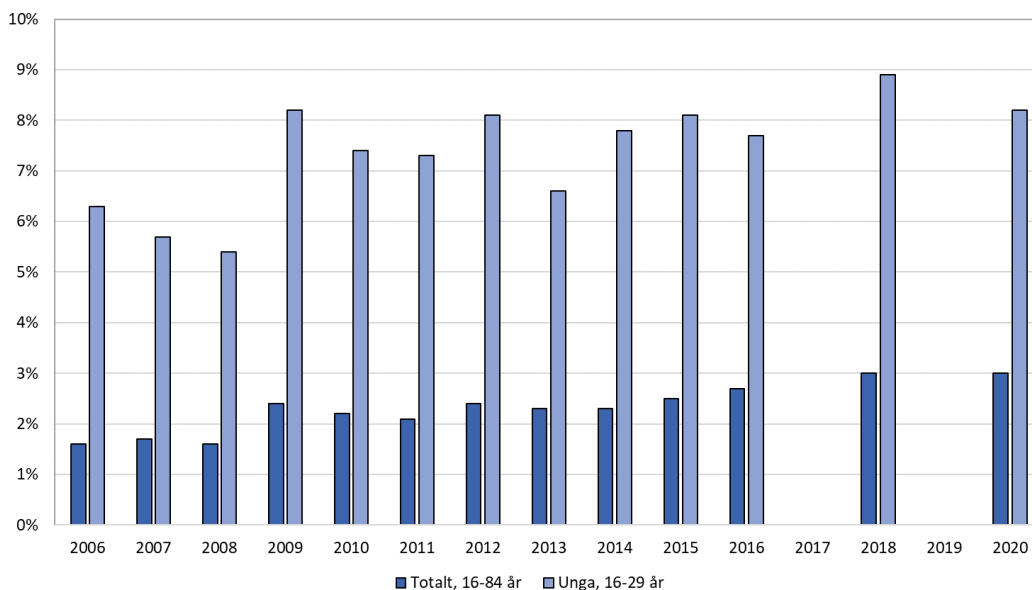
Källa: Karjalainen, Hakkarainen & Salasuo, 2019; ÅSUB

Läkemedelsmissbruk är efter cannabisbruket den vanligaste formen av narkotikabruk i Finland (se *Figur 36*). Livstidsprevalensen har varit relativt stabil (5–7 %) under 2000-talet, medan den har ökat bland 25–34-åringarna sedan 1990-talet (13–14 %, 2018). Av de 25–34-åriga i Finland hade elva procent använt ecstasy, nio procent amfetamin, sex procent kokain och 5 procent opioider år 2018. Mätningar i avloppsvatten bekräftar att användningen av MDMA (ecstasy), amfetamin och kokain har blivit betydligt vanligare i Finland under 2010-talet⁷⁹.

⁷⁹ Gunnar & Kankaanpää, 2020.

I Sverige har bland annat CAN och Folkhälsomyndigheten⁸⁰ följt upp utvecklingen av narkotikabruket och dess konsekvenser (Figur 37). Cannabisbruket har ökat i Sverige sedan 2006 och enligt uppgifterna för 2018 har tre procent av befolkningen i åldern 16–84 år använt cannabis under de senaste tolv månaderna. Totalt 13 procent av befolkningen uppgav att de någon gång i sitt liv använt cannabis. Cannabisbruket är vanligare bland män och unga svarande än bland kvinnor och äldre svarande. I den yngsta åldersgruppen, 16–29 år, har cirka åtta procent uppgett att de använt cannabis under de senaste tolv månaderna (se Figur 37) och 22 procent att de någon gång använt cannabis.

Figur 37. Andel (%) av befolkningen, 16–84 år, som använt cannabis under de senaste 12 månaderna i Sverige 2006–2020

Not: Observera att skalan slutar vid 10 %. Uppgifterna för 2017 och 2019 saknas.

Källa: Folkhälsomyndigheten; ÅSUB

Vad gäller övriga droger visar resultaten som CAN har publicerat⁸¹ en ökning i kokain- och ecstasybruket i befolkningen (17–84 år) under 2010-talet. Kokainbruket är vanligare än användningen av ecstasy och amfetamin (0,9 %, 0,7 % och 0,5 %, under de senaste 12 månaderna, 2017). Den vanligaste formen av narkotikabruk är dock användningen av narkotikaklassade läkemedel utan läkares ordination. Totalt 5,3 procent av befolkningen (17–84 år) uppgav 2017 att de använt icke-föreskrivna narkotikaklassade läkemedel under de senaste tolv månaderna och att bruket främst handlat om smärtstillande läkemedel samt sömn- eller lugnande medel.

Enkätundersökningarna i Finland och Sverige har visat att dopningsmedel brukas endast marginellt bland befolkningen (cirka 1 %)⁸².

⁸⁰ www.folkhalsomyndigheten.se/folkhalsorapportering-statistik/tolkad-rapportering/folkhalsans-utveckling/resultat/levnadsvanor/cannabisanvandning-i-befolkningen/

⁸¹ Drogutvecklingen i Sverige 2019 – med fokus på narkotika, 2019.

⁸² www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/andts/utveckling-inom-andts-anvandning-och-ohalsa/bruk/dopningsmedel-och-dess-anvandning/sa-har-anvands-dopningsmedel-i-sverige/.

8.3 Trender i tobaksbruk

Befolkningens tobaksvanor har följts upp under flera decennier både på Åland samt i Finland och Sverige. I denna rapport refererar vi till uppgifterna om rökandet bland ålänningar som samlats in ända sedan 1995.

Beräknat tobaksbruk bland ålänningar

Rökning var betydligt vanligare på 1990-talet än i dagsläget och nästan 30 procent av ålänningar rökte eller använde snus regelbundet år 1996 (se *Tabell 4*). En neråtgående trend i tobaksbruket har därefter konstaterats och andelen ålänningar som röker eller snusar regelbundet minskade i början av 2000-talet till 24 procent (2001) och 22 procent (2005). I ÅSUB:s undersökning 2011 rapporterade tolv procent av de svarande att de regelbundet använder tobaksprodukter (tobak och/eller snus).

Tabell 4. Andel (%) svarande som röker och/eller snusar, efter undersökningarna på Åland 1996–2021

	1996	2001	2005	2011	2016	2021
Röker och/eller snusar	29	24	22	12	14	15

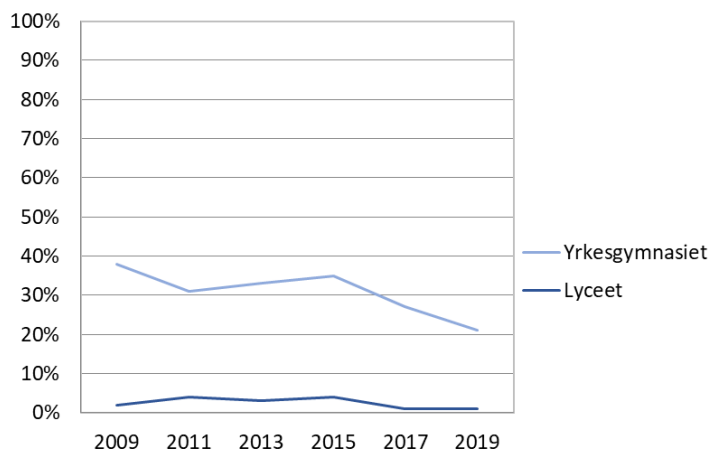
Källa: Ahlqvist, 1996; Jordas & Lilja, 2002; Lilja & Jordas, 2006; ÅSUB Rapport 2011:6; ÅSUB Rapport 2016:7

De senare undersökningarna har visat att andelen svarande som regelbundet använder tobaksprodukter (tobak, snus eller e-cigarett) har stabiliserat sig runt 14–15 procent. Trots minskande rökning visar uppgifterna för det senaste decenniet att andelen ålänningar som använder snus regelbundet har ökat något. År 2011 rapporterade sex procent av de svarande att de snusar regelbundet, medan den motsvarande andelen var sju procent år 2016 och åtta procent år 2021.

Tobaksbruk bland unga ålänningar

Undersökningen *Hälsa i skolan* har kartlagt åländska ungdomars användning av tobaksprodukter. *Figur 38* visar att andelen studerande vid Ålands gymnasium som röker dagligen har minskat sedan 2015 och ligger runt en procent i lyceet och 21 procent i yrkesgymnasiet. I lyceet är andelen regelbundna rökare mindre än i hela landet (3 %), medan andelen i yrkesgymnasiet är något större jämfört med resultaten för hela Finland (19 %). På Åland har andelen studerande som röker dagligen minskat i yrkesgymnasiet sedan 2017 och den neråtgående trenden har varit mer tydlig bland pojkar (från 30 % till 21 %) än flickor (från 24 % till 22 %).

Figur 38. Andel (%) studerande i årskurs 1 och 2 vid Ålands gymnasium som röker dagligen, 2009–2019 (efter läroanstalt)

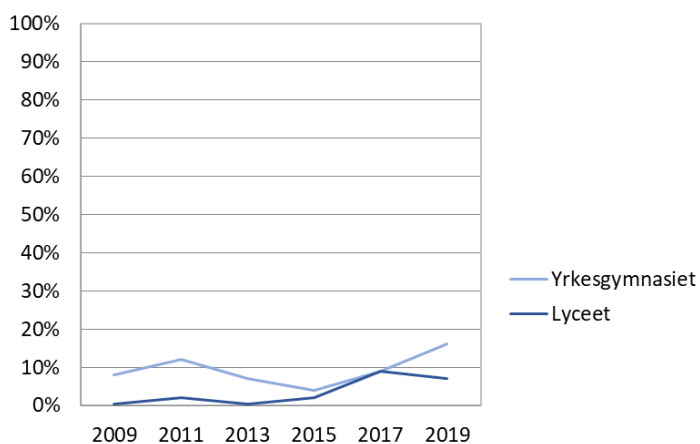

Not: Indikatorn grundar sig på frågan: "Vilket av följande alternativ passar bäst in på dina nuvarande rökvanor?"

Svarsalternativ: 1) jag röker minst en gång om dagen, 2) jag röker en gång i veckan eller oftare, men inte varje dag, 3) jag röker mindre ofta än en gång i veckan, 4) jag tobaksstreckar eller har slutat röka. Granskningen omfattar de som gett alternativ 1 som svar. Andelen av dem som inte röker grundar sig på frågan: "Hur många cigaretter, pipor eller cigarrer har du rökt allt som allt hittills?" Svarsalternativ: 1) inte en enda, 2) bara en, 3) cirka 2-50, 4) över 50. De som har gett alternativ 1 eller 2 som svar tillhör kategori 5 "röker inte".

Källa: THL; ÅSUB

Figur 39. Andel (%) studerande i årskurs 1 och 2 vid Ålands gymnasium som använder snus dagligen, 2009–2019 (efter läroanstalt)

Not: Indikatorn grundar sig på frågan: "Har du någonsin använt något av det som nämns nedan?" Delfråga: Snus.

Svarsalternativ: 1) inte alls, 2) jag har provat en eller några gånger, 3) jag använder då och då, 4) jag använder dagligen, 5) jag har använt men slutat. Granskningen omfattar de som gett alternativ 4 som svar.

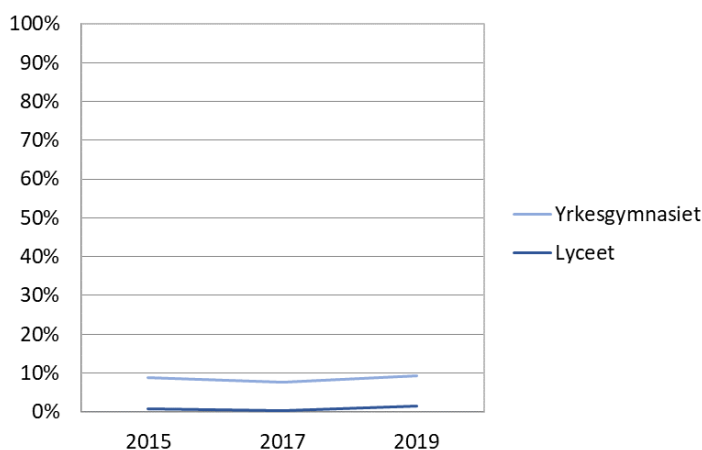
Källa: THL; ÅSUB

Figur 39 visar att medan regelbunden rökning har minskat bland åländska ungdomar sedan 2009 har daglig användning av snus ökat. Andelen studerande som regelbundet använder snus har ökat i lyceet från 0,4 procent (2009) till sju procent (2019) och i yrkesgymnasiet har motsvarande andel ökat från åtta procent till 16 procent. Att dagligen använda snus är vanligare på Åland jämfört med i hela landet (4 % i gymnasiet och 15 % i yrkesläroanstalterna i hela landet). Könsskillnaderna i daglig användning av snus är mycket stora. I lyceet och yrkesgymnasiet rapporterar endast två procent av flickorna att de snusar dagligen

jämfört med 16 procent av pojkarna i lyceet och 24 procent av pojkarna i yrkesgymnasiet. Regelbundet snusande är enligt de senaste uppgifterna vanligare än daglig rökning bland pojkarna i båda skolorna. Upp till var fjärde pojke i yrkesgymnasiet använder snus varje dag.

I undersökningen *Hälsa i skolan* finns uppgifter om ungdomars dagliga användning av e-cigarett sedan 2015 (Figur 40). Användningen har varit vanligare bland studerande vid yrkesgymnasiet (8–9 %) än bland studerande vid lyceet (cirka 1 %). Daglig användning av e-cigarett är vanligare bland studerande vid yrkesgymnasiet jämfört med motsvarande grupp i hela landet (4 %). Cirka tre procent av flickorna och 13 procent av pojkarna i yrkesgymnasiet på Åland använder e-cigarett varje dag.

Figur 40. Andel (%) studerande i årskurs 1 och 2 vid Ålands gymnasium som använder e-cigarett dagligen, 2009–2019 (efter läroanstalt)

Not: Indikatorn grundar sig på frågan: "Använder du e-cigarett som innehåller något av de ämnen som nämns nedan?" Delfrågor: 1) nikotin, 2) tobaksmaker, 3) andra smakämnen (t.ex. fruktsmaker), 4) någonting annat. Svarsalternativ: 1) inte alls, 2) jag har provat en eller några gånger, 3) jag använder då och då, 4) jag använder dagligen, 5) jag har använt men slutat. Granskningen omfattar de som gett alternativ 4 som svar på minst en delfråga. Källa: THL; ÅSUB

Förutom daglig konsumtion av tobaksprodukter är det relativt vanligt bland studerande vid yrkesgymnasiet att pröva på olika tobaksprodukter. Resultaten i *Drogvaneundersökningen* visar att totalt 68 procent av de studerande vid yrkesgymnasiet har rökt, 59 procent snusat och 63 procent använt e-cigarett. Med andra ord har cirka två utav tre studerande vid yrkesgymnasiet någon gång provat de angivna tobaksprodukterna, medan färre än varannan studerande vid lyceet har gjort det (rökt 44 %, snusat 37 %, använt e-cigarett 40 %).

Trender i tobaksbruk i Finland och Sverige

Även i Finland och Sverige har regelbunden rökning minskat under de senaste decennierna. THL:s uppgifter för Finland⁸³ visar att rökning bland vuxna (20–64 år) har minskat från cirka 30 procent 1996 till cirka 14 procent 2018 och att endast 1–2 procent dagligen använder e-cigarett (2018). Rökningen har minskat i synnerhet

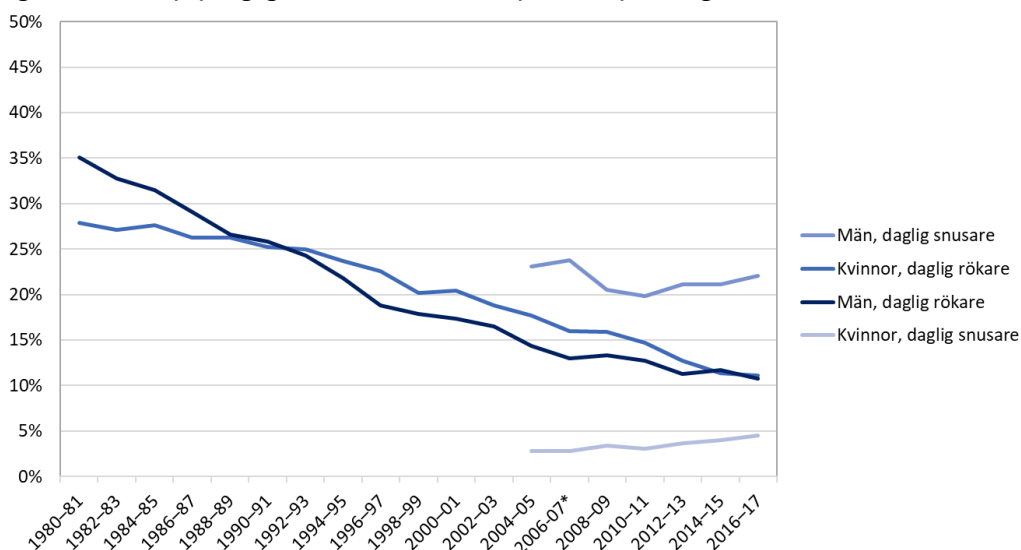
⁸³ Jääskeläinen & Virtanen, 2018.

bland unga (14–20 år). Totalt 21 procent av 16-åriga pojkar och 22 procent av 16-åriga flickor rökte 2009, medan motsvarande andel var sex procent respektive sju procent år 2018. Studerande vid yrkesskolor röker fortsättningsvis oftare än studerande vid gymnasieskolor, men andelen rökare i yrkesskolorna har visat en neråtgående trend. Även daglig användning av e-cigarett har huvudsakligen minskat bland unga sedan 2015.

Liknande utveckling i tobaksbruket har skett i Sverige då andelen dagliga rökare (16–84 år) minskade från 31 procent 1980–1981 till elva procent 2016–2017. Folkhälsomyndighetens senaste rapportering⁸⁴ visar att andelen dagliga rökare ligger strax under tio procent år 2020 och att även rökning bland unga har minskat under 2000-talet. Daglig användning av e-cigarett uppskattades av Folkhälsomyndigheten ligga omkring 1,3 procent.

Trots den minskande rökningen har regelbunden användning av snus varit relativt vanligt förekommande i vissa befolkningsgrupper. THL rapporterar att daglig användning av snus har ökat i Finland i synnerhet i gruppen män i åldern 35–49 år och att ökningen har gått från att vara en procent år 2000 till fem procent år 2018. Dessutom rapporterar THL att närmast var tionde 18-årig pojke använder snus dagligen (2019). I Sverige är produktion och försäljning av snus tillåtet och regelbunden användning av snus är därmed vanligare bland befolkningen där än i Finland (se även *Figur 41*). Enligt den svenska Folkhälsomyndighetens senaste rapportering (2020) snusar 18 procent av männen och fem procent av kvinnorna dagligen (16–84 år).

Figur 41. Andel (%) dagliga rökare och snusare (16–84 år) i Sverige 1980–2017, efter kön

Not: Tvåårsmedelvärden. (*) Fram till och med 2005 genomfördes undersökningen i huvudsak som besöksintervju. Övergången till datorstödd telefonintervju skedde stegvis år 2006. Observera att skalan slutar vid 50%.
Källa: CAN; ÅSUB

⁸⁴ www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/andts/utveckling-inom-andts-anvandning-och-ohalsa/bruk/tobak-och-liknande-produkter/vuxnas-bruk-av-cigarett-snus-och-e-cigarett/.

8.4 Trender i penningspelande

Att spela för mycket eller ha spelberoende är ett folkhälsoproblem som medför negativa konsekvenser för individens relationer, ekonomi och hälsa. Likaså drabbar spelproblemen familjer, vänner och samhället i stort. Penningspelande på Åland har kartlagts i ÅSUB:s undersökningar 2011, 2016 och 2021.

Uppskattat penningspelande bland ålänningar

Enligt resultaten från undersökningarna 2011, 2016 och 2021 har penningspelandet bland ålänningar minskat. I undersökningen 2011 hade 60 procent av alla svarande spelat penningspel under de senaste tolv månaderna, medan den motsvarande andelen 2016 hade sjunkit till 52 procent. I årets undersökning har penningspelandet minskat ytterligare till 39 procent (se avsnitt 6.1)⁸⁵. De som har angett att de under de senaste tolv månaderna satsat pengar på spelet har i genomsnitt spenderat cirka 20 euro eller något mer under de senaste sju dagarna (22 euro år 2011, 23 euro år 2016 och 20 euro år 2021).

Tre procent av alla svarande i undersökningen 2011 uppskattades ha riskabla spelvanor. Dessa personer hade bland annat en eller fler gånger under de senaste tolv månaderna försökt minska sitt spelande, känt sig rastlösa och irriterade om de inte kunnat spela eller ljugit om hur mycket de spelat. I undersökningen 2016 uppskattades den totala andelen problemspelare och patologiska spelare vara sex procent. Bland problemspelare har penningspelandet påverkat personens övriga liv i allmänhet, medan patologiska spelare har allvarliga svårigheter att kontrollera sitt spelande⁸⁶. De negativa konsekvenserna uppskattades av de svarande vara främst ekonomiska. I den här undersökningen uppgav fyra procent av de som under de senaste tolv månaderna spelat penningspel att spelet kan vara ett problem för dem. Olika mätare för problemspelande kan dock ge mycket olika resultat och det är därmed svårt att uppskatta trenderna i spelet och spelproblem på Åland. Resultaten som vi presenterar i följande avsnitt ger närmare indikationer om trender i spelet bland unga ålänningar och i närregioner.

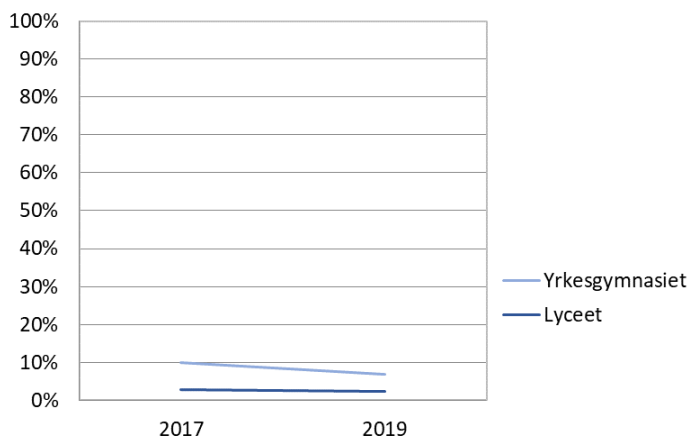
Spelande bland unga ålänningar

I undersökningen *Hälsa i skolan* ställs en fråga om hur ofta de svarande spelar penningspel. Enligt resultaten som visas i *Figur 42* spelar två procent av de studerande vid lyceet och sju procent av de studerande vid yrkesgymnasiet penningspel varje vecka. Trots att både flickor och pojkar spelar penningspel är det endast pojkar som gör det varje vecka (6 % i gymnasiet och 11 % i yrkesgymnasiet). Andelen spelande unga är mindre på Åland än i hela landet där fyra procent av unga i gymnasiet och tio procent i yrkesläroanstalterna uppger att de spelar penningspel varje vecka.

⁸⁵ Försäljningen av Veikkaus-spel upphörde på Åland 2017. I dessa spel ingick Lotto, Viking Lotto, Eurojackpot, Joker, Keno, Lomattoni, Allt eller inget, Synttärtit och skraplotter samt spelet av Veikkaus-spel i webbtjänsten veikkaus.fi (t.ex. Toto och Stryktips). Se mera på www.veikkaus.fi/fi/yritys#!article/tiedotteet/yritys/2017/11-marraskuu/29-forsaljningen-av-veikkaus-spel-upphor-pa-aland.

⁸⁶ Ett validerat instrument SOGS (South Oaks Gambling Screen) användes i mätningen.

Figur 42. Andel (%) studerande i årskurs 1 och 2 vid Ålands gymnasium som spelar penningspel varje vecka, 2017 och 2019 (efter läroanstalt)

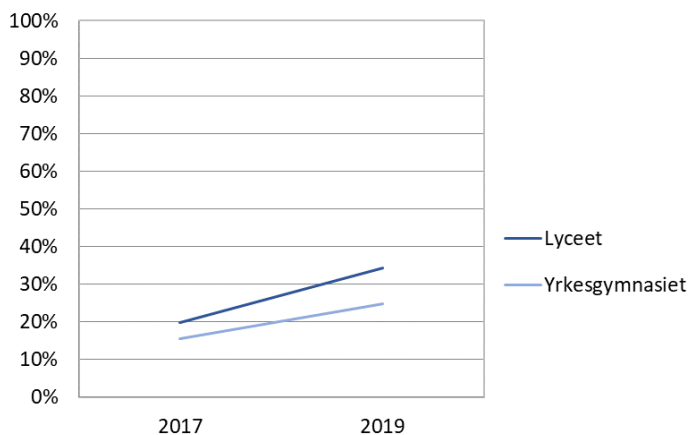

Not: Indikatorn grundar sig på frågan: "Hur ofta spelar du penningspel?" Svartaltnativ: 1) 6-7 dagar i veckan, 2) 3-5 dagar i veckan, 3) 1-2 dagar i veckan, 4) mer sällan än en gång per vecka, 5) mer sällan än en gång i månaden, 6) jag har inte spelat under det senaste året. Granskningen omfattar de som gett alternativ 1, 2 eller 3 som svar. Med penningspel avses spel där man vinner eller förlorar pengar. Penningspel utgörs av bland annat vadsplagningspel, penningspelautomater, skraplotter, penningspel som spelas på nätet (såsom nätpoker) och privata kortspel med penninginsatser.

Källa: THL; ÅSUB

I den senaste *Hälsa i skolan* undersökningen kartlades även om de svarande spelar dagligen eller nästan dagligen på mobilen, pekplattan, datorn eller annan enhet. Totalt 36 procent av de studerande i lyceet och 41 procent i yrkesgymnasiet spelar digitala spel nästan varje dag. Andelarna är något större på Åland än i hela landet (29 % i gymnasieskolor och 36 % i yrkesläroanstalterna). Dagligt spelande är vanligare bland pojkar än flickor (54 % respektive 25 % i lyceet och 46 % respektive 33 % i yrkesgymnasiet).

Figur 43. Andel (%) studerande i årskurs 1 och 2 vid Ålands gymnasium som anger att de ofta försökt tillbringa mindre tid på nätet utan att lyckas, 2017 och 2019 (efter läroanstalt)

Not: Indikatorn grundar sig på frågan: "Hur ofta har du gjort något av det följande?" Svartaltnativ: 1) väldigt ofta, 2) ganska ofta, 3) inte så ofta, 4) aldrig. Delfråga: Jag har försökt tillbringa mindre tid på nätet, men inte lyckats.

Granskningen omfattar de som gett alternativ 1 eller 2 som svar. I frågan avses med nätet olika appar, spel, filmer eller program som kan användas på olika apparater (såsom mobil, tablett, dator, TV). Också sociala medier och e-tjänster räknas som användning av nätet. Skadlig nätanvändning kartlades med EIU-mätaren (Excessive Internet Use).

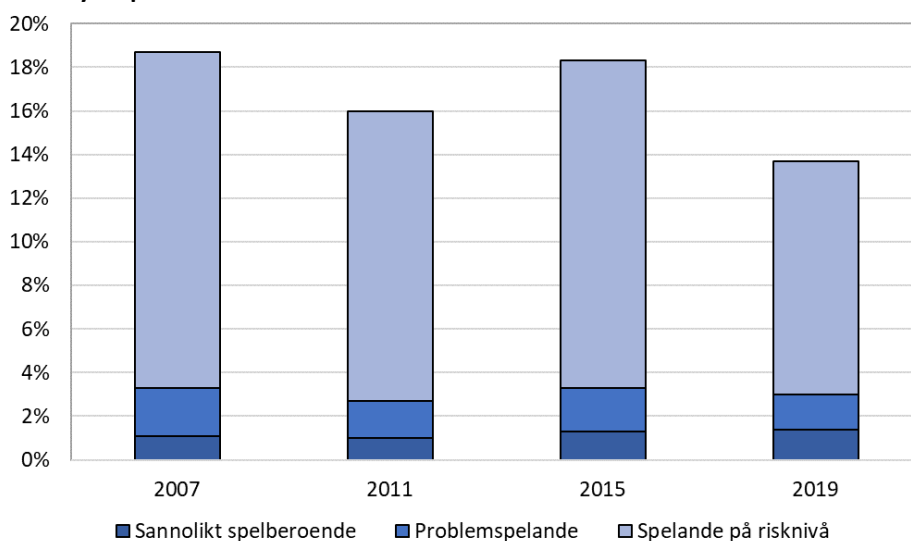
Källa: THL, ÅSUB

Allt flera ungdomar strävar efter att tillbringa mindre tid på nätet (*Figur 43*). Totalt 34 procent av de svarande i lyceet och 25 procent i yrkesgymnasiet har uppgett att de ofta försökt minska den tid de tillbringar på nätet, dock utan att lyckas. Detta är något mera än i hela landet (27 % i yrkesläroanstalterna 24 % i gymnasieskolorna). Ungefär var tredje flicka har försökt tillbringa mindre tid på nätet utan att lyckas (32 % av flickorna och 19 % av pojkarna i lyceet; 29 % av flickorna och 20 % av pojkarna i yrkesgymnasiet).

Trender i penningspelande i Finland och Sverige

Flera instrument har under de senaste decennierna skapats för att mäta spelvanor i befolkningen. Detta har resulterat i att ett antal olika instrument används i varierande grad i Finland och Sverige. Resultaten i THL:s undersökningar⁸⁷ 2007–2019 visar att 73–80 procent av de svarande hade spelat penningspel under de senaste tolv månaderna och att andelen spelare totalt sett minskat något under tidsperioden. I genomsnitt hade de spelande i Finland spenderat 10–11 euro per vecka på penningspel (2015 och 2019)⁸⁸, medan de motsvarande siffrorna bland de som spelat penningspel under de senaste tolv månaderna på Åland varit 6 euro (2011), 13 euro (2016) och 8 euro (2021).

Figur 44. Andel (%) penningspelare (15–74 år) i Finland 2007, 2011, 2015 och 2019, efter nivån av riskfyllt spelande

Not: SOGS-instrumentet användes i undersökningen. Observera att skalan slutar vid 20 %.

Källa: THL, ÅSUB

Figur 44 visar att cirka tre procent av befolkningen i Finland beräknas ha spelproblem (2007–2019) och att spelande på risknivå har i den senaste undersökningen minskat från cirka 15 procent (2007) till elva procent (2019)⁸⁹. Enligt

⁸⁷ Salonen, Hagfors, Lind & Kontto, 2020.

⁸⁸ Observera att olika metoder har använts för beräkning av de genomsnittliga beloppen, se mera i Salonen, Hagfors, Lind & Kontto, 2020 och Salonen, Lind, Castrén et. al., 2019.

⁸⁹ Samma mätinstrument användes för kartläggning av spelproblem på Åland 2016 och resultaten indikerade att cirka 6 procent av de svarande kan identifieras som problem- eller patologiska spelare, medan 17 procent spelar på risknivå.

resultaten har män oftare spelproblem än kvinnor och spelproblemen är vanligaste bland unga vuxna (18–24 år).⁹⁰

Undersökningen *Swedish longitudinal gambling study* (Swelogs 2018) har publicerat intressanta uppgifter om penningsspelande i Sverige 2015 och 2018. Resultaten i undersökningen 2018 visar att totalt 59 procent av de svarande har spelat under de senaste 12 månaderna och att andelen har varit relativt oförändrad sedan 2015⁹¹. Cirka fyra procent av de svarande beräknas ha förhöjd risk för spelproblem och risken är större bland män än bland kvinnor⁹². Män är i allmänhet överrepresenterade bland problemspelare i åldersgruppen 18–24 år. Utbildningsnivån har ett samband med problemspelandet bland kvinnor. Andelen problemspelare är mindre bland kvinnor med hög utbildning, medan det motsvarande sambandet saknas bland högt utbildade män. Den högsta andelen problemspelare finns bland de svarande som är ensamstående, har riskabla alkoholvanor och spelar online. Bland de svarande som spelar på spelautomater, kasinospel och poker online har problemspelandet ökat.

I Sverige infördes 2019 en ny spellag som delade spelmarknaden upp mellan en konkurrensutsatt del (spel online, vadhållning), en del med spel för allmännyttiga ändamål (lotterier, bingo) och en statlig del (statliga kasinon, spel på värdeautomater)⁹³.

8.5 Trender i attityder till och åsikter om ANDTS

Ålänningars attityder till alkohol, narkotika och rökning har sedan 2001 blivit mer liberala. *Figur 45* visar dock att närmast alla svarande (över 90 %) i samtliga undersökningar 2001–2021 har ansett att det finns stora risker med regelbundet bruk av droger som amfetamin och kokain. De motsvarande andelarna för regelbundet bruk av marijuana eller hasch har minskat från 98 procent år 2001 till 80 procent år 2021 och även uppfattningen att det är skadligt att dagligen dricka större mängder starksprit har under samma tidsperiod sjunkit från 94 procent till 86 procent. De flesta svarande anser fortfarande att det är mycket riskabelt för en persons hälsa att röka minst ett paket cigaretter varje dag (88 % 2001 och 81 % 2021). Sporadiskt cannabisbruk (då och då) eller dagligt bruk av relativt små mängder av starksprit anses vara mindre riskfyllt nu än för 20 år sedan (65 % 2001 och 57 % 2021 respektive 62 % 2001 och 55 % 2021).

En motsatt trend i attityder ses i svaren på frågan om att 1–2 gånger prova andra droger som amfetamin, kokain eller ecstasy. En allt större andel svarande uppskattar detta som mycket riskfyllt (58 % 2001 och 69 % 2021). Att då och då röka cigaretter har genom åren relativt sällan ansetts medföra stora risker för personen

Det fanns dock skillnader bland annat i sammansättningen av urvalet i de två undersökningarna.

⁹⁰ Salonen & Raisamo, 2015.

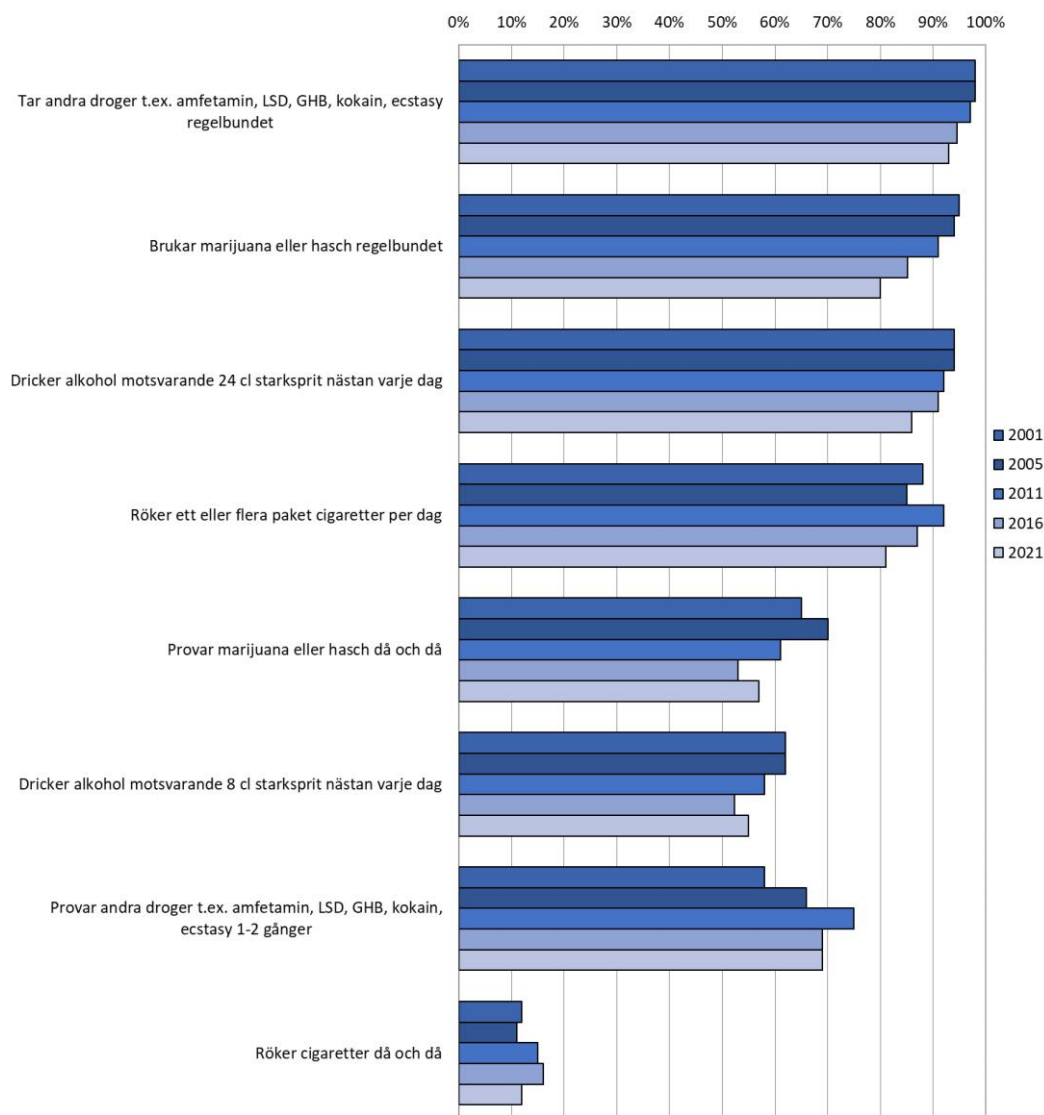
⁹¹ www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/andts/vad-vi-gor-inom-andts/spel/swelogs-befolkningsstudie/swelogs-prevalensstudie-2015/.

⁹² Mätinstrumentet Problem Gambling Severity Index (PGSI) användes i undersökningen.

⁹³ Se mera på www.regeringen.se/regeringens-politik/spelpolitik/om-regeringens-arbete-med-en-omreglerad-spelmarknad/.

(cirka 11–16 % av de svarande 2001–2021).

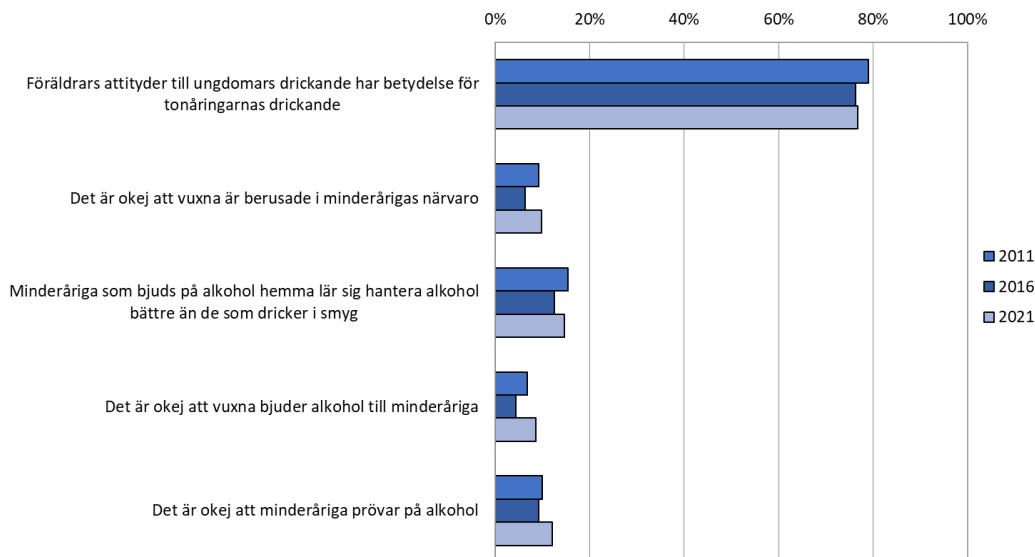
Figur 45. Andel (%) svarande (2001–2021) som anser att det medför stor risk om man:

Källa: Jordas & Lilja, 2002; Lilja & Jordas, 2006; ÅSUB Rapport 2011:6; ÅSUB Rapport 2016:7

Attityderna i förhållande till barn och alkoholbruk har kartlagts i undersökningarna 2011, 2016 och 2021. Attitydförändringar är dock inte lika tydliga för dessa frågor som för de föregående frågorna (se *Figur 46*).

Figur 46. Andel (%) svarande 2011, 2016 och 2021 som är av samma åsikt med följande påståenden om minderåriga och alkoholbruk

Källa: ÅSUB Rapport 2011:6, ÅSUB Rapport 2016:7

Studier i Finland och Sverige har visat liknande utveckling i attityder till narkotika- och alkoholbruk som vi rapporterar för Åland. Enligt THL:s undersökningar har attityderna till cannabis blivit mer tillåtande samtidigt som cannabisbruket har ökat bland befolkningen, medan det allmänna förhållningssättet är klart mer kritiskt i förhållande till andra droger⁹⁴. Ett samband har även konstaterats mellan attityderna till alkohol och alkoholkonsumtion då de som konsumerar ofta eller stora mängder alkohol förhåller sig mer positivt till berusning än övriga svarande⁹⁵.

I Sverige genomför IQ-initiativet⁹⁶ årligen en undersökning *Alkoholindex* om attityder till alkohol med betoning på berusningsdrickande i olika situationer. Attityden mäts som ett index där ett högt värde beskriver återhållsamma attityder. *Alkoholindex 2020* visar en svag ökning i värdet med ett index som är det högsta uppmätta sedan 2015. Totalt 52 procent anser att det är "helt fel"⁹⁷ att bli berusad när barn är med och 75 procent anser att det är "helt fel" att köra bil när man druckit ett glas vin eller en öl. Direkta jämförelser med åländska resultat kan inte göras på grund av metodologiska skillnader i genomförandet av undersökningarna i Sverige och på Åland. Totalt 59 procent av de svarande i den här undersökningen ansåg dock att de är "helt av annan åsikt" till påståendet att det är okej att vuxna är berusade i minderårigas närvaro och 92 procent ansåg att det medför stor risk om en person kör påverkad i trafiken. Resultaten i *Alkoholindex* visar även att män och yngre svarande (25–34 år) har mer tillåtande attityder till alkohol än kvinnor och äldre svarande.

⁹⁴ Karjalainen, Pekkanen & Hakkarainen, 2020.

⁹⁵ Härkönen & Karlsson, 2018.

⁹⁶ IQ-initiativet AB är ett fristående dotterbolag till Systembolaget, se www.iq.se.

⁹⁷ Svartalternativen är "helt fel", "mer fel än rätt", "varken rätt eller fel", "mer rätt än fel", "helt rätt" och "vet ej/ej svar".

Toleransen att bjuda minderåriga i den egna familjen på alkohol har ökat i Sverige under det senaste decenniet och totalt 39 procent anser (2020) att detta är "helt fel" (56 % 2010). I den här undersökningen var 72 procent av de svarande "helt av annan åsikt" i förhållande till påståendet att det är okej att vuxna bjuder minderåriga på alkohol. Återigen behöver vi dock understryka att resultaten inte är jämförbara på grund av metodologiska skillnader i frågeställningarna.

9. Avslutande reflektioner

Enligt resultaten i den här undersökningen upplever ålänningarna sin hälsa som god. Bland annat förändringar i dryckesmönster samt minskande rökning och penningspelande indikerar en hälsosam utveckling i ANDTS-vanorna. De flesta svarande, 82 procent, uppskattar sitt hälsotillstånd som ganska eller mycket gott (78 % år 2016). Analyserna mellan frågan om det allmänna hälsotillståndet och övriga variabler i den här undersökningen visar ett relativt svagt men signifikant samband mellan självskattad hälsa och utbildning. Ju högre avslutad utbildning den svarande har desto bättre upplevs hälsan⁹⁸. Däremot rökning i allmänhet och snusandet som börjat vid en relativt tidig ålder har ett samband med hälsa som de svarande upplever som dålig⁹⁹. Flera undersökningar har tydliggjort hälsoriskerna med snusandet samt bristen av kunskap om riskerna bland både unga och vuxna¹⁰⁰.

De önskemål om förebyggande arbete kring ANDTS-vanorna som finns bland de svarande omfattar bland annat synpunkter på lagstiftningen. Återkommande kommentarer i de senaste ANDTS-undersökningar har varit önskemål om strängare regler för spelreklam (se avsnitt 6.2). Även förebyggande arbete i synnerhet bland unga har varit ett återkommande tema i ANDTS-undersökningarna (se avsnitt 7.2). Flera svarande understryker att en central del i det förebyggande arbetet består av spridning av information och kunskap om ANDTS i samhället.

-Alkohol förblir den drog som skördar flest liv och orsakar allra mest aggressivitet och skada. Adekvat information om droger, för främst unga, skulle göra en mycket större nytta än en nolltolerans. Orsaken till mycket drogmisbruk / problemsituationer relaterade till bruk är att folk inte får info och därav ej vet vad de sysslar med. [...]

-Mera upplysningar på INTERNÄT och NÄTET överhuvudtaget! Alltså om de negativa sidorna! Enligt min åsikt är upplysning det ENDA som funkar i längden! Samt naturligtvis i all media! Mera upplysning! Även TV och RADIO samt på BIO!

-Spritens inverkan på samhället MÅSTE få samma svartmålning som rökandet har fått. Märkligt annars.

Slutligen uppmärksammas även andra mekanismer och fenomen som är centrala i samband med ANDTS-vanorna. Problematiken kring ANDTS-vanorna berör ofta närstående, familj och vänner. Dessutom finns beteenden som inte har en diagnos men som i vardagen kan vara skadliga för personens hälsa. Ytterligare kunskap behövs om dessa.

-Risken för att bli medberoende av alkohol är stor då partnern i förhållandet är beroende eller har fallenhet för att bli beroende!

⁹⁸ Korrelation $r = .18, p < .001$.

⁹⁹ Korrelation (rökning) $r = .12, p = .002$; (snusandet) $r = -.27, p = .01$.

¹⁰⁰ Se t.ex. svenska.vle.fi/artikel/2019/01/15/varken-ungdomar-eller-foraldrar-ar-insatta-i-snusets-halsoeffekter-till-och-med.

-Sociala medier borde ingå i studien, värre inverkan än droger på människors hälsa. Överlag psykisk ohälsa är betydligt värre för hälsan än droger etc.

-Tycker ni ska tillägga arbetsnarkomani eftersom det är samma slags psykologiska bakgrund och beteende. Gör samma skada.

I den här undersökningen har vi presenterat resultaten för ANDTS-vanorna på Åland. Flera trender bland annat i alkohol- och tobaksbruk indikerar att medvetenhet om riskerna kring ANDTS-vanorna har ökat samtidigt som det finns oönskade riktningar i utvecklingen av bland annat narkotikabruket på Åland. Komplexitet av beroenden och deras påverkan i samhället förutsätter kunskap som är uppdaterad, aktuell och mångsidig. Resultaten i den här undersökningen och kommentarerna som vi återger bidrar som kunskapsunderlag till det förebyggande arbetet på Åland.

Referenser

Ahlqvist, F. (1996). Attityder till droger och drogvanor på Åland. Åländsk utredningsserie 1996: 12. Ålands landskapsstyrelse.

Alkohol-, narkotika-, dopnings-, tobaks- och spelpolitiskt program 2017–2020. Antaget av Ålands landskapsregering 23 november 2017.

Allebeck, P., Andreasson, S., Wåhlin, S., Ramstedt, M., Gripenberg, J., Damström-Thakker, K. & Heinemans, N. (2018). Alkoholkonsumtion och risknivåer. Kunskapsunderlag och förslag till rekommendationer. Stockholm: Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin, Stockholms läns landsting. Rapport 2018:1.

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN), Sverige. www.can.se

Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM–5). The American Psychiatric Association (APA).

Drogutvecklingen i Sverige 2019 – med fokus på narkotika (2019). Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN). CAN Rapport 180.

Drogvaneundersökningen (2020). Folkhälsan på Åland. www.folkhalsan.fi/unga/professionella/drogforebyggande-arbete/

En förnyad strategi för politiken avseende alkohol, narkotika, dopning, tobak och nikotin samt spel om pengar 2021–2025. Svenska regeringens proposition 2020/21:132.

Folkhälsomyndigheten, Sverige. www.folkhalsomyndigheten.se

Gunnar, T. & Kankaanpää, A. (2020). Jätevesitutkimukset. I boken *Huumeilanne Suomessa 2020* (red. S. Rönkä & J. Markkula) [Narkotikasituationen i Finland 2020]. Institutet för hälsa och välfärd (THL). Rapport 13/2020. Helsingfors.

Hälsa i skolan undersökning (2009–2019). Institutet för hälsa och välfärd (THL). thl.fi/sv/web/thlfi-sv/forskning-och-utveckling/undersokningar-och-projekt/enkaten-halsa-i-skolan

Härkönen, J. & Karlsson, T. (2018). Miten suhtautuminen alkoholiin on muuttunut? I boken *Näin Suomi juo* (red. P. Mäkelä, J. Härkönen, T. Lintonen, C. Tigerstedt & K. Warpenius). Institutet för hälsa och välfärd (THL). Teema 29. Helsingfors.

Härkönen, J., Savonen, J., Virtala, E. & Mäkelä, P. (2017). Suomalaisten alkoholinkäyttötavat 1968–2016: Juomatapatutkimusten tuloksia. [Finländarnas alkoholvanor 1968–2016: Resultat från dryckesvaneundersökningar]. Institutet för hälsa och välfärd (THL). Rapport 3/2017.

Institutet för hälsa och välfärd (THL), Finland. www.thl.fi

IQ-initiativet AB, Sverige. www.ig.se

Jordas, S. & Lilja, J. (2002). Utvärdering av alkohol- och narkotikapolitiskt program för landskapet Åland 1996–2000. Åländsk utredningsserie 2002:1. Ålands landskapsstyrelse.

Jääskeläinen, M. & Virtanen, S. (2018). Tupakkatilasto 2018. Institutet för hälsa och välfärd (THL). Tilastoraportti 44/2019.

Jääskeläinen, M. & Virtanen, S. (2021). Alkoholijuomien kulutus 2020. Institutet för hälsa och välfärd (THL). Tilastoraportti 7/2021.

Karjalainen, K. (2020). Huumeiden kokeilu ja käyttö väestökyselyssä. I boken *Huumeilanne Suomessa 2020* (red. S. Rönkä & J. Markkula) [Narkotikasituationen i Finland 2020]. Institutet för hälsa och välfärd (THL).

Rapport 13/2020. Helsingfors.

Karjalainen, K., Hakkarainen, P. & Salasuo, M. (2019). Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet 2018. Institutet för hälsa och välfärd (THL). Tilastoraportti 2/2019.

Karjalainen, K., Pekkanen, N. & Hakkarainen, P. (2020). Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet – Huumeaiheiset väestökyselyt Suomessa 1992–2018. [Användningen av narkotika och attityderna till narkotika bland finländarna – Befolkningsenkäter om narkotika i Finland 1992–2018.] Institutet för hälsa och välfärd (THL). Rapport 2/2020.

Karlsson, T. (1995). Alkoholvanor på Åland. Åländsk utredningsserie 1995:16. Ålands landskapsstyrelse.

Karlsson, T. (1996). Den åländska alkoholkulturen – turism och skattefri sprit. *Nordisk Alkoholskrift, Vol. 13(4)*, 205–211.

Karlsson, T. & Jääskeläinen, M. (2021). Undersökning om resandeförsel av alkoholdrycker 2020. Institutet för hälsa och välfärd (THL). Statistikrapport 2/2021.

Lilja, J. & Jordas, S. (2006). Undersökning om ålänningars alkohol- och narkotikabruk 2005. Åländsk utredningsserie 2006:1. Ålands landskapsregering.

Mäkelä, P., Warpenius, K., Keski-Kuha, T., Raitasalo, K., Jääskeläinen, M., Karlsson, T. & Ståhl, T. (2021). Koronaepidemian vaikutukset suomalaisten alkoholinkulutukseen vuonna 2020. Institutet för hälsa och välfärd (THL). Tutkimuksesta tiiviisti 14/2021.

Narkotikalag FFS 2008/373.

Pettersson, B. (1982). Alkoholkonsumtionen på Åland 1980. Mariehamn: Ålands nykterhetsförbund.

Pettersson, B. (1983). Alkoholinkulutus Ahvenanmaalla 1980. *Alkoholipolitiikka, Vol. 48*, 134–140.

Regeringen i Sverige. www.regeringen.se

Salonen, A., Hagfors, H., Lind, K., Castrén, S., Lahdenkari, M., Kontto, J., Selin, J., Hellman, M. & Järvinen-Tassapoulos, J. (2019). Rahapelaaminen, rahapelihaitat ja rahapeliin liittyvät mielipiteet kolmessa maakunnassa. [Penningspel, spelrelaterade problem samt uppfattningar om marknadsföring av spel i tre landskap.] Institutet för hälsa och välfärd (THL). Rapport 4/2019.

Salonen, A., Hagfors, H., Lind, K., & Kontto, J. (2020). Rahapelaaminen ja peliongelmat : Suomalaisten rahapelaaminen 2019 : Rahapeliin pelaaminen riskitasolla on vähentynyt. Institutet för hälsa och välfärd (THL). Tilastoraportti 8/2020.

Salonen, A., Lind, K., Hagfors, H., Castrén, S. & Kontto, J. (2020). Rahapelaaminen, peliongelmat ja rahapelaamiseen liittyvät asenteet ja mielipiteet vuosina 2007–2019. Suomalaisten rahapelaaminen 2019. [Penningspel, spelproblem, attityder till spel och åsikter om penningspel under åren 2007–2019. Finländarnas penningspel 2019.] Institutet för hälsa och välfärd (THL). Rapport 18/2020.

Salonen, A. & Raisamo, S. (2015). Suomalaisten rahapelaaminen 2015. Rahapelaaminen, rahapeliongelmat ja rahapelaamiseen liittyvät asenteet ja mielipiteet 15–74-vuotiailla. [Finländarnas penningspel 2015. Penningspel, penningspelsproblem och attityder och åsikter när det gäller penningspel hos personer i åldern 15–74 år.] Institutet för hälsa och välfärd (THL). Rapport 16/2015.

Sotkanet-databas. www.sotkanet.fi

Swedish longitudinal gambling study (Swelogs) 2015 och 2018. www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/andts/vad-vi-gor-inom-andts/spel/swelogs-befolkningsstudie/

Trolldal, B. (2020). Alkoholkonsumtionen i Sverige 2019. Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN). CAN Rapport 193.

Veikkaus Oy. www.veikkaus.fi .

World Health Organization (WHO). www.who.int

ÅSUB Rapport 2001:6. Narkotikasituationen på Åland.

ÅSUB Rapport 2011:6. Undersökning om ålänningars alkohol- och narkotikabruk samt spelvanor år 2011.

ÅSUB Rapport 2016:7. Undersökning om ålänningars alkohol-, narkotika- och tobaksbruk samt spelvanor år 2016.

ÅSUB Rapport 2019:2. Turismens samhällsekonomiska betydelse för Åland 2018.

ÅSUB Statistik 2021:2. Turiststatistik 2020.

Bilaga 1. Enkät med följebrev

Brevnr
25
Datum
10.05.2021

Sidnr
1 (1)
Dnr
ÅSUB 2020/71

Hej!

Du är en av de cirka 1 200 ålänningar, som har blivit slumpmässigt utvalda att svara på frågor om *alkohol, narkotika, doping, tobak och spelande (ANDTS)*. Liknande undersökningar har genomförts sedan 2001 och samma frågor ställs för att mäta förändringar i ålänningars konsumtion, erfarenheter och åsikter kring ANDTS. I årets undersökning kartlägger vi dessutom vissa effekter av coronapandemin. Resultaten hjälper uppdragsgivaren, Ålands landskapsregering, att utvärdera och utveckla landskapets alkohol- och narkotikapolitik.

Varje svar är mycket betydelsefullt för undersökningens resultat och tillförlitlighet. Det är av stor vikt att du svarar även om du upplever att frågorna inte berör dig. Bland dem som svarar på enkäten lottar vi ut 200 euro.

Besvara gärna enkäten elektroniskt (ej Internet Explorer) på länken:

www.asub.ax/ANDTS

Ange då ditt personliga enkätnummer **1** i den första svarsrutan!

Vänligen skicka in ditt svar senast **fredagen den 5 mars**.

Svaren samlas in och behandlas endast av Ålands statistik- och utredningsbyrå (ÅSUB) som följer statistiklagen för Åland (ÅFS 42/94) och dataskyddsförordningen GDPR (2016/679). För dataskydd och behandling av personuppgifter (personuppgiftspolicy), se <https://www.asub.ax/sv/om-asub/dataskydd-och-behandling-personuppgifter-personuppgiftspolicy>. Uppgifterna hanteras med sekretess. Frågeformuläret är numrerat för att undvika onödiga påminnelser och för att kunna dra en vinnare bland dem som svarat. En rapport publiceras på ÅSUB:s hemsida (www.asub.ax) i juni 2021. Resultaten redovisas så att enskilda personer inte kan identifieras. Att delta i undersökningen är frivilligt. För lagar och riktlinjer gällande hantering av svarsuppgifter, se <http://www.asub.ax/sv/om-asub/lagar-och-riktlinjer>.

Om du har frågor om undersökningen vänligen kontakta oss per e-post eller på telefon.

Tack på förhand!

Sanna Roos
sanna.roos@asub.ax
tel. 018 - 25 489

Jouko Kinnunen
jouko.kinnunen@asub.ax
tel. 018 - 25 494

Bifogat: Pappersformuläret *ANDTS-undersökning 2021*

ANDTS-undersökning 2021

Vänligen fyll i tydligt, endast ett kryss per fråga - tack!

Frågor om dig

1. Ditt juridiska kön kvinna man

2. Födelseår _____

3. Var bor du? I Mariehamn På landsbygden I skärgården

4. Ditt civilstånd? Ogift Gift/sambo Skild Änka/änkling

5. Huvudsaklig sysselsättning

- Studerande
- Tjänsteman/arbetstagare
- Arbetsgivare/företagare/lantbrukare
- Pensionär
- Föräldra- eller vårdledig/övrigt hemarbete
- Arbetslös eller permitterad
- Annat, vad? _____

6. Högsta utbildning?

- Grundskola/folkskola/mellanskola
- Yrkeskola/institut/gymnasium
- Universitet/högskola

7. Antalet personer totalt i ditt hushåll _____

8. Antalet barn under 18 år i ditt hushåll _____

9. Ditt hälsotillstånd mycket gott ganska gott medelmåttigt ganska dåligt dåligt

Tobaksprodukter

10. Röker du cigaretter, cigarrer eller pipa?

- Dagligen eller regelbundet
- Då och då
- Aldrig

11. Röker du elektroniska cigaretter?

- Dagligen eller regelbundet
- Då och då
- Aldrig

12. Om du röker, i vilken ålder provade du röka tobak för första gången? Jag var _____ år

13. Har coronapandemin enligt din uppskattning påverkat ditt rökande?

- Nej, ingen påverkan
- Ja, minskat
- Ja, ökat
- Ej aktuellt

14. Snusar du?

- Dagligen eller regelbundet
- Då och då
- Aldrig

15. Om du använder snus, hur gammal var du när du snusade för första gången? Jag var _____ år

16. Har coronapandemin enligt din uppskattning påverkat ditt snusande?

- Nej, ingen påverkan
- Ja, minskat
- Ja, ökat
- Ej aktuellt

Alkoholvanor

En alkoholdryck innehåller minst 2,25 volymprocent alkohol

17. Hur ofta brukar du dricka öl, cider, long drinks, blanddrycker och liknande? (alkoholhalt max 5,5 %)

- 1 stort sett varje dag
- 4-5 gånger i veckan
- 2-3 gånger i veckan
- Ungefär en gång i veckan
- Ett par gånger i månaden
- Ungefär en gång i månaden
- Några få gånger om året
- En gång om året, eller mer sällan
- Aldrig

Ungefär _____ portioner vid varje tillfälle 1 portion = 0,33 l

18. Hur ofta brukar du dricka vin? (alkoholhalt max 16 %)

- 1 stort sett varje dag
- 4-5 gånger i veckan
- 2-3 gånger i veckan
- Ungefär en gång i veckan
- Ett par gånger i månaden
- Ungefär en gång i månaden
- Några få gånger om året
- En gång om året, eller mer sällan
- Aldrig

Ungefär _____ portioner vid varje tillfälle 1 portion = 12 cl

19. Hur ofta brukar du dricka starkvin, t.ex. portvin, sherry och liknande? (alkoholhalt max 22 %)

- 1 stort sett varje dag
- 4-5 gånger i veckan
- 2-3 gånger i veckan
- Ungefär en gång i veckan
- Ett par gånger i månaden
- Ungefär en gång i månaden
- Några få gånger om året
- En gång om året, eller mer sällan
- Aldrig

Ungefär _____ portioner vid varje tillfälle 1 portion = 8 cl

20. Hur ofta brukar du dricka starka alkoholdrycker, t.ex. vodka, whisky och starka likörer? (alkoholhalt över 22 %)

- 1 stort sett varje dag
- 4-5 gånger i veckan
- 2-3 gånger i veckan
- Ungefär en gång i veckan
- Ett par gånger i månaden
- Ungefär en gång i månaden
- Några få gånger om året
- En gång om året, eller mer sällan
- Aldrig

Ungefär _____ portioner vid varje tillfälle 1 portion = 4 cl

21. Har du varit berusad, och om ja, hur gammal var du när du drack dig berusad första gången?

- Nej, jag har aldrig varit berusad
- Ja, jag var _____ år

22. Tänk tillbaka på de senaste 30 dagarna. Hur ofta har du vid ett och samma tillfälle druckit en alkoholmängd motsvarande minst 24 cl starksprit? (Motsvarar 6 flaskor öl/cider/longdrinks eller en flaska vin.)

- Ingen gång
 1 gång
 2 gånger
 3-5 gånger
 6-9 gånger
 10 gånger eller fler

23. Har coronapandemin enligt din uppskattning påverkat ditt alkoholbruk?

- Nej, ingen påverkan Ja, minskat Ja, ökat Ej aktuellt

Uppskatta ditt inköp av alkohol på resor och online

Svaren används för beräkning av den totala alkoholkonsumtionen på Åland.

24. Ungefär hur ofta har du under de senaste 12 månaderna köpt alkoholhaltiga drycker totalt på färjorna eller flyget (för att ta med hem)?

- Har inte köpt alkohol på färjorna/flyget under de senaste 12 månaderna
 Har köpt en gång
 Har köpt 2-3 gånger
 Har köpt 4-7 gånger
 Har köpt 8 gånger eller fler

25. Hur ofta köper du öl eller cider på färjan för att ta med hem?

- I stort sett varje vecka
 Ett par gånger i månaden
 Cirka en gång i månaden
 Några få gånger om året eller mer sällan

Hur många lådor åt gången? _____

*En låda = 24 burkar à 33 cl.
Skriv 0,5 om du köpt 12 burkar och 0,25 om du köpt ett 6-pack!*

26. Hur ofta köper du vin på färjan eller flyget för att ta med hem?

- I stort sett varje vecka
 Ett par gånger i månaden
 Cirka en gång i månaden
 Några få gånger om året eller mer sällan

Hur många liter åt gången? _____

27. Hur ofta köper du starksprit på färjan eller flyget för att ta med hem?

- I stort sett varje vecka
 Ett par gånger i månaden
 Cirka en gång i månaden
 Några få gånger om året eller mer sällan

Hur många liter åt gången? _____

Skriv 0,5 om du köpt t.ex en halv liter.

28. Tänk tillbaka på de senaste 12 månaderna. Hur många liter alkoholhaltiga drycker har du köpt i ett annat land för att ta med dig till Åland?

Öl, cider eller liknande _____ liter totalt

Vin _____ liter totalt

Starksprit _____ liter totalt

29. Tänk tillbaka på de senaste 12 månaderna. Hur många liter alkoholhaltiga drycker har du köpt via internet för leverans till dig på Åland?

Öl, cider eller liknande _____ liter totalt

Vin _____ liter totalt

Starksprit _____ liter totalt

Användning av andra rusmedel

30. Hur många gånger har du använt följande rusmedel de senaste fem åren?

	Aldrig	1-2 gånger	3-9 gånger	10 eller fler gånger
a Läkemedel: icke-receptbelagda i berusningssyfte	☐	☐	☐	☐
receptbelagda utan läkarordination	☐	☐	☐	☐
opioidläkemedel som subutex eller oxikodon utan läkarordination	☐	☐	☐	☐
b Cannabis/marijuana/hasch	☐	☐	☐	☐
c Amfetamin	☐	☐	☐	☐
d Kokain	☐	☐	☐	☐
e Ecstasy (MDMA)	☐	☐	☐	☐
f Hallucinogener som LSD, "svampar" eller liknande	☐	☐	☐	☐
g Andra droger, som heroin, metamfetamin, GHB, nätdroger, khat. Vad?	☐	☐	☐	☐
h Anabola steroider/testosteron/tillväxthormoner/liknande utan läkarordination	☐	☐	☐	☐
i Andra preparat, t.ex. lim, thinner	☐	☐	☐	☐
j Minst två av föregående substanser vid samma tillfälle	☐	☐	☐	☐

31. Hur ofta har du använt följande rusmedel de senaste tolv månaderna?

	Aldrig	1-2 gånger	3-10 gånger	Cirka 1-3 gånger i månaden	Varje vecka
a Läkemedel: icke-receptbelagda i berusningssyfte	☐	☐	☐	☐	☐
receptbelagda utan läkarordination	☐	☐	☐	☐	☐
opioidläkemedel som subutex eller oxikodon utan läkarordination	☐	☐	☐	☐	☐
b Cannabis/marijuana/hasch	☐	☐	☐	☐	☐
c Amfetamin	☐	☐	☐	☐	☐
d Kokain	☐	☐	☐	☐	☐
e Ecstasy (MDMA)	☐	☐	☐	☐	☐
f Hallucinogener som LSD, "svampar" eller liknande	☐	☐	☐	☐	☐
g Andra droger, som heroin, metamfetamin, GHB, nätdroger, khat. Vad?	☐	☐	☐	☐	☐
h Anabola steroider/testosteron/tillväxthormoner/liknande utan läkarordination	☐	☐	☐	☐	☐
i Andra preparat, t.ex. lim, thinner	☐	☐	☐	☐	☐
j Minst två av föregående substanser vid samma tillfälle	☐	☐	☐	☐	☐

32. Har coronapandemin enligt din uppskattning påverkat ditt narkotikabruk?

Nej, ingen påverkan Ja, minskat Ja, ökat Ej aktuellt

Attityder till tobaks-, alkohol- och narkotikabruk

33. Hur stor risk tror du att det är att människor skadar sig själva, sin hälsa eller liknande om de:

	Ingen risk	Liten risk	Måttlig risk	Stor risk
a Röker cigaretter då och då	☐	☐	☐	☐
b Röker ett eller flera paket cigaretter per dag	☐	☐	☐	☐
c Dricker alkohol motsvarande 8 cl starksprit (2 portioner) nästan varje dag	☐	☐	☐	☐
d Dricker alkohol motsvarande 24 cl starksprit (6 portioner) nästan varje dag	☐	☐	☐	☐
e Kör påverkade i trafiken (bil, båt, moped etc.)	☐	☐	☐	☐
f Brukar marijuana eller hasch då och då	☐	☐	☐	☐
g Brukar marijuana eller hasch regelbundet	☐	☐	☐	☐
h Provar andra droger t.ex amfetamin, LSD, kokain, ecstasy 1-2 gånger	☐	☐	☐	☐
i Tar andra droger t.ex. amfetamin, LSD, kokain, ecstasy regelbundet	☐	☐	☐	☐

34. Värdera följande påståenden.

	Helt av annan åsikt			Helt av samma åsikt	
	1	2	3	4	5
a Det är okej att minderåriga prövar på alkohol.	☐	☐	☐	☐	☐
b Det är okej att vuxna bjuder minderåriga på alkohol.	☐	☐	☐	☐	☐
c Minderåriga som bjuds på alkohol hemma lär sig hantera alkohol bättre än de som inte bjuds på alkohol hemma.	☐	☐	☐	☐	☐
d Det är okej att vuxna dricker alkohol i minderårigas närvaro.	☐	☐	☐	☐	☐
e Det är okej att vuxna är berusade i minderårigas närvaro.	☐	☐	☐	☐	☐
f Det är okej att vuxna dricker alkohol i minderårigas närvaro om någon av de andra vuxna är nykter och tar hand om barnen.	☐	☐	☐	☐	☐
g Föräldrars attityder till ungdomars drickande har betydelse för tonåringarnas drickande.	☐	☐	☐	☐	☐

Spelvanor

35. Har du någon gång under de 12 senaste månaderna köpt lotter eller satsat pengar på penningspel? (T.ex. lotto, bingolott, kasinospel, tips, spel på hästar eller liknande och nåtspel om pengar såsom poker eller vadslagning.)

- Ja Nej *Gå till fråga 38!*

36. Hur mycket pengar har du satsat på spel de senaste 7 dagarna?

Jag har spelat för _____ euro. *Om du har ett stående system eller liknande, uppskatta din veckokostnad! Avrunda till hela euro.*

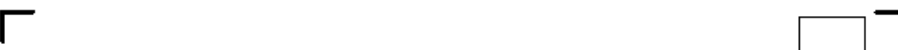
37. Under de senaste 12 månaderna, hur ofta har det känts som att penningspelandet kan vara ett problem för dig?

- Aldrig
 Ibland
 Ofta
 Nästan alltid
 Kan inte säga

38. Har coronapandemin enligt din uppskattning påverkat ditt penningspelande?

- Nej, ingen påverkan Ja, minskat Ja, ökat Ej aktuellt

39. Har du någon gång under de 12 senaste månaderna spelat digitala icke-penning spel? T.ex. spel som spelas på datorn, mobilen, surfplattan (även t.ex. på Facebook) eller konsoler som Nintendo Wii eller Play Station.

- I stort sett varje dag
- 4-5 gånger i veckan
- 2-3 gånger i veckan
- Cirka en gång i veckan
- En eller ett par gånger i månaden
- En eller ett par gånger i året
- Inte alls *Gå till fråga 42!*

40. Hur mycket tid har du lagt på digitala icke-penning spel under de senaste 7 dagarna? Cirka _____ timmar

41. Har du använt så mycket tid till digitala icke-penning spel att det påverkat ditt övriga liv negativt? (Med övrigt liv avses t.ex. mänskliga relationer, studier, arbete och hälsa)

- Ja, ofta
- Då och då
- Nej, aldrig

42. Har coronapandemin enligt din uppskattning påverkat ditt spelande av digitala icke-penning spel?

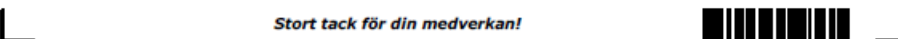
- Nej, ingen påverkan Ja, minskat Ja, ökat Ej aktuellt

43. Har du några personliga synpunkter om bruk av tobak, alkohol, narkotika eller spelande, berätta gärna nedan!

Vill du vara med i vår webbpanel?

ÅSUB håller på att bygga en webbpanel, dvs. ett register med personer som är intresserade av att delta i undersökningar online, framför allt när ÅSUB vill samla in information extra snabbt. Vill du vara med i vår webbpanel och på så sätt få fler möjligheter att dela dina erfarenheter och synpunkter, anmäl då din e-postadress nedan eller i formuläret på www.asub.ax/webbpanel21.

Flera faktorer avgör hur ofta du blir inbjuden till att medverka i en undersökning och det är alltid frivilligt att delta. Du kan när som helst välja att gå ur panelen. Din e-postadress används endast i detta syfte.

Stort tack för din medverkan!

Bilaga 2. ANDTS-undersökningar på Åland sedan 1980

ANDTS-vanorna på Åland har kartlagts i följande undersökningar:

1980: *Alkoholkonsumtionen på Åland 1980* (559 svarande, 20–59 år)

1995: *Alkoholvanor på Åland* (501 svarande, 15–69 år)

1996: *Attityder till droger och drogvanor på Åland* (446 svarande, 20–65 år i de slutliga analyserna)

2001: Undersökning om narkotikabruket som presenteras i rapporten *Utvärdering av alkohol- och narkotikapolitiskt program för landskapet Åland 1996–2000* (678 svarande, 18–69 år)

2005: *Undersökningen om ålämningars alkohol- och narkotikabruk 2005* (423 svarande, 18–69 år)

2011: *Undersökning om ålämningars alkohol- och narkotikabruk* (651 svarande, 18–69 år)

2016: *Ålämningars alkohol-, narkotika- och tobaksbruk samt spelvanor 2016* (614 svarande, 18–79 år)

2021: *Ålämningars alkohol-, narkotika- och tobaksbruk samt spelvanor 2020* (637 svarande, 18–79 år)

Tabell 5. De kartlagda ANDTS-vanorna i undersökningarna på Åland 1980–2021

	Alkohol	Narkotika	Tobak och snus	Spelande
1980	X			
1995/ 1996	X	X	X	
2001	X	X	X	
2005	X	X	X	
2011	X	X (även dopning)	X	X
2016	X	X (även dopning)	X (även e-cigaretter)	X
2021	X	X (även dopning)	X (även e-cigaretter)	X

Källa: ÅSUB

Bilaga 3. Beräkningar av den totala alkoholkonsumtionen

Beräkningen av den totala alkoholkonsumtionen har gjorts på olika sätt i olika undersökningar. I de tidigaste alkoholvaneundersökningarna gjordes en uppskattning av den totala alkoholkonsumtionen utifrån enkätsvaren, som i uppskattningen antogs stå för cirka 27–50 av den totala konsumtionen¹⁰¹. I den första åländska alkoholvaneundersökningen 1980 uppskattades de svarandes alkoholkonsumtion täcka cirka 40 procent av den totala alkoholkonsumtionen (4,6 liter 100-procentig alkohol per invånare)¹⁰². Under 1990–2000-talen beräknades totalkonsumtionen på Åland med hjälp av en konsumtionssifra (Qf-index)¹⁰³. Konsumtionssiffran omfattar de svarandes genomsnittliga dryckesfrekvenser och dryckesmängder samt den rapporterade införseln av alkoholdrycker. Den totala alkoholkonsumtionen uppskattades 1995–2005 vara 7–8 liter beräknat som 100-procentig alkohol per invånare¹⁰⁴.

Sedan 2011 har den totala alkoholkonsumtionen på Åland beräknats utgående från registrerad och oregistrerad alkoholkonsumtion. I rapporteringen uppges den totala alkoholkonsumtionen per invånare som är 15 år och äldre vilket ökar jämförbarheten med motsvarande alkoholstatistik i närregionerna.

Den registrerade alkoholkonsumtionen. Uppgifterna om registrerad alkoholkonsumtion publiceras av THL. Från registrerad alkoholkonsumtion på Åland subtraheras turisternas andel som varierar årligen och som uppskattas baserat på turiststatistik och statistiska uppgifter om resande.¹⁰⁵

Den oregistrerade alkoholkonsumtionen. I den oregistrerade alkoholkonsumtionen ingår beräkningar av ålänningars inköp av alkohol på färja och flyg. Dessutom ingår en uppskattning av smuggling, hemtillverkning och alkoholköp via internet¹⁰⁶. I den här undersökningen har även detaljerade uppgifter varit tillgängliga gällande de svarandes inköp av alkohol i andra länder eller via internet.

Genom olika räknemetoder uppskattades den totala alkoholkonsumtionen 2011 vara 7,4–8,0 liter 100-procentig alkohol per invånare. I beräkningarna år 2016 uppskattades den totala alkoholkonsumtionen vara 7,1–7,8 liter 100-procentig alkohol per invånare (15 år och äldre)¹⁰⁷, medan konsumtionen i den här undersökningen beräknas vara 7,9–8,2 liter 100-procentig alkohol per invånare (15 år och äldre).

¹⁰¹ Se mera i ÅSUB Rapport 2011:6.

¹⁰² Pettersson, 1983.

¹⁰³ I samtliga beräkningar sedan 1995 har öl, cider och liknande rycker uppskattats innehålla 5 volymprocent alkohol, vin 15 volymprocent alkohol och starka alkoholdrycker 40 volymprocent alkohol.

¹⁰⁴ Karlsson, 1996; Jordas & Lilja, 2002; Lilja & Jordas, 2006.

¹⁰⁵ Turisternas andel av den registrerade alkoholkonsumtionen har uppskattats vara cirka 20–30 %.

¹⁰⁶ Smuggling, hemtillverkning och alkoholköp via internet har uppskattats vara cirka 5 %.

¹⁰⁷ Cirka 6,0–6,5 liter per invånare på Åland.

Förutom den totala alkoholkonsumtionen har även konsumtionsvanorna ändrat bland ålänningar sedan 1980. Mellan 1980 och 1995 visade resultaten en ökad konsumtion av öl och vin, medan konsumtion av starksprit minskade. Sedan 2005 har öl, cider och liknande drycker haft den högsta användningsfrekvensen bland alkoholdryckerna med undantag år 2011 då medianfrekvensen för öl, cider och liknande drycker var samma som för vin.

Bilaga 4. De svarandes uppskattning av hur coronapandemin påverkat ANDTS-vanorna

Alkoholbruk bland alla svarande:

ingen påverkan/ej aktuellt: 84 % minskat: 12 % ökat: 5 %

Narkotikabruk bland de som använt narkotika under de senaste 5 åren:

ingen påverkan/ej aktuellt: 77 % minskat: 11 % ökat: 12 %

Tobaksbruk bland de som röker regelbundet eller då och då:

ingen påverkan/ej aktuellt: 71 % minskat: 18 % ökat: 11 %

Penningspelande bland de som spelat under de senaste 12 månaderna:

ingen påverkan/ej aktuellt: 95 % minskat: 2 % ökat: 3 %

Digitalt spelande bland de som spelat under de senaste 12 månaderna:

ingen påverkan/ej aktuellt: 74 % minskat: 1 % ökat: 25 %

ÅLANDS STATISTIK OCH UTREDNINGSBYRÅ

Ålands statistik- och utredningsbyrå, ÅSUB, är en fristående enhet vars huvuduppgift är att verka som Ålands officiella statistikmyndighet och bedriva kvalificerad utrednings- och forskningsverksamhet.

ÅSUB producerar fortlöpande aktuell statistik inom en rad olika samhällsområden. Tyngdpunkten i analysverksamheten utgörs av utredningar inom det ekonomiska-politiska området. Statistiska sammanställningar publiceras regelbundet i serierna ÅSUB Statistik och ÅSUB Statistikmeddelande, medan serien ÅSUB Rapport innehåller utredningar, analyser och annan information om Ålands ekonomi och samhälle.

Mer information om verksamheten och publikationer finns på ÅSUB:s hemsida www.asub.ax

ÅLANDS STATISTIK- OCH
UTREDNINGSBYRÅ

Tfn +358 (0)18 25490
Fax +358 (0)18 19495
info@asub.ax
www.asub.ax

Ålandsvägen 26
PB 1187
AX-22 111 MARIEHAMN